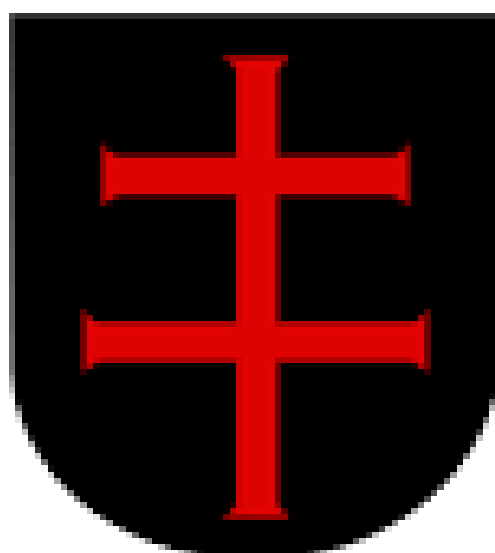

Unia Europejska
Fundusz Spójności

PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA I GMINY SKARYSZEW DO 2023 ROKU

Spis treści

1. Wprowadzenie	4
1.1 Wstęp	4
1.2 Partycypacja społeczna w procesie przygotowania i wdrażania Programu Rewitalizacji.....	5
1.3 Powiązanie Programu Rewitalizacji z dokumentami strategicznymi Miasta i Gminy Skaryszew	10
2. Diagnoza gminy i delimitacja obszarów degradowanych oraz obszarów rewitalizacji.....	12
2.1 Sfera społeczna.....	12
2.1.1 Sytuacja demograficzna	12
2.1.2 Pomoc społeczna.....	14
2.1.3 Rynek pracy i bezrobocie.....	16
2.1.4 Bezpieczeństwo	17
2.1.5 Oświata	19
2.1.6 Aktywność społeczna	21
2.2. Sfera gospodarcza	22
2.3. Sfera środowiskowa.....	24
2.4 Sfera przestrzenno-funkcjonalna	25
2.4.1 Infrastruktura komunalna.....	25
2.4.2 Budownictwo mieszkaniowe	27
2.4.3 Obiekty zabytkowe	27
2.5 Podsumowanie diagnozy	28
2.6 Określenie obszaru zdegradowanego.....	29
2.6.1 Sfera społeczna.....	32
2.6.2 Sfera gospodarcza	47
2.6.3 Sfera środowiskowa	47
2.6.4 Sfera przestrzenno-funkcjonalna	48
2.6.5 Obszar zdegradowany.....	50
2.7 Określenie obszaru rewitalizacji	57
2.8 Identyfikacja potrzeb rewitalizacyjnych.....	70
3. Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych	75
3.1 Wizja obszarów rewitalizacji	75
3.2. Cele i kierunki działań rewitalizacyjnych.....	75
3.3 Główne projekty rewitalizacyjne.....	77
3.4 Przedsięwzięcia rewitalizacyjne o charakterze uzupełniającym	84
3.5 Komplementarność przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....	88
3.6 Indykatywne ramy finansowe	93

3.7 System wdrażania Programu Rewitalizacji..... 94

1. Wprowadzenie

1.1 Wstęp

Zgodnie z Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach rewitalizacyjnych na lata 2014 – 2020, pod pojęciem rewitalizacji należy rozumieć: „proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez działania kompleksowe (...) integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany poprzez programy rewitalizacji”. Takimi zasadami kierowano się również, opracowując Program Rewitalizacji Miasta i Gminy Skaryszew do 2025 roku. Program został przygotowany i opracowany zgodnie z wymogami określonymi w Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014 – 2020 Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju z dnia 3 lipca 2015 roku (dalej: Wytyczne) oraz Instrukcji dotyczącej przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014 – 2020. Poszczególne części niniejszego Programu odpowiadają wymogom zawartym w obu wyżej wymienionych dokumentach.

W części wprowadzającej został scharakteryzowany proces partycypacji społecznej, który przeprowadzono na etapie opracowywania dokumentu, jak również zaproponowano możliwe formy włączania lokalnej społeczności na etapie wdrażania Programu Rewitalizacji. Chodzi o utrzymanie zainteresowania mieszkańców realizowanymi przedsięwzięciami, bowiem bez współpracy z nimi nie uda się osiągnąć pozytywnych efektów, zwłaszcza w wymiarze społecznym. Następnie określono w sposób opisowy, na jakich poziomach występuje zgodność niniejszego dokumentu z innymi dokumentami wyznaczającymi kierunki rozwoju gminy Skaryszew. Najważniejszym opracowaniem jest tu Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta i Gminy Skaryszew do 2020 roku, bowiem to ona najsilniej kształtuje i ukierunkowuje procesy rozwojowe.

Część druga Programu ma charakter diagnostyczny i opiera się na określeniu „pozycji” gminy Skaryszew na tle województwa mazowieckiego oraz powiatu radomskiego. W kolejnym etapie przeprowadzania diagnozy natomiast nastąpiło zejście do poziomu samej gminy – poszczególne dane analizowano już na poziomie ulic miasta Skaryszew oraz miejscowości wiejskich gminy. Do określenia miejsc w gminie, w których występuje kumulacja negatywnych zjawisk, wybrano wskaźniki ze sfer: społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej oraz środowiskowej. Dane do pogłębionej analizy problemowej dostarczał Urząd Miasta i Gminy Skaryszew, Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Skaryszewie, Komisariat Policji w Skaryszewie, szkoły z terenu gminy czy Powiatowy Urząd

Pracy w Radomiu. Część opracowania diagnostycznego powstała również dzięki przeprowadzonym badaniom ankietowym mieszkańców gminy oraz wyników warsztatu problemowego. Ponadto wykorzystano inne opracowania planistyczne, jak Plan Gospodarki Niskoemisyjnej oraz coroczne raporty Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Warszawie na temat jakości środowiska, a przede wszystkim stanu powietrza. Na podstawie wskaźników określono w pierwszym etapie obszary zdegradowane poprzez określenie ulic w mieście Skaryszew oraz miejscowości wiejskich gminy. Za zdegradowane uznano obszary, na których wystąpiło przynajmniej 8 negatywnych zjawisk (prawie połowa wszystkich analizowanych). Następnie na warsztacie problemowym Zespół ds. opracowania Programu Rewitalizacji wybrał miejscowości, które charakteryzują się większą liczbą problemów oraz które posiadają potencjał rozwojowy dający szansę przeprowadzenia skutecznych procesów rewitalizacyjnych. Miejscowości wiejskie zostały w całości określone jako obszary rewitalizacji (części zamieszkane), ponadto wskazano fragment miasta Skaryszew. Wszystkie obszary zostały zaznaczone na mapach.

Trzecia część dokumentu ma charakter wdrożeniowy, „wykonawczy”. Na początek wskazano wizję oraz cele strategiczne i cele operacyjne dla obszarów rewitalizacji. Dodatkowo zaproponowano kierunki działań, których wdrożenie zwiększa szansę osiągnięcia zamierzonych celów. Warto też pamiętać, że osiągnięcie celów operacyjnych pozwala na osiągnięcie celów strategicznych. Następnie przedstawiono dwie listy zadań – podstawową i uzupełniającą. Wskazano na możliwości zapewnienia komplementarności oraz cele, które mogą zostać osiągnięte dzięki realizacji tych przedsięwzięć. Kolejny element to indykatywne ramy finansowe. Ostatnia część to z kolei system realizacji i monitoringu.

1.2 Partycypacja społeczna w procesie przygotowania i wdrażania Programu Rewitalizacji

W opracowaniu niniejszego dokumentu brała udział społeczność lokalna miasta i gminy Skaryszew. Możliwości partycypacji próbowano zapewnić mieszkańcom gminy, stosując różne metody i narzędzia konsultacji społecznych, tak aby każdy mógł wybrać formę najbardziej dogodną z jego punktu widzenia.

W ramach prac nad dokumentem został powołany Zespół do spraw opracowania Programu Rewitalizacji dla Gminy Skaryszew (Zarządzenie Nr 77/2016 Burmistrza Miasta i Gminy Skaryszew z dnia 23 sierpnia 2016 r.). W lipcu 2016 r. na stronie internetowej gminy oraz w sposób zwyczajowo przyjęty zamieszczono ogłoszenia dotyczące możliwości zgłaszania chęci członkostwa w zespole. Do Zespołu zostały włączone wszystkie zgłoszone

osoby, tj. 10 przedstawicieli lokalnej społeczności – radni, przedsiębiorcy, przedstawiciele jednostek organizacyjnych gminy zajmujących się oświatą, kulturą oraz sołtysi i aktywni mieszkańcy. Skład Zespołu gwarantował znajomość problemów lokalnych w zakresie różnych elementów polityk publicznych.

Na etapie diagnozy stanu gminy i wyznaczania obszarów zdegradowanych, a następnie podobszarów rewitalizacji, przeprowadzono warsztat problemowy. Warsztat odbył się w godzinach popołudniowych, aby zapewnić możliwość jak najszerszego udziału mieszkańcom. Zaproszono na niego wszystkich członków Zespołu, ale także rozpowszechniono tę informację, aby zapewnić obecność pozostałych zainteresowanych mieszkańców. Uczestnikom przedstawiono wyniki analizy wskaźnikowej, która wyodrębniła obszary zdegradowane na terenie miasta i gminy Skaryszew. Następnie poproszono ich o dookreślenie występujących w gminie problemów, bowiem wskaźniki tworzone na bazie danych statystycznych z różnych jednostek nie oddają w pełni odczuć i efektów codziennych obserwacji dokonywanych przez mieszkańców. Ich zadaniem było wskazanie problemów wraz z lokalizacją (poprzez podanie nazwy miejscowości lub ulic miasta Skaryszew, w których występują). Efekty pracy przedstawia Tab. 1. Należy zauważyć, że najwięcej problemów wymieniono w sferze przestrzenno-funkcjonalnej.

Tab. 1 Zestawienie problemów gminy na podstawie pracy warsztatowej.

Sfera problemowa	Wskazane problemy
Sfera społeczna	- duża liczba osób bezrobotnych i korzystających z pomocy społecznej, - wąska oferta zajęć dla seniorów,
Sfera gospodarcza	- brak większych przedsiębiorstw, - niski poziom rozwoju istniejących firm, - brak wsparcia dla lokalnej przedsiębiorczości
Sfera środowiskowa	- energochłonne lampy sodowe przy drogach, - przestarzałe i nieekologiczne instalacje grzewcze w budynkach na terenie Dzierzkówka Starego, - duże zanieczyszczenie powietrza z powodu opalania domów węglem, szczególnie w centrum miasta i na osiedlu Błonie,
Sfera przestrzenno-funkcjonalna	- brak ścieżek rowerowych i infrastruktury rowerowej, jak stojaki rowerowe, miejsca do odpoczynku, znaki, - zły stan drogi dojazdowej do cmentarza w Skaryszewie, - niewystarczająca liczba miejsc parkingowych w centrum miasta, - zły stan bieżni na stadionie, - zły stan techniczny budynku na stadionie, w którym są m.in. szatnie, - brak sal gimnastycznych w szkołach w Odechowie i Dzierzkówku Starym, - brak przestrzeni w Skaryszewie na organizację dodatkowych zajęć,

	<ul style="list-style-type: none"> - brak atrakcyjnych i zagospodarowanych terenów zielonych w Skaryszewie, - niewystarczająca ilość infrastruktury sportowo-rekreacyjnej w Skaryszewie (place zabaw, siłownie zewnętrzne), - brak sanitariatów w mieście, co stanowi problem z punktu widzenia np. turystów, - brak monitoringu miejskiego sprzyjający dewastacji, - niski poziom innowacyjności i wykorzystania nowoczesnych narzędzi komunikacji, jak kioski multimedialne, - brak tablic ogłoszeniowych w mieście
--	---

Źródło: opracowanie własne.

Na zakończenie uczestnicy warsztatu zdecydowali, które miejscowości zostaną ostatecznie uznane za podobszary rewitalizacji, opierając się na analizie wskaźników, własnej znajomości problemów oraz możliwych do przeprowadzenia działaniach rewitalizacyjnych.

Po wytypowaniu podobszarów rewitalizacji, na stronie internetowej gminy została jeszcze zamieszczona ankieta, w której można było wskazywać inne problemy oraz propozycje ich rozwiązania, odnosząc się już tylko do obszarów rewitalizacji. Poza wybieraniem problemów z przygotowanej już listy (na podstawie Ustawy o rewitalizacji oraz Wytycznych Ministerstwa), respondenci mogli również wpisywać własne obserwacje. Kwestionariusz był dostępny również w wersji papierowej w Urzędzie Miasta i Gminy. Wpłynęło 29 ankiet, z czego zdecydowana większość w wersji online. Wyszczególnienie problemów uznanych przez respondentów za najistotniejsze zawiera Tab.2.

Tab. 2 Zestawienie najistotniejszych problemów podobszarów rewitalizacji według respondentów badania ankietowego.

Sfera problemowa	Wskazane problemy
Sfera społeczna	<ul style="list-style-type: none"> - bezrobocie, - starzenie się społeczeństwa, - brak integracji społecznej, - niedostateczny poziom uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym <p>Dodatkowe wskazania: przesiadywanie młodzieży w okolicach stadionu, co obniża poczucie bezpieczeństwa mieszkańców.</p>
Sfera gospodarcza	<ul style="list-style-type: none"> - brak inwestorów, - niedostateczne wsparcie dla małych przedsiębiorstw, - niska aktywność gospodarcza, - niska rentowność gospodarstw rolnych, - brak uzbrojonych terenów inwestycyjnych
Sfera środowiskowa	<ul style="list-style-type: none"> - zanieczyszczenie powietrza przez nieefektywne i stare systemy grzewcze, - hałas przekraczający normy, - niedostateczna ilość kontenerów na odpady, - niska świadomość ekologiczna mieszkańców,

	- niedostateczne wykorzystanie odnawialnych źródeł energii
Sfera przestrzenno-funkcjonalna	<ul style="list-style-type: none"> - niska estetyka przestrzeni publicznej, - niedostateczna infrastruktura drogowa, - zbyt mała ilość parkingów i chodników, - niedostateczne rozwiązania związane z bezpieczeństwem drogowym, - zła jakość i braki w oświetleniu drogowym, - niedostateczny dostęp do podstawowych mediów (jak wodociąg, kanalizacja, gaz), - niedostateczna ilość i stan terenów rekreacyjno-wypoczynkowych, - bariery architektoniczne dla osób niepełnosprawnych, - niedostateczna liczba i jakość miejsc aktywności społecznej i kulturalnej (świetlice, ośrodki kultury itp.), - niedostateczna ilość budynków poddanych termomodernizacji, - zły stan zasobów historycznych, zabytkowych i kulturowych

Źródło: opracowanie własne.

Ponadto mieszkańcy zostali poinformowani o możliwości składania pomysłów przedsięwzięć rewitalizacyjnych na przeznaczonych do tego formularzach. Zostały one zamieszczone na stronie internetowej gminy w wersji edytowalnej oraz online.

Dodatkowo przeprowadzono jeszcze debatę nad dokumentem – również ona miała miejsce w godzinach popołudniowych. Na spotkaniu pojawiło się kilkanaście osób, którym przedstawiono najważniejsze założenia dokumentu. Największe zainteresowanie wykazano jeszcze diagnozą obszarów rewitalizacji oraz sposobem tworzenia wskaźników. Ponadto uczestnicy byli zainteresowani zakresem proponowanych w dokumencie przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Fot. 1 Debatę nad projektem Programu Rewitalizacji.

Źródło: fotografia własna.

Włączenie społeczności lokalnej powinno zostać zastosowane również na etapie wdrażania przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Ze względu na to, że został powołany Zespół ds. opracowania Programu Rewitalizacji dla Gminy Skaryszew, zakłada się również powołanie Zespołu ds. Rewitalizacji, odpowiadającego za wdrażanie i monitoring Programu. Skład Zespołu może się "powtórzyć", ale przewiduje się także możliwość zaangażowania w jego prace zupełnie nowych osób.

Elementem partycypacji społecznej będzie również organizacja konsultacji społecznych przeprowadzonych metodami aktywizującymi, a dotyczących realizacji konkretnych przedsięwzięć. Chodzi o danie mieszkańcom możliwości wypowiedzenia się co do sposobów zagospodarowania terenów czy szczegółów projektów miękkich tak, aby wszystkie one w jak największym stopniu odpowiadały potrzebom mieszkańców. Z drugiej strony takie spotkania stanowią wyraz otwartości wobec mieszkańców oraz są okazją do wyjaśnienia pewnych zagadnień czy powodów, dla których dane przedsięwzięcie musi być zorganizowane w taki, a nie inny sposób.

Inny sposób angażowania społeczności lokalnej to ankietyzacja podmiotów/interesariuszy (osób, podmiotów gospodarczych, społecznych, itd.) z obszarów rewitalizacji na etapie oceny efektów wdrażania Programu Rewitalizacji. Przeprowadzanie takich ankiet pozwoli na uzupełnienie danych statystycznych gromadzonych na potrzeby monitoringu o odczucia i wnioski indywidualne. Jednocześnie - przy odpowiednio skonstruowanej ankiecie - pozwoli poznać propozycje rozwiązań ewentualnych pojawiających się problemów.

Wreszcie partycypacja społeczna może (i wydaje się, że również powinna) zostać zagwarantowana na etapie wdrażania dokumentu poprzez włączanie mieszkańców do realizacji konkretnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Mowa tu zarówno o pojedynczych mieszkańcach, jak i osobach zrzeszonych np. w organizacjach pozarządowych. Zaangażowanie to może przyjmować formę wolontariatu, przy czym coraz popularniejszy staje się on nie tylko wśród młodzieży szkolnej, ale również osób starszych. W tym drugim przypadku przynosi pozytywne efekty, ponieważ z jednej strony wykorzystuje wiedzę i doświadczenie życiowe, a z drugiej - sprawia, że osoby starsze czują się potrzebne i są bardziej dowartościowane. Włącza się je najczęściej do realizacji projektów miękkich w postaci zajęć artystycznych czy pomocy w odrabianiu lekcji.

1.3 Powiązanie Programu Rewitalizacji z dokumentami strategicznymi Miasta i Gminy Skaryszew

Gmina Skaryszew posiada różnego rodzaju opracowania o wymiarze planistycznym/strategicznym, które są aktualne oraz bazują na diagnozie sytuacji w gminie.

Najważniejszym dokumentem strategicznym w gminie, który projektuje kierunki jej rozwoju, jest strategia rozwoju gminy. Gmina Skaryszew posiada tego rodzaju dokument – jest to **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta i Gminy Skaryszew do 2020 roku**. W misji gminy w niniejszym opracowaniu zapisano konieczność łączenia wyzwań związanych z ochroną środowiska z wymogami cywilizacyjnymi, co przejawiać się ma chociażby w rozwoju infrastruktury technicznej, zwłaszcza wodno-kanalizacyjnej. Wskazano też na konieczność rozwoju tożsamości i patriotyzmu lokalnego wśród mieszkańców gminy, współpracy z organizacjami pozarządowymi, aby zintensyfikować i podnieść skuteczność działań realizowanych dla dobra wspólnego. Działania lokalne powinny koncentrować się ponadto na tworzeniu miejsc atrakcyjnych do spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i przyjezdnych oraz poprawiać ofertę usług społecznych. Już te zapisy pozostają w zgodności z wizją rozwoju obszarów rewitalizacji, które mają być miejscami przyjaznymi do życia oraz prowadzenia działalności społecznej. Należy koncentrować polityki publiczne na poprawie stanu infrastruktury społecznej, a także kreować zachowania i postawy prośrodowiskowe.

Spójność między Programem Rewitalizacji a Strategią dostrzec można również na poziomie określonych przez te dokumenty celów. W Strategii cele zostały uporządkowane w 4 kategoriach, skupione wokół: 1) rozwoju infrastruktury technicznej, 2) rozwoju lokalnej gospodarki oraz funkcji wypoczynkowo-rekreacyjnych, 3) rozwoju infrastruktury społecznej oraz aktywizacji i integracji mieszkańców, 4) ochronie zasobów i poprawie stanu środowiska naturalnego. Po przeprowadzeniu diagnozy stanu gminy we wszystkich sferach, zdecydowano się również przenieść niektóre z tych celów do Programu Rewitalizacji. Chodzi tu m.in. o cele dotyczące aktywnej integracji mieszkańców, czyli stworzenie oferty instytucji gminnych pozwalających na rozwój mieszkańców oraz kreowanie przestrzeni dla rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, co wpisuje się w postulat aktywizacji i integracji mieszkańców. Spójny pozostaje także cel drugi dotyczący rozwoju infrastruktury usług publicznych w zakresie rozwoju infrastruktury społecznej oraz poprawy stanu środowiska. Wyznaczone w Strategii kierunki rozwoju pozostają aktualne i adekwatne do sytuacji na obszarach rewitalizacji w gminie.

Gmina Skaryszew opracowała również niedawno **Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Miasta i Gminy Skaryszew na lata 2015-2020**. Wśród najważniejszych celów znalazły się tam ograniczenie emisji dwutlenku węgla i jednoczesny wzrost zastosowania

odnawialnych źródeł energii, aby zwiększyć udział wytwarzanej przez nie energii, a także poprawić jakości powietrza. Wśród kierunków działań umożliwiających osiągnięcie tych celów wskazano m.in. wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz przeprowadzenie termomodernizacji budynków mieszkaniowych i użyteczności publicznej, jak najszerze stosowanie odnawialnych źródeł energii oraz ograniczenie stosowania wysokoemisyjnych źródeł ciepła. Wszystkie te postulaty wpisują się w cel strategiczny poprawy stanu środowiska, a jego realizacji mają służyć zapisane kierunki działań odnoszące się do modernizacji infrastruktury i obiektów użyteczności publicznej oraz promowania „zielonej energii” i postaw proekologicznych.

Wśród najważniejszych celów zapisanych w **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania Gminy Skaryszew** z kolei mowa jest o wielofunkcyjnym rozwoju gminy, duży nacisk kładzie się na racjonalne korzystanie ze struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz posiadanych zasobów przyrodniczych. Sprzyjać temu ma realizacja celów podstawowych, wśród których wymieniono m.in. kreowanie funkcji wypoczynkowej. Wszystkie te działania powinny być realizowane w sposób zrównoważony, integrujący inicjatywy społeczne, gospodarcze czy polityczne. Również Program Rewitalizacji zakłada koordynację działań w sferze społecznej i przestrzenno-funkcjonalnej, które wzajemnie się przenikają.

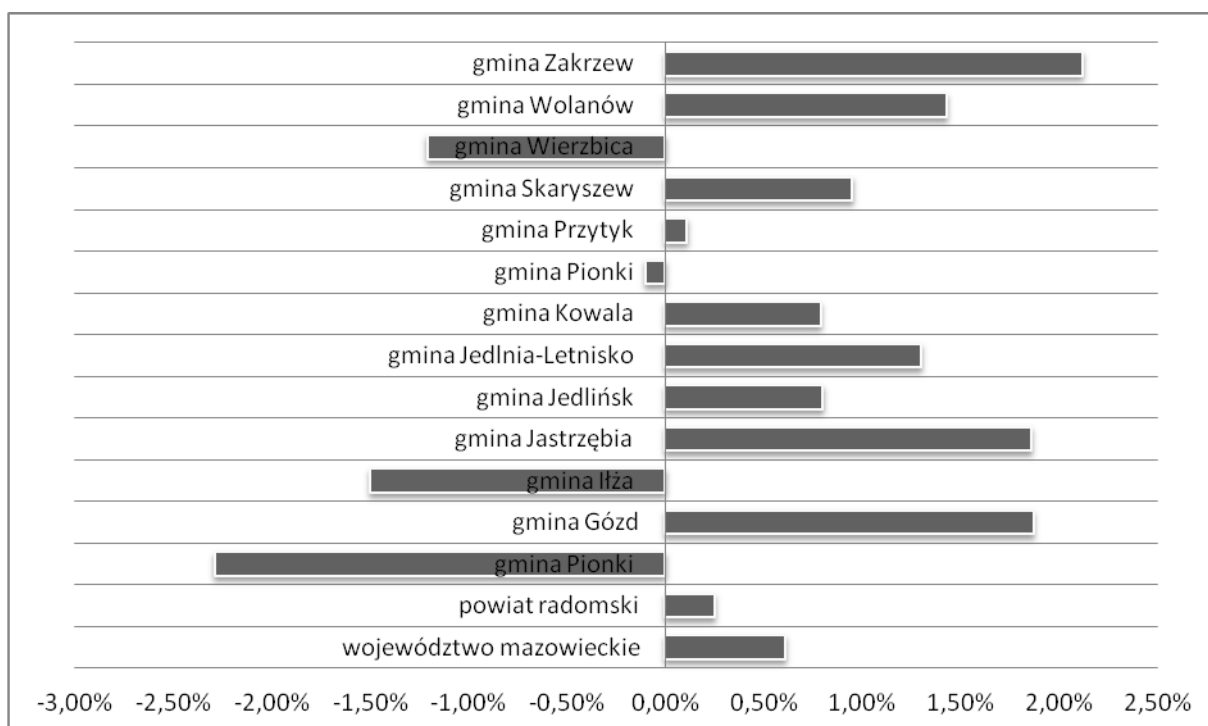
2. Diagnoza gminy i delimitacja obszarów degradowanych oraz obszarów rewitalizacji

2.1 Sfera społeczna¹

2.1.1 Sytuacja demograficzna

Gminę Skaryszew zamieszkiwało w 2015 r. łącznie 14386 osób. Od 2013 r. odnotowano wzrost liczby mieszkańców na terenie gminy o 0,95%, przy czym największy był on na obszarach wiejskich, gdzie wyniósł 1,1%. Jest to tendencja typowa w ogóle dla województwa mazowieckiego oraz powiatu radomskiego, choć w przypadku gminy Skaryszew występuje ona na wyższym poziomie (w województwie i powiecie wzrost liczby mieszkańców nastąpił odpowiednio o 0,61% i 0,25%). Mieszkańcy gminy stanowią 9,5% mieszkańców powiatu radomskiego oraz 0,25% województwa mazowieckiego.

Rys. 1 Zmiany liczby ludności w latach 2013-2015 w gminie Skaryszew na tle gmin powiatu radomskiego i województwa mazowieckiego.

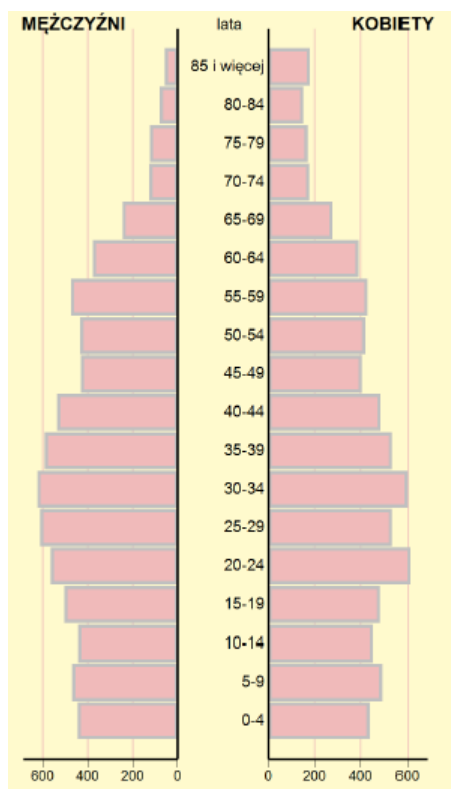

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS i danych Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew.

¹ W rozdziałach 2.1-2.4 – do diagnozy gminy na tle powiatu radomskiego i województwa mazowieckiego posługiwano się ogólnodostępnymi danymi – głównie z Banku Danych Lokalnych GUS. Ze względu na inny sposób agregacji, dane podawane przez Główny Urząd Statystyczny różnią się od danych, którymi dysponują gminy i ich jednostki administracyjne. Dodatkowo dane GUSu są systematycznie aktualizowane. Jednocześnie tylko korzystanie z ogólnodostępnych zasobów Banku Danych Lokalnych pozwoliło na stworzenie ogólnej charakterystyki gminy. Dane z GUS zostały pobrane w sierpniu 2016 roku.

W gminie Skaryszew dominującą grupę stanowią kobiety, natomiast mężczyźni to ok. 48% mieszkańców gminy. Taka tendencja jest typowa również dla powiatu i województwa, przy czym tam przewaga kobiet jest nieco mniejsza (udział mężczyzn wynosi odpowiednio 49,8% i 49,6%). Na 100 mężczyzn w województwie przypada średnio 109 kobiet, w powiecie 101, natomiast w gminie Skaryszew – 102.

Rys. 2 Ludność według płci i wieku w gminie Skaryszew w 2015 roku.

Źródło: *Vademecum samorządowca 2015*,

http://warszawa.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_mazowieckie/portrety_gmin/radomski/1425103_skaryszew.pdf.

Gmina Skaryszew lepiej wypada na tle województwa i powiatu również w zakresie poziomu przyrostu naturalnego. Wynosi on w tym przypadku 3‰ (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców), podczas kiedy dla województwa wskaźnik ten wynosi 0,5‰, a dla powiatu 0,8‰. Wśród gmin powiatu radomskiego wyższy przyrost występuje jedynie w gminach Jastrzębia, Zakrzew i Gózd.

Gmina Skaryszew jest na tle województwa i powiatu jednostką stosunkowo „młoda”, tzn. udział osób w wieku poprodukcyjnym wynosi tam zaledwie 14%. Charakteryzuje się również sporym udziałem mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym, bowiem ponad 22% osób nie ukończyło 18 roku życia. Dość korzystną sytuację demograficzną potwierdza również wskaźnik obciążenia demograficznego rozumiany jako stosunek liczby osób w wieku

poprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym. Na Mazowszu osoby w wieku poprodukcyjnym stanowią prawie 33% ludności w wieku produkcyjnym, natomiast w gminie Skaryszew nieco ponad 20%.

Tab. 3 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w ogólnej liczbie mieszkańców [%].

	mieszkańcy w wieku [%]								
	przedprodukcyjnym			produkcyjnym			poprodukcyjnym		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
województwo mazowieckie	18,5	18,5	18,6	62,4	62,0	61,4	19,0	19,5	20,0
powiat radomski	21,1	20,8	20,6	63,7	63,5	63,2	15,2	15,7	16,2
gmina Skaryszew	23,2	23,1	22,7	63,5	63,2	63,3	13,2	13,7	14,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Tab. 4 Wskaźnik obciążenia demograficznego w latach 2013-2015 dla województwa mazowieckiego, powiatu radomskiego i gminy Skaryszew [%].

	2013	2014	2015
województwo mazowieckie	30,5	31,5	32,7
powiat radomski	23,8	24,8	25,6
gmina Skaryszew	20,8	21,7	22,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

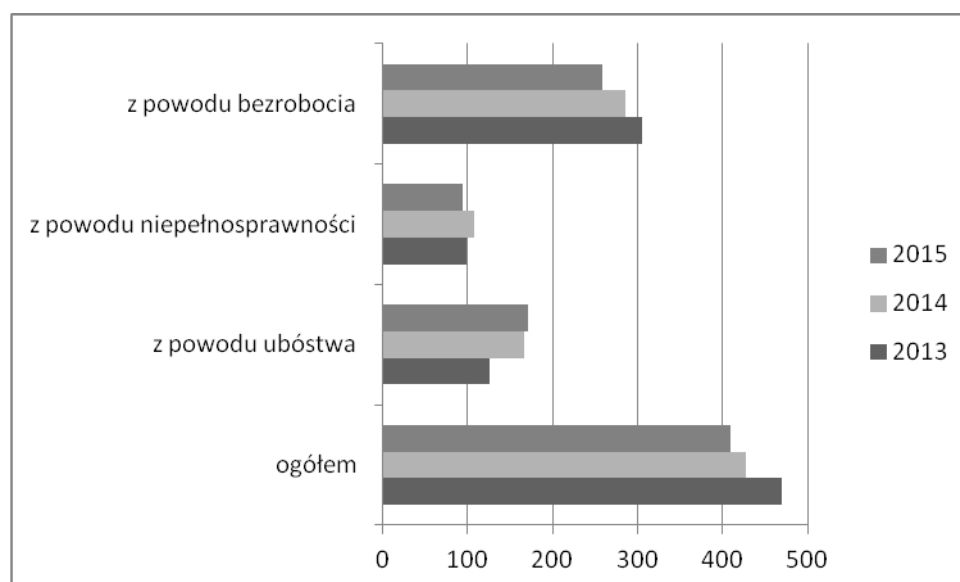
2.1.2 Pomoc społeczna

Udzielaniem pomocy społecznej w gminie Skaryszew zajmuje się Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej (MGOPS) w Skaryszewie. Realizuje on zadania wynikające z ustaw o: pomocy społecznej, świadczeniach rodzinnych, pomocy uprawnionym do alimentów, dodatkach mieszkaniowych, systemie ubezpieczeń społecznych, promocji zatrudnienia i rynku pracy, świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz cudzoziemcach. W ramach MGOPS działa również Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele MGOPS, Urzędu Gminy, Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Komisariatu Policji w Skaryszewie, Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej, parafii, służby zdrowia, Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Radomiu i Zespołu Szkół w Skaryszewie.

W latach 2013-2015 liczba osób korzystających z pomocy społecznej zmniejszyła się o 12,6%. Do najczęstszych przyczyn udzielania pomocy należą bezrobocie, niepełnosprawność i ubóstwo, przy czym w przypadku bezrobocia i ubóstwa zauważyć

można wzrost liczby osób uzyskujących wsparcie (odpowiednio o 15,7% i 35,7%), a spadek w przypadku niepełnosprawności (o 4,1%). Tendencja spadkowa w zakresie pomocy społecznej od 2013 r. jest charakterystyczna dla całego województwa mazowieckiego, o czym wspomina się m.in. w dokumencie *Ocena zasobów pomocy społecznej w oparciu o sytuację społeczną i demograficzną Województwa Mazowieckiego za 2015 rok*. Autorzy określają wysokość spadku liczby osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej w województwie mazowieckim na 2,4% w stosunku do 2014 r. i 3,3% w stosunku do 2013 roku. Natomiast najczęściej występującymi przyczynami były według pracowników ośrodków pomocy społecznej bezrobocie, ubóstwo oraz niepełnosprawność².

Rys. 3 Osoby korzystające z pomocy społecznej w gminie Skaryszew z poszczególnych powodów w latach 2013-2015.

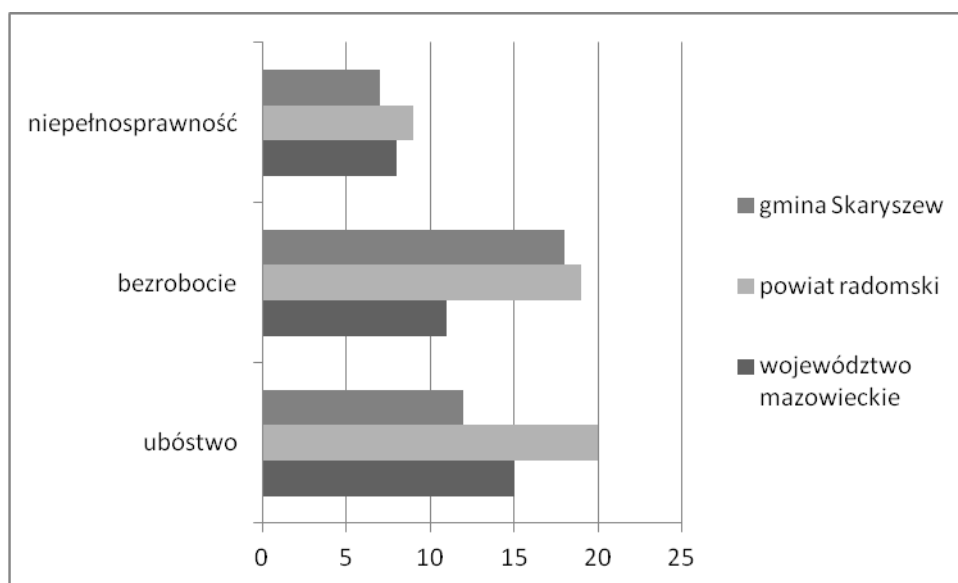

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skaryszewie.

Na tle powiatu radomskiego i województwa mazowieckiego gmina Skaryszew osiąga dość korzystne wskaźniki pomocy społecznej, uwzględniające liczbę osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W analizie uwzględniono trzy najczęściej pojawiające się powody, czyli niepełnosprawność, ubóstwo i bezrobocie. W każdym przypadku najwięcej osób korzysta z pomocy w powiecie radomskim. Dla gminy Skaryszew wskaźnik osiąga wysoką wartość jedynie w zakresie pomocy społecznej z tytułu bezrobocia.

² *Ocena zasobów pomocy społecznej w oparciu o sytuację społeczną i demograficzną Województwa Mazowieckiego za 2015 rok*, s. 49.

Rys. 4 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców z powodu niepełnosprawności, bezrobocia i ubóstwa w 2015 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS i danych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skaryszewie.

2.1.3 Rynek pracy i bezrobocie

Poziom zatrudnienia najniższy jest ogółem w powiecie radomskim, gdzie w 2015 r. pracowało zaledwie 94 mieszkańców na 1000. Tendencja w kwestii poziomu zatrudnienia jest jednak w przypadku województwa, powiatu i gminy wzrostowa, przy czym od 2013 r. liczba pracujących najbardziej zwiększyła się w gminie Skaryszew (o 10,5%), natomiast najwolniej rośnie w powiecie radomskim (3,3%; województwo mazowieckie – 4%).

Tab. 5 Pracujący na 1000 ludności w latach 2013-2015.

Jednostka	2013	2014	2015
województwo mazowieckie	272	279	283
powiat radomski	91	95	94
gmina Skaryszew	96	104	106

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Udział osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców w wieku produkcyjnym w województwie mazowieckim wyniósł w 2015 r. 6,6%, podczas gdy jeszcze w 2013 r. osiągnął poziom 8,5%. Podobna tendencja ma miejsce we wszystkich gminach powiatu radomskiego – zarówno jeśli chodzi o udział bezrobotnych w ogóle mieszkańców, jak i w ogóle mieszkańców w wieku produkcyjnym. Analiza poziomu spadków bezrobocia

pokazuje, że najbardziej udało się je ograniczyć w gminach Wierzbica (o 3 punkty procentowe – pp. w zakresie udziału liczby bezrobotnych w ogóle mieszkańców i o 4,8 pp. w zakresie udziału liczby bezrobotnych w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym) oraz Pionki (odpowiednio o 3,2 i 4,7 pp.). W gminie Skaryszew spadek bezrobocia wyniósł odpowiednio 2 i 3 pp.

Tab. 6 Poziom bezrobocie w gminach powiatu radomskiego w latach 2013-2015 [%].

	udział osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców			udział osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców w wieku produkcyjnym		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Gózd	13,6	11,5	11	20,8	17,7	17
Iłża	12,3	10,6	10,2	19,8	18,7	16,7
Jastrzębia	9,6	8,2	7,5	15	12,9	11,9
Jedlińsk	9,1	8	7,3	14,4	12,7	11,6
Jedlnia-Letnisko	9	8	7,4	13,9	12,5	11,6
Kowala	10	9,3	8,2	16	14,7	13,1
Pionki	11,8	10	8,6	18,3	15,6	13,6
Przytyk	12,9	11,6	11,1	20,7	20	17,8
Skaryszew	11,5	10,2	9,5	18,1	16,1	15,1
Wierzbica	14,1	12,1	11,1	22	18,9	17,2
Wolanów	10,9	9,9	9,5	17,2	15,7	15
Zakrzew	10,4	9	8,2	16,3	14,1	13

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu.

2.1.4 Bezpieczeństwo

Za bezpieczeństwo na terenie gminy Skaryszew odpowiada Komisariat Policji w Skaryszewie podlegający pod Komendę Miejską Policji w Radomiu. Dostępne dane statystyczne pokazują, że na poziomie województwa nastąpił w latach 2013-2015 spadek liczby popełnionych przestępstw o 19,5%. W powiecie radomskim ten spadek był jeszcze wyższy i wyniósł 30,6%, natomiast w gminie Skaryszew – aż 49%.

Tab. 7 Przestępstwa stwierdzone przez Policję w latach 2013-2015.

Jednostka	2013	2014	2015
województwo mazowieckie	139 707	117 625	112 453
powiat radomski	2537	1805	1760
gmina Skaryszew	208	116	106

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

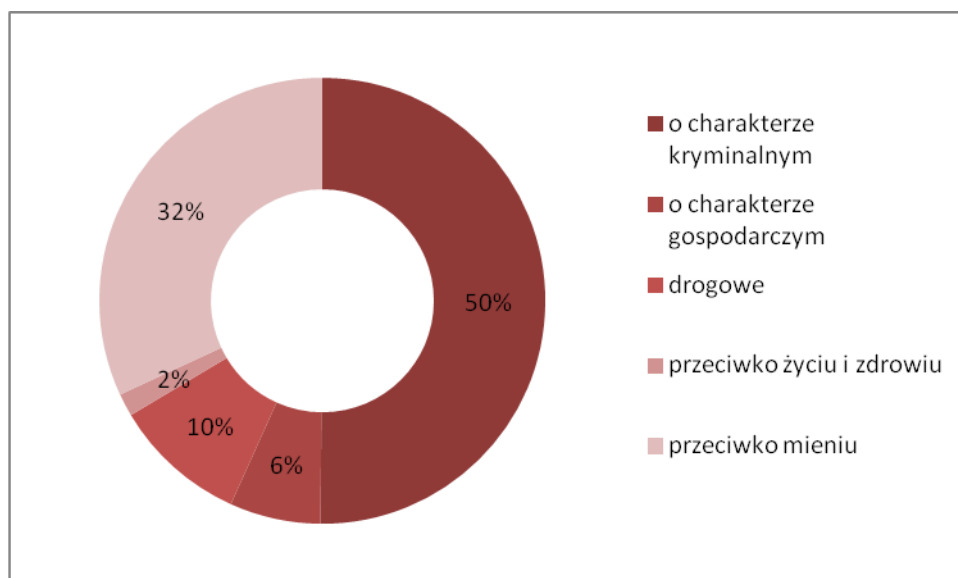
Tab. 8 Wskaźnik przestępczości [‰].

Jednostka	2013	2014	2015
województwo mazowieckie	26,3	22,1	21,1
powiat radomski	16,8	11,9	11,6
gmina Skaryszew	14,6	8,1	7,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W powiecie radomskim największą część przestępstw stanowią te o charakterze kryminalnym oraz przeciwko mieniu. Według danych Komisariatu Policji w Skaryszewie, w gminie dominują przestępstwa typu drobne kradzieże i kradzieże z włamaniem. Wzrost liczby przestępstw odnotowano jedynie w przypadku uszkodzenia mienia.

Rys. 5 Kategorie przestępstw stwierdzonych przez Policję w powiecie radomskim w 2015 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Za bezpieczeństwo pożarowe na terenie gminy odpowiada Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej oraz jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej w Skaryszewie.

Z bezpieczeństwem wiąże się również kwestia przemocy w rodzinie. Instytucją, która stosuje najwięcej procedur „Niebieskich kart” jest Policja - według raportu *Realizacja zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie przez samorząd gminy i powiatu na terenie województwa mazowieckiego w roku 2015*, przygotowanego przez Mazowiecki Urząd Wojewódzki, 80% procedur zostało wszczętych przez Policję. Drugie w kolejności były jednostki pomocy społecznej z 14% procedur (niewielka zmiana w stosunku do 2014 r., kiedy to obie instytucje rozpoczęły odpowiednio 83% i 12% procedur).

2.1.5 Oświata

Na terenie miasta i gminy Skaryszew działa ponad 10 placówek oświatowych i przedszkolnych: Publiczne Gimnazjum w Skaryszewie, Publiczna Szkoła Podstawowa w Chomentowie Puszczy, Publiczna Szkoła Podstawowa w Dzierzkówku Starym, Zespół Edukacji Gimnazjalnej i Podstawowej w Makowcu im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Publiczna Szkoła Podstawowa im. Kornela Makuszyńskiego w Makowie, Publiczna Szkoła Podstawowa w Modrzejowicach, Publiczna Szkoła Podstawowa im. Wł. St. Reymonta w Odechowie z filią w Wólce Twarogowej, Publiczna Szkoła Podstawowa w Skaryszewie im. Orłąt Lwowskich, Publiczna Szkoła Podstawowa im. Orła Białego w Sołtykowie, Samorządowe Przedszkole w Skaryszewie im. Siostry Gabrieli Sporniak oraz Niepubliczne Przedszkole MADAGASKAR w Makowcu. Od 2013 r. obsługą administracyjną i finansową tych jednostek zajmuje się Zarząd Obsługi Oświaty.

Szkoły realizują różnego rodzaju programy poprawiające jakość nauczania. Jednym z nich jest Youngster Plus, którego pierwsza edycja miała miejsce w roku szkolnym 2011/2012. W każdym roku szkolnym uczniowie z różnych szkół gminnych biorą udział w zajęciach doskonalących z języka angielskiego. W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki realizowano projekty „Indywidualizacja nauczania i wychowania klas I-III”. Uczniowie wybranych szkół mogli brać udział w zajęciach dodatkowych m.in. z nauki czytania i pisania, matematyki, gimnastyki korekcyjnej, logopedycznych czy plastycznych. Dla uczniów klas I-VI z kolei przygotowano projekt „Dziecięca edukacja przyszłości – wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów poprzez dodatkowe zajęcia rozwijające kompetencje kluczowe w szkołach podstawowych”, w ramach którego organizowano zajęcia z zakresu ICT, przedmiotów matematyczno-przyrodniczych, języków obcych, wsparcia psychologiczno-pedagogicznego oraz sportowo-wychowawcze. Pozostałe projekty realizowane w szkołach gminnych dotyczyły m.in. edukacji artystycznej, ekonomicznej, zakupu książek do szkolnych bibliotek.

Relacja liczby uczniów uczących się na danym poziomie kształcenia do wszystkich zameldowanych osób w wieku odpowiadającym temu poziomowi nauczania tworzy współczynnik skolaryzacji brutto. W zakresie szkół podstawowych współczynnik ten osiąga najniższe wartości na poziomie gminy, choć są one zbliżone do średniej powiatu. W zakresie gimnazjów sytuacja jest analogiczna, choć wyraźniejsze są różnice między samorządem gminnym i powiatowym a województwem, które wypada zdecydowanie lepiej od obu tych jednostek.

Tab. 9 Współczynnik skolaryzacji brutto w latach 2013 - 2015 [%].

	szkoły podstawowe			gimnazja		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
województwo mazowieckie	102,9	98,1	93,9	101,9	101,5	102,8
powiat radomski	92,63	89,21	85,17	88,72	87,75	87,45
gmina Skaryszew	92,16	88,51	82,26	86,72	84,49	83,67

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wyniki sprawdzianu szóstoklasisty z 2015 r. pokazują, że uczniowie gminy Skaryszew raczej przeciętnie wypadają na tle uczniów z innych gmin, jednocześnie średnie wyniki ze wszystkich części sprawdzianu są wyższe niż średnia wojewódzka. Średnie wyniki z języka polskiego są nieco gorsze niż dla powiatu czy województwa, natomiast z matematyki – odwrotnie.

Tab. 10 Wyniki sprawdzianu szóstoklasisty w powiecie radomskim oraz województwie mazowieckim w 2015 roku [%].

	średnie wyniki ogółem	język polski średnie wyniki	matematyka średnie wyniki
gmina Gózd	64,6	69,5	48,8
gmina Iłża	69,1	73,4	64,0
gmina Jastrzębia	66,3	68,5	58,4
gmina Jedlińsk	67,8	69,0	56,2
gmina Jedlnia-Letnisko	70,1	71,5	54,7
gmina Kowala	67,9	70,8	52,9
miasto Pionki	72,7	73,3	58,5
gmina Pionki	66,4	70,7	53,3
gmina Przytyk	69,0	72,8	59,1
gmina Skaryszew	68,9	69,0	58,6
gmina Wierzbica	70,1	68,4	58,2
gmina Wolanów	62,8	68,4	52,0
gmina Zakrzew	73,4	70,6	66,4
powiat radomski	67,3	70,6	57,5
województwo mazowieckie	66,1	73,3	58,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Warszawie, <http://bip.oke.waw.pl>.

Średni wynik ze wszystkich przedmiotów zdawanych na egzaminie gimnazjalnym osiągany przez uczniów gminy Skaryszew jest zdecydowanie wyższy niż średni wynik dla powiatu radomskiego i nieco niższy niż województwa. Gmina Skaryszew pod tym względem jest najlepszą gminą powiatu. Jeśli chodzi o język polski, to uczniowie osiągnęli bardzo wysoki wynik, wyższy niż średnia powiatu, ale o 10 punktów procentowych niższy niż średnia

województwa. Z kolei część matematyczną egzaminu uczniowie z gminy Skaryszew napisali najlepiej w całym powiecie.

Tab. 11 Wyniki egzaminu gimnazjalnego w powiecie radomskim oraz województwie mazowieckim w 2015 roku [%].

	średnie wyniki ogółem	język polski średnie wyniki	matematyka średnie wyniki
gmina Gózd	52,2	61,7	46,7
gmina Iłża	49,2	57,7	39,8
gmina Jastrzębia	50,7	60,1	43,9
gmina Jedlińsk	50,4	61,3	46,4
gmina Jedlnia-Letnisko	56,5	64,1	45,8
gmina Kowala	52,4	58,4	48,4
miasto Pionki	53,6	63,0	45,1
gmina Pionki	51,2	61,9	50,7
gmina Przytyk	53,6	59,5	38,9
gmina Skaryszew	59,8	63,3	51,2
gmina Wierzbica	49,9	58,8	43,7
gmina Wolanów	48,1	55,7	41,2
gmina Zakrzew	52,8	63,6	49,2
powiat radomski	50,9	60,9	45,7
województwo mazowieckie	66,1	73,3	58,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Warszawie, <http://bip.oke.waw.pl>.

2.1.6 Aktywność społeczna

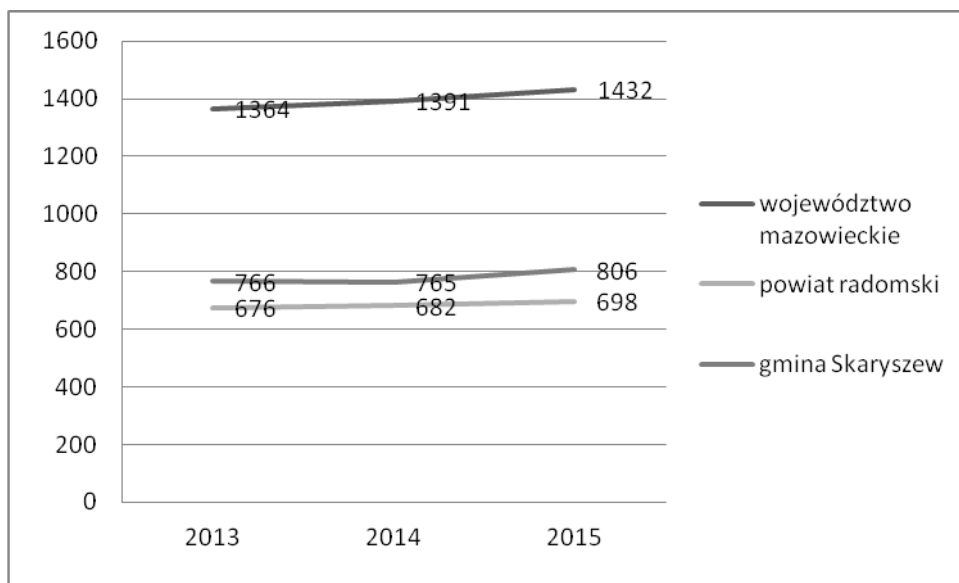
W gminie Skaryszew działa spora liczba stowarzyszeń, w tym bardzo dużo klubów sportowych. Część organizacji zajmuje się kultywowaniem lokalnych tradycji, pielęgnowaniem wiedzy historycznej oraz tworzeniem warunków do integracji społeczeństwa w oparciu o przedsięwzięcia kulturalne. Można do nich zaliczyć Stowarzyszenie „Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Skaryszewskiej”, Stowarzyszenie „Aktywni na Targowej”, Stowarzyszenie „Nasz wspólny cel”. Wśród organizacji zajmujących się pomocą społeczną, promocją zdrowia można wskazać Stowarzyszenie „Zawsze razem”, Polskie Stowarzyszenie Diabetyków koło w Skaryszewie, Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych Providentiae Dei, Stowarzyszenie „Dzieci naszej wsi”, Parafialne Zespoły Caritas w Skaryszewie i Makowcu, Stowarzyszenie „Słoneczko”. W Urzędzie Miasta i Gminy swoją siedzibę ma również stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Wspólny Trakt”. Oprócz tego w gminie aktywnie działa szereg klubów sportowych: Skaryszewianka Skaryszew, HUBERTUS Chomentów, Maków, TĘCZA Kobylany, Klub Piłkarski „BŁONIE”, Zabiegany Skaryszew, a także uczniowskie kluby sportowe: PUKS

Makowiec, Olimp Skaryszew, VICTORIA Skaryszew, PUSZCZYK Chomentów, Sołtyków, JADAREK, MODRZEW, PROMYK i Odechów.

2.2. Sfera gospodarcza

W województwie mazowieckim zauważalny jest wzrost liczby podmiotów gospodarczych. Określona w ten sposób liczba podmiotów gospodarczych jest w gminie Skaryszew wyższa niż w powiecie radomskim, a niższa niż w województwie. Jednak gmina wypada lepiej pod względem dynamiki przyrostu liczby podmiotów – między 2013 a 2015 r. ich liczba wzrosła o 5,2%, podczas gdy w województwie o 5%, a w powiecie o 3,3%. Podobnie wygląda sytuacja w zakresie liczby osób prowadzących działalność gospodarczą - gmina wypada lepiej niż powiat, a gorzej niż województwo (w 2015 r. w gminie w przeliczeniu na 1000 mieszkańców 71 osób prowadziło działalność, w powiecie 58, w województwie 94). Z kolei dynamika wzrostu jest najwyższa w gminie Skaryszew i wynosiła 6% między 2013 a 2015 r., a od województwa lepiej wypada powiat radomski (3,6% wobec 1,1%).

Rys. 6 Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Liczba nowo wpisanych do rejestru REGON podmiotów gospodarczych jest najwyższa na poziomie gminy Skaryszew, natomiast najniższa w przypadku powiatu radomskiego. Przy tym w 2014 r. w gminie zaobserwowano znaczny spadek liczby założonych przedsiębiorstw, (w 2015 r. nastąpiło „odbicie”), podczas kiedy w województwie i powiecie spadki te były o wiele mniejsze. Analogiczna sytuacja występuje w zakresie liczby wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych - również ich jest najwięcej w gminie Skaryszew. Dodatkowo

niepokojąca jest dynamika zamykania przedsiębiorstw – o ile w powiecie liczba zamykanych wzrosła między 2013 a 2015 r. o 6,5%, to województwie już o 10,4%, a w gminie o 25,6%. W dużej mierze wynika to z bliskości Radomia, stanowiącego centrum zarówno administracyjne, jak i handlowo-usługowe. W związku z tym założenie działalności gospodarczej wymaga uprzedniej głębokiej analizy branż, w jakiej można założyć firmę i zapewnić sobie popyt na oferowane towary czy usługi. Ponadto dzięki różnego rodzaju programom pomocowym łatwo jest uzyskać wsparcie na samo założenie firmy. Jednak ciągle niewystarczająca jest pomoc w jej rozwijaniu, np. kursy z zakresu podstaw księgowości, logistyki czy wreszcie marketingu. W początkowej fazie działania firmy bowiem finansowanie z własnych środków tego typu szkoleń może być zbyt dużym obciążeniem. W efekcie osoby te zamykają bądź zawieszają działalność gospodarczą i nierzadko rejestrują się w Powiatowym Urzędzie Pracy jako bezrobotne oraz ubiegają o zasiłek dla bezrobotnych. Jednocześnie niepowodzenie w tak krótkim czasie po podjęciu decyzji o prowadzeniu własnej firmy może działać zniechęcająco i demotywująco na daną osobę, a więc ograniczać jej mobilność.

Tab. 12 Nowo zarejestrowane podmioty gospodarcze w rejestrze REGON w latach 2013 – 2015.

	ogółem			Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1 000 ludności		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
województwo mazowieckie	65439	64131	68431	12,3	12,0	12,8
powiat radomski	1150	1124	1237	7,6	7,4	8,2
gmina Skaryszew	206	138	208	14,5	9,6	14,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Tab. 13 Wykreślone podmioty gospodarcze w rejestrze REGON w latach 2013 - 2015.

	ogółem			Jednostki wykreślone z rejestrze REGON na 1 000 ludności		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
województwo mazowieckie	40 955	48 128	45 263	7,7	9,0	8,5
powiat radomski	931	1022	1005	6,2	6,8	6,6
gmina Skaryszew	128	145	162	9	10,1	11,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

2.3. Sfera środowiskowa

Gmina Skaryszew została przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie zaklasyfikowana do strefy mazowieckiej w zakresie analiz jakości powietrza. W związku z przekroczeniami poziomów benzo(a)pirenu w strefie mazowieckiej obowiązuje na tym terenie Program Ochrony Środowiska. Przekroczenia dopuszczalnych poziomów odnotowano w przypadku benzo(a)pirenu, pyłu PM_{2,5}, pyłu zawieszonego PM₁₀ oraz dwutlenku azotu.

Tab. 14 Przekroczenia poziomów dopuszczalnych wybranych substancji w obrębie strefy mazowieckiej.

Substancja	Wielkość przekroczenia
benzo(a)piren	od 1,2 do 2,8 ng/m ³
pył PM _{2,5}	od 13 do 21 µg/m ³
pył zawieszony PM ₁₀	od 15 do 25 µg/m ³
NO ₂	od 10 do 14 µg/m ³

Źródło: *Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Skaryszew*, s. 26.

Na terenie gminy Skaryszew istnieją korzystne warunki do wykorzystania energii promieniowania słonecznego. Analizowana jednostka samorządu terytorialnego położona jest na obszarze, gdzie usłonecznienie względne w ciągu roku waha się w granicach 34-36% i należy do jednego z najwyższych w Polsce³.

W związku z faktem, że przez Skaryszew biegnie droga krajowa nr 9, będąca fragmentem drogi międzynarodowej E671, w czerwcu 2015 r. przeprowadzono tam pomiary poziomu hałasu komunikacyjnego. Wyniki wskazały na hałas na poziomie 70,7 dB w ciągu dnia i 68,8 dB nocą. Normy wynoszą odpowiednio 65 i 56 dB i zostały w tym wypadku znacznie przekroczone (zwłaszcza w porze nocnej)⁴. Należy też wskazać, że badania monitoringowe hałasu prowadzone również w poprzednich latach wskazują, że stanowi on poważny problem i zagrożenie dla mieszkańców na terenie całego województwa.

W województwie mazowieckim zinwentaryzowano 1 069 932 304 kg azbestu, przy czym 95% w gospodarstwach domowych. W powiecie radomskim jest to 74 757 721 kg, w tym 98,4% u osób prywatnych. Spośród gmin powiatu radomskiego Skaryszew wyróżnia

³ *Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Skaryszew*, s. 48.

⁴ *Monitoring hałasu komunikacyjnego w 2015 roku*, http://wios.warszawa.pl/ftp/dokumenty/zalaczniki/Halas_w_2015Internet.pdf, s. 5.

się większą liczbą zinventaryzowanego azbestu, którego ilość to 10 578 712 kg (96,8% u osób prywatnych)⁵.

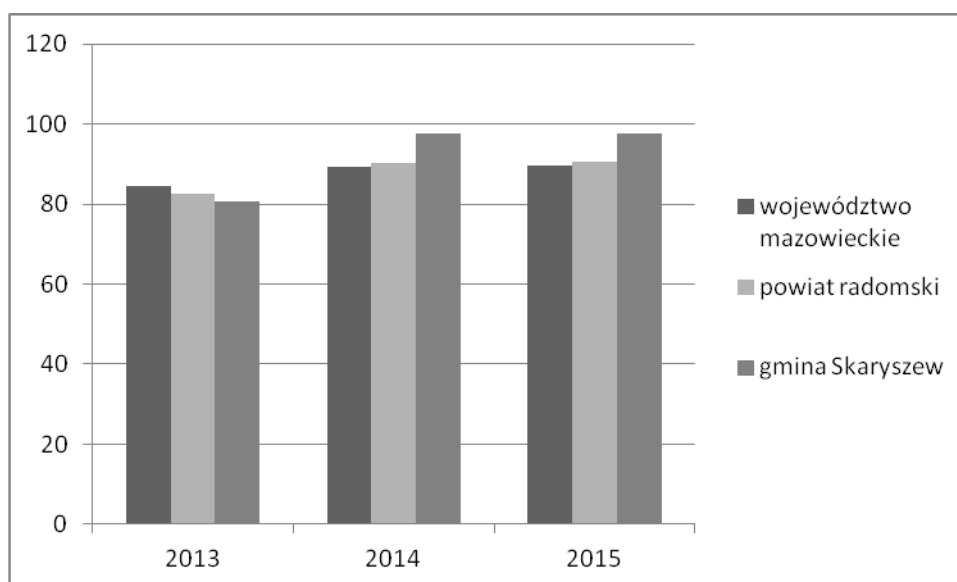
Wśród atrakcyjnych przyrodniczo terenów należy wymienić liczne użytki ekologiczne, w tym kilka bagien oraz naturalny zbiornik wodny. Ponadto na terenie gminy znajduje się fragment obszaru chronionego krajobrazu Iłża-Makowiec. Obejmuje dolinę rzeki Iłżanki przecinającą Wzgórza Iłżeckie, w części środkowej największe torfowisko w województwie (ok. 700 ha) w okolicach Pakośławia ze źródłiskami Modrzejowicy oraz położone na północ kompleksy leśne Modrzejowice, Skaryszew i Makowiec.

2.4 Sfera przestrzenno-funkcjonalna

2.4.1 Infrastruktura komunalna

W zakresie dostępu do sieci wodociągowej zauważyć można spory wzrost liczby gospodarstw domowych, które są do niej podłączone. Między 2013 a 2015 r. w województwie mazowieckim liczba korzystających z sieci wzrosła o 5,1 punktu procentowego (pp.), w powiecie o 7,9 pp., a w gminie Skaryszew aż o 17,7 pp. Również gmina posiada najwięcej korzystających z instalacji wodociągowej – 97,7% mieszkańców (w województwie w 2015 r. było to 89,6% i 90,5%).

Rys. 7 Korzystający z sieci wodociągowej w % ogółu ludności.

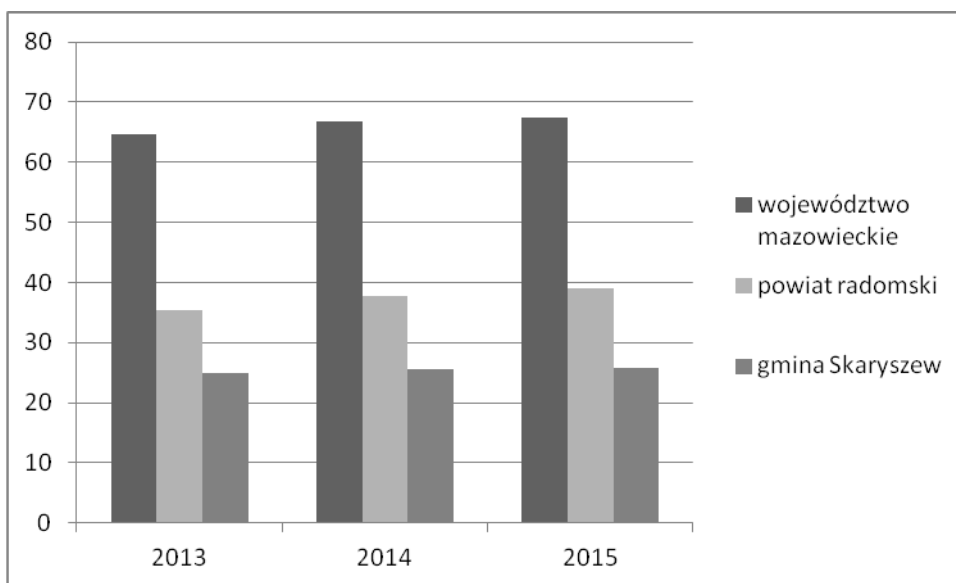
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W zakresie sieci kanalizacyjnej również można dostrzec tendencje wzrostowe i rozwój tej infrastruktury. Zarówno jednak stopień korzystania z sieci, jak i dynamika jej rozwoju jest

⁵ <https://www.bazaazbestowa.gov.pl/stats/index>.

zdecydowanie mniejsza i wolniejsza. W województwie mazowieckim między 2013 a 2015 r. wzrost wyniósł 2,8 pp., w powiecie 3,7 pp., natomiast w gminie Skaryszew zaledwie 0,9 pp.

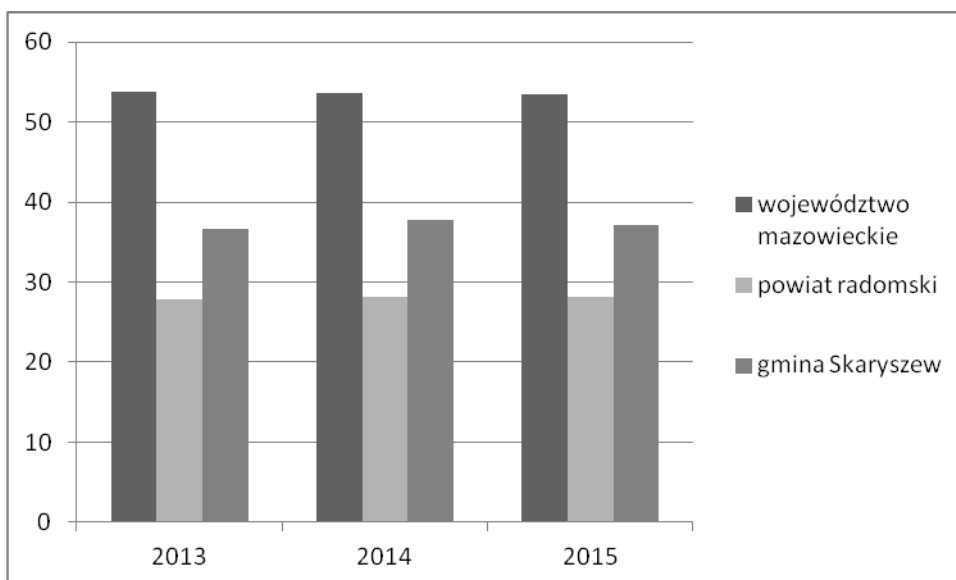
Rys. 8 Korzystający z sieci kanalizacyjnej w % ogółu ludności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Na poziomie powiatu i gminy widać niewielki postęp w zakresie tworzenia infrastruktury gazowej, natomiast w województwie od 2013 r. nie ma poprawy dostępności tej infrastruktury. Tempo jej rozwoju jest i tak bardzo ograniczone i wynosi dla powiatu 0,2 pp., a dla gminy 0,5 pp.

Rys. 9 Korzystający z sieci gazowej w % ogółu ludności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

2.4.2 Budownictwo mieszkaniowe

W latach 2013-2015 obserwuje się poprawę sytuacji mieszkaniowej w zakresie wyposażenia mieszkań w wodociąg, łazienkę czy centralne ogrzewanie. Należy jednak zauważyć, że w niektórych zagadnieniach sytuacja pozostaje niezmienną lub wskaźniki wykazują niewielkie spadki. Generalnie również powiat i gmina posiadają nieco gorsze wskaźniki niż województwo.

Tab. 15 Mieszkania wyposażone w instalacje w stosunku do ogółu mieszkań [%].

	wodociąg			łazienka			centralne ogrzewanie		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
województwo mazowieckie	95,5	95,6	95,7	92,3	91,1	91,2	85,6	85,8	86
powiat radomski	90,2	90,3	90,4	80,7	80,9	89,8	78,4	78,6	71,3
gmina Skaryszew	88,2	88,4	88,7	77,8	78,2	78,6	67,2	67,7	68,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

2.4.3 Obiekty zabytkowe

Gmina Skaryszew posiada również na swoim terenie cenne obiekty zabytkowe. Listę tych obiektów – zgodnie z informacjami Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie Delegatura w Radomiu przedstawia poniższa tabela:

Tab. 16 Obiekty zabytkowe w gminie Skaryszew.

Miejscowość	Obiekt	Numer wpisu do rejestru
Bujak	drewniany budynek mieszkalno-gospodarczy z 1. poł. XIX w.	nr rej.: 821 z 14.03.1973
Chomętów	XVIII-wieczny park	nr rej.: 755 z 19.12.1957
Gębarzów	park z przełomu XIX i XX w.	nr rej.: 341/A z 10.06.1986
Maków	zespół dworski i folwarczny, (XVIII/XIX w.): dwór, park, spichlerz, lamus, gorzelnia	nr rej.: 802/A z 28.10.1972 oraz 117/A z 07.07.1981
Odechów	kościół parafialny pw. Zwiastowania NMP	nr rej.: 454/A z 28.02.1957, 384/A z 21.06.1967 oraz 93/A z 15.03.1981
Skaryszew	zespół kościoła pw. Św. Jakuba: kościół, cmentarz przykościelny, kaplica, ogrodzenie z bramkami	nr rej.: 452/A/57 z 28.02. 1957, 385/A z 21.06.1967 oraz 148/A z 15.03.1982

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Rejestru zabytków*,
<http://www.mwzk.pl/images/Radom/rejestr%20zabytk%C3%B3w%20-%20radom.pdf>.

2.5 Podsumowanie diagnozy

Gmina Skaryszew na tle powiatu radomskiego charakteryzuje się wyższym wskaźnikiem przyznawania pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 1000 mieszkańców. Co prawda obserwuje się przyrost liczby zatrudnionych osób, ale jednocześnie jest on wolniejszy niż w przypadku pozostałych gmin z terenu powiatu radomskiego. Ponadto odnotowano spadek przestępczości – zarówno na poziomie całego województwa, powiatu, jak i gminy. Natomiast należy zauważyć, że w strukturze popełnianych w gminie Skaryszew przestępstw dominują drobne kradzieże oraz kradzieże z włamaniem. Obserwacje policjantów wskazują, że tego rodzaju czyny karalne towarzyszą często problemom bezrobocia i związanej z nim nierzadko biedy. Wśród innych problemów, na które wskazuje powyższa diagnoza, znajduje się również niski poziom edukacji widoczny przede wszystkim w wynikach sprawdzianów kończących naukę na poszczególnych etapach. Wyniki osiągnięte przez uczniów z gminy Skaryszew na tle innych gmin powiatu radomskiego są przeciętne. Inaczej jest w przypadku egzaminu gimnazjalnego, na którym uczniowie z terenu gminy osiągnęli wyniki lepsze niż wyniosła średnia dla powiatu radomskiego czy województwa mazowieckiego.

Analiza sytuacji gminy w sferach innych niż społeczna wskazują na korzystne wskaźniki w zakresie poziomu przedsiębiorczości. Liczba podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców jest w gminie Skaryszew wyższa niż w powiecie radomskim, również dynamika wzrostu liczby podmiotów jest wyższa w gminie niż w powiecie i województwie. Z drugiej jednak strony gmina przoduje także w statystykach dotyczących liczby podmiotów gospodarczych kończących działalność. W sferze środowiskowej stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych poziomów benzo(a)pirenu, pyłu PM_{2,5}, pyłu zawieszanego PM₁₀ oraz dwutlenku azotu. Zanieczyszczenie powietrza wynika zarówno z emisji powierzchniowej, jak również liniową. Ponadto spośród gmin powiatu radomskiego Skaryszew wyróżnia się większą liczbą zinwentaryzowanego azbestu. Duża część gospodarstw domowych z terenu gminy posiada podłączenie do sieci wodociągowej, a gmina prowadzi intensywne działania zmierzające do poprawy tego stanu rzeczy (zwłaszcza w kontekście nowych terenów mieszkaniowych). Zdecydowanie gorzej sytuacja wygląda w zakresie sieci kanalizacyjnej, bowiem poziom podłączenia do sieci jest w gminie najmniejszy (w porównaniu ze średnimi dla powiatu i województwa), a dodatkowo zdecydowanie wolniejsze jest tempo rozwoju sieci. Wynika to w dużej mierze z rozległości przestrzennej gminy.

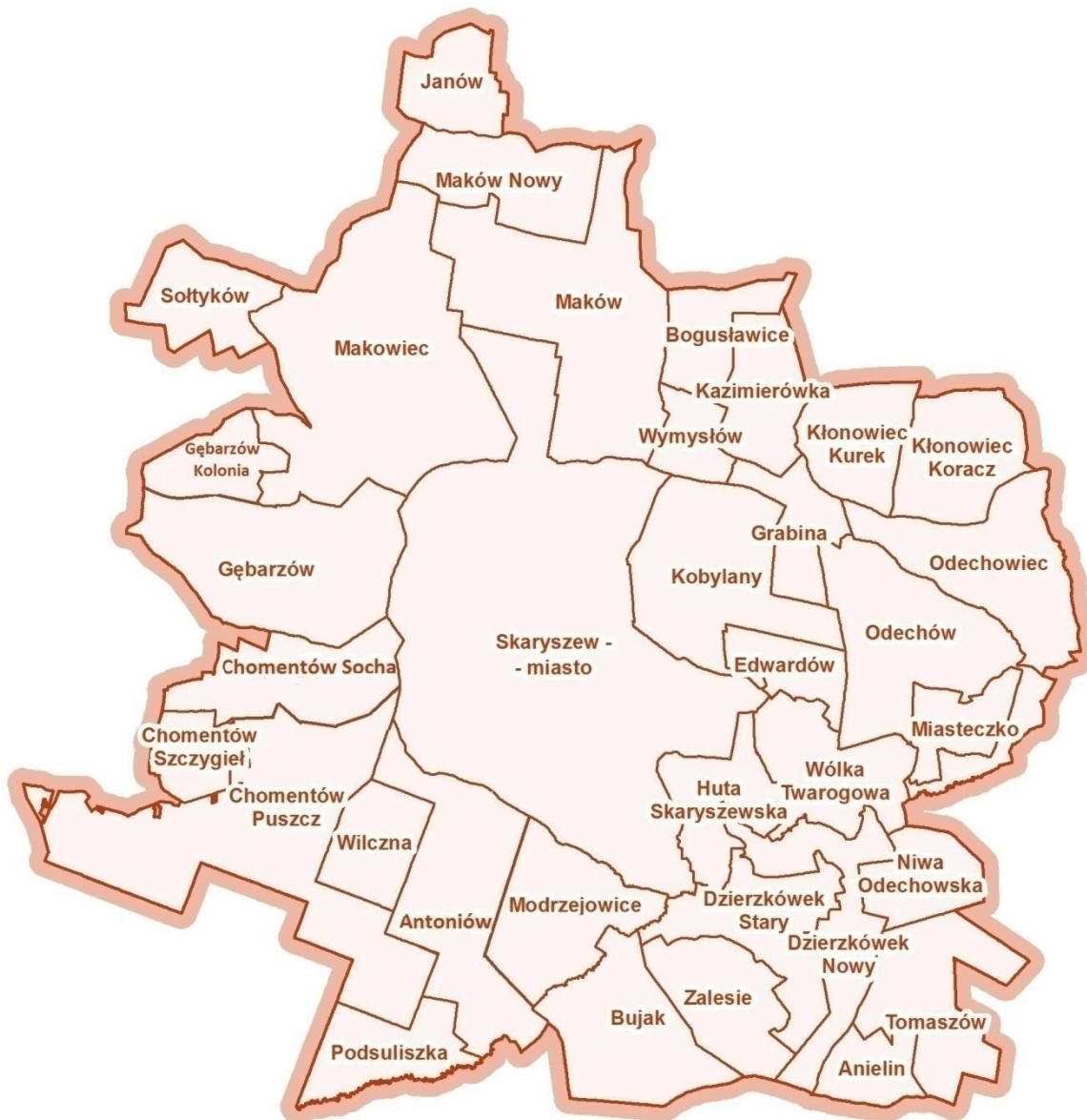
2.6 Określenie obszaru zdegradowanego

Głównym celem działań rewitalizacyjnych jest aktywizacja społeczno-zawodowa społeczności lokalnych zamieszkujących obszary zdegradowane. Inwestycje w infrastrukturę techniczną mają przede wszystkim służyć realizacji celów społecznych, zatem stanowią niejako środek do osiągnięcia celów. Warunkiem osiągnięcia trwałych efektów procesów rewitalizacyjnych jest koordynacja działań, współpraca różnych podmiotów (publicznych ze społecznymi) oraz partycypacja mieszkańców.

Obszar zdegradowany, zgodnie z zapisami Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, to znajdujący się w stanie kryzysowym obszar gminy, cechujący się nagromadzeniem negatywnych zjawisk społecznych (zwłaszcza wysokiego poziomu bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji/kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu kulturalnym/społecznym) oraz wystąpieniem jednego z czynników: środowiskowych, gospodarczych bądź przestrzenno-funkcjonalnych. Dlatego też sytuację w gminie Skaryszew przeanalizowano w oparciu o wszystkie wyżej wymienione sfery problemowe.

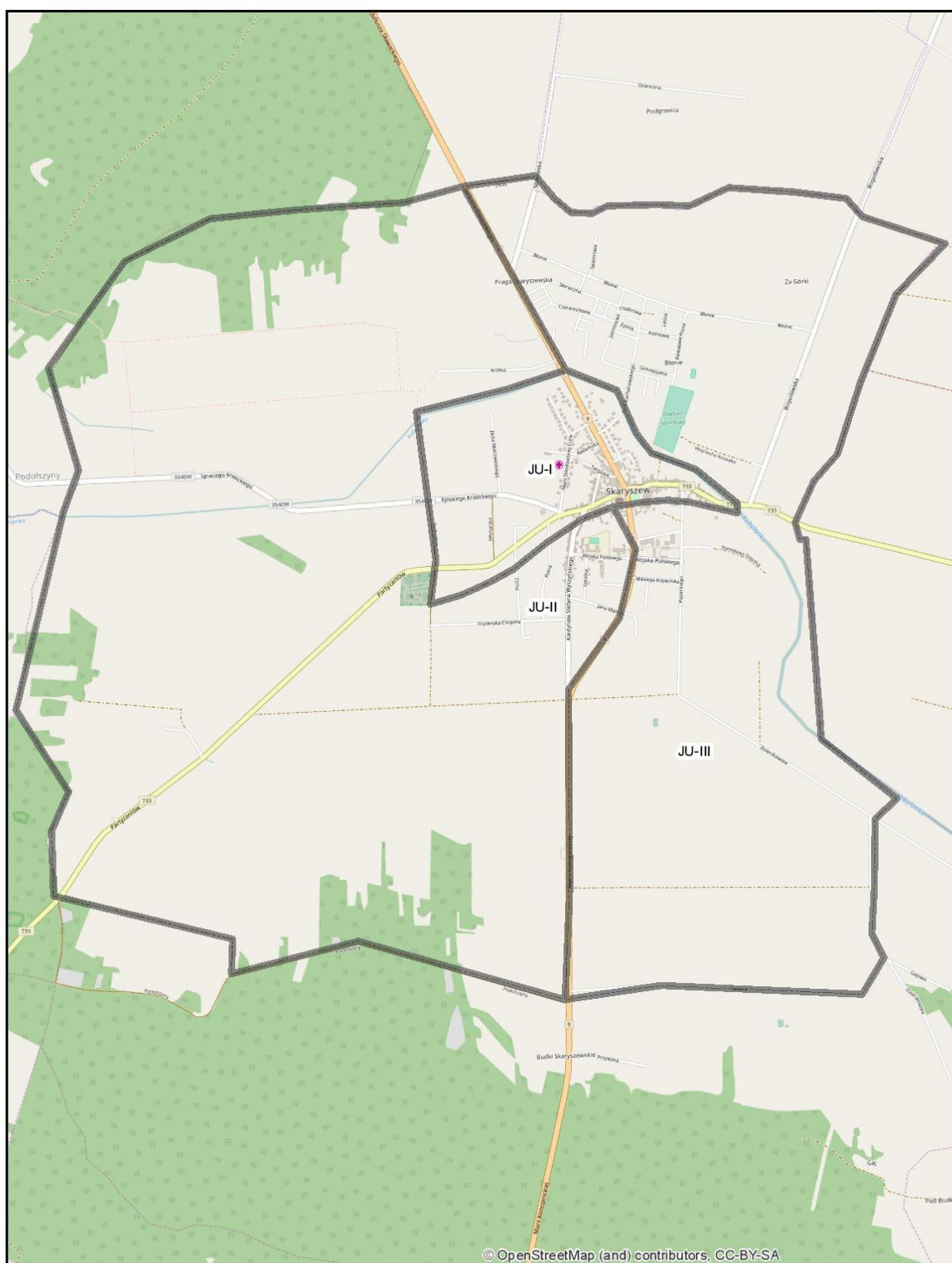
Na potrzeby wykonania analizy wskaźnikowej na terenie miasta i gminy Skaryszew dane gromadzono z podziałem na poszczególne miejscowości wiejskie oraz w przypadku miasta Skaryszewa na trzy jednostki urbanistyczne. Miasto nie jest podzielone na jednostki pomocnicze ani nie posiada podziału na obręby geodezyjne. Z tego względu dokonano podziału na podstawie uwarunkowań przestrzennych, funkcjonalnych i historycznych. Pierwsza jednostka urbanistyczna (dalej: JU-I) obejmuje centrum miasta od rzeki Kobylanki w kierunku południowym – do ul. Mickiewicza i ul. Zachodnią od zachodu. Ten fragment miasta pełnił funkcje centrum administracyjnego i usługowo-handlowego już od średniowiecza. Również obecnie zlokalizowane są na nim instytucje publiczne, kościół, punkty handlowe i usługowe. Charakteryzuje się on również zwartą, jednolitą zabudową i dość starymi budynkami. Druga jednostka urbanistyczna (dalej: JU-II) obejmuje tereny położone na zachód od drogi krajowej nr 9, która dzieli Skaryszew na dwie części. W tej części zabudowa jest zdecydowanie bardziej „luźna”. Wzdłuż drogi krajowej znajdują się obiekty, w których prowadzona jest działalność gospodarcza, natomiast w większej odległości od tej trasy znajdują się domy jednorodzinne oraz tereny rolnicze. Na terenach między ul. Partyzantów i ul. Konopnickiej dominuje zabudowa jednorodzinna, jednak nie jest ona już tak zwarta jak w „centrum” (JU-I) i jest zdecydowanie nowsza. Z kolei trzecia jednostka urbanistyczna obejmuje część miasta położoną na wschód od DK9. W północnej części tej jednostki znajduje się osiedle domów jednorodzinnych wybudowanych po 1980 r. Dużą część tego obszaru stanowią również pola uprawne.

Rys. 10 Podział gminy na jednostki przestrzenne – miejscowości.

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 11 Podział miasta na jednostki urbanistyczne.

Legenda:

 Granica podziału miasta

0 0,325 0,65 1,3 km

Źródło: opracowanie własne.

2.6.1 Sfera społeczna

Ponad 15% mieszkańców miasta i gminy Skaryszew to osoby w wieku poprodukcyjnym. Analiza danych dotyczących udziału liczby tych osób w ogóle mieszkańców poszczególnych jednostek urbanistycznych Skaryszewa oraz miejscowości wiejskich gminy pokazuje, że problem ten i wynikające z niego wyzwania dla polityk publicznych dotyczy przede wszystkim części wiejskiej gminy. Najwyższy wskaźnik udziału osób w wieku poprodukcyjnym na terenie Skaryszewa wykazuje JU-I ($\frac{1}{5}$ jej mieszkańców przekroczyło wiek produkcyjny), a w części wiejskiej gminy – Kłonowiec Koracz (prawie $\frac{1}{4}$ mieszkańców).

Tab. 17 Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców [%]⁶.

Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców	Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców
średnia gminy – 15,41%			
Skaryszew		Kłonowiec Koracz	23,74
JU-I	20,01	Kłonowiec Kurek	17,58
JU-II	13,32	Kobylany	18,95
JU-III	10,46	Magierów	8,40
Anielin	12,66	Makowiec	14,20
Antoniów	11,76	Maków Nowy	12,53
Bogusławice	19,14	Maków	15,11
Bujak	16,14	Miasteczko	16,67
Chomentów Puszcza	15,00	Modrzejowice	15,44
Chomentów Socha	16,28	Niwa Odechowska	16,18
Chomentów Szczygieł	11,43	Odechowiec	16,57
Dzierzkówek Nowy	19,33	Odechów	16,00
Dzierzkówek Stary	19,18	Podsuliszka	15,33
Edwardów	16,41	Sołtyków	13,63
Gębarzów Kolonia	9,89	Stanisławów	13,33
Gębarzów	17,77	Tomaszów	20,18
Grabina	17,31	Wilczna	17,83
Huta Skaryszewska	20,10	Wólka Twarogowa	17,82
Janów	14,39	Wymysłów	20,54
Kazimierówka	14,21	Zalesie	18,98

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew.

Średnio w gminie z pomocy społecznej korzysta 28 mieszkańców na 1000. W żadnej z jednostek urbanistycznych na terenie miasta nie stwierdzono wartości wskaźnika mniej korzystnych niż średnia gminy, choć w przypadku JU-I jego wartość jest niewiele niższa niż

⁶ W tabelach kolorem czerwonym zaznaczono miejscowości i jednostki urbanistyczne miasta Skaryszewa, w których stwierdzono wartości wskaźnika mniej korzystne niż wynosi średnia dla gminy.

średnia (27,82‰ wobec 28,5‰). W części wiejskiej gminy z pomocy korzysta najwięcej mieszkańców Niwy Odechowskiej (88 na 1000).

Tab. 18 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców [‰].

Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców	Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców
średnia gminy - 28,5‰			
Skaryszew		Kłonowiec Koracz	30,30
JU-I	27,82	Kłonowiec Kurek	27,47
JU-II	19,51	Kobylany	29,93
JU-III	21,93	Magierów	42,02
Anielin	37,97	Makowiec	11,71
Antoniów	44,12	Maków Nowy	33,43
Bogusławice	6,17	Maków	18,03
Bujak	58,30	Miasteczko	15,87
Chomentów Puszczy	25,00	Modrzejowice	38,00
Chomentów Socha	29,07	Niwa Odechowska	88,24
Chomentów Szczygieł	19,05	Odechowiec	66,30
Dzierzkówek Nowy	26,67	Odechów	24,76
Dzierzkówek Stary	44,90	Podsuliszka	38,31
Edwardów	31,25	Sołtyków	27,26
Gębarzów Kolonia	32,97	Stanisławów	0,00
Gębarzów	37,14	Tomaszów	45,87
Grabina	19,23	Wilczna	62,02
Huta Skaryszewska	75,38	Wólka Twarogowa	29,70
Janów	27,84	Wymysłów	26,79
Kazimierówka	21,86	Zalesie	23,15

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skaryszewie.

Jako odrębny wskaźnik została potraktowana liczba świadczeń pomocy społecznej udzielanych z powodu ubóstwa. Zjawisko to zostało uznane m.in. w ustawie o rewitalizacji za jeden z ważnych czynników wpływających na występowanie na danym obszarze stanu kryzysowego. W gminie na 1000 mieszkańców prawie 12 korzysta z pomocy warunkowanej występowaniem problemu ubóstwa, najwięcej zaś w jednostce urbanistycznej I w Skaryszewie (12) i w Niwie Odechowskiej (73).

Tab. 19 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców [‰].

Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców	Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców
średnia gminy – 11,89‰			
Skaryszew		Kłonowiec Koracz	15,15
JU-I	12,13	Kłonowiec Kurek	16,48
JU-II	4,79	Kobylany	12,47
JU-III	11,13	Magierów	16,81
Anielin	12,66	Makowiec	1,46
Antoniów	44,12	Maków Nowy	16,71
Bogusławice	0,00	Maków	8,58
Bujak	31,39	Miasteczko	7,94
Chomentów Puszczy	10,00	Modrzejowice	2,38
Chomentów Socha	11,63	Niwa Odechowska	73,53
Chomentów Szczygieł	19,05	Odechowiec	38,67
Dzierzkówek Nowy	13,33	Odechów	13,33
Dzierzkówek Stary	28,57	Podsuliszka	19,16
Edwardów	23,44	Sołtyków	5,11
Gębarzów Kolonia	0,00	Stanisławów	0,00
Gębarzów	21,22	Tomaszów	36,70
Grabina	0,00	Wilczna	38,76
Huta Skaryszewska	5,03	Wólka Twarogowa	4,95
Janów	6,96	Wymysłów	17,86
Kazimierówka	10,93	Zalesie	13,89

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skaryszewie.

Generalnie wydaje się, że niepełnosprawność na terenie miasta i gminy Skaryszew nie stanowi bardzo znaczącego problemu, ponieważ tylko ok. 6 osób na 1000 korzysta ze świadczeń pomocy społecznej z tego powodu. Jednocześnie na terenie gminy są miejsca, gdzie wskaźnik ten jest wyraźnie przekroczony – najbardziej w miejscowości Huta Skaryszewska (25 na 1000 mieszkańców). W obrębie miasta najmniej korzystna sytuacja występuje w jednostce JU-I, dla której wskaźnik wynosi 5,62‰.

Tab. 20 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców [‰].

Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców	Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców
średnia gminy – 6,53‰			
Skaryszew		Kłonowiec Koracz	5,05
JU-I	5,62	Kłonowiec Kurek	10,99
JU-II	1,77	Kobylany	7,48
JU-III	2,49	Magierów	8,40
Anielin	12,66	Makowiec	2,93
Antoniów	0,00	Maków Nowy	22,28
Bogusławice	0,00	Maków	4,29
Bujak	17,94	Miasteczko	0,00
Chomentów Puszczy	5,00	Modrzejowice	7,13
Chomentów Socha	5,81	Niwa Odechowska	14,71
Chomentów Szczygieł	0,00	Odechowiec	13,81
Dzierzkówek Nowy	0,00	Odechów	3,81
Dzierzkówek Stary	4,08	Podsuliszka	7,66
Edwardów	15,63	Sołtyków	5,11
Gębarzów Kolonia	21,98	Stanisławów	0,00
Gębarzów	13,26	Tomaszów	0,00
Grabina	9,62	Wilczna	7,75
Huta Skaryszewska	25,13	Wólka Twarogowa	0,00
Janów	6,96	Wymysłów	8,93
Kazimierówka	10,93	Zalesie	4,63

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skaryszewie.

Prawie 18 na 1000 mieszkańców korzysta z pomocy społecznej z powodu bezrobocia. Zdecydowanie negatywnie pod tym względem wypada JU-I w Skaryszewie, gdzie prawie 24 mieszkańców na 1000 otrzymuje wsparcie z powodu braku zatrudnienia. Wśród miejscowości wiejskich o najwyższych wartościach wskaźnika należy wymienić Bujak, Niwę Odechowską i Odechowiec, gdzie ponad 40 na 1000 mieszkańców uzyskuje wsparcie z tego powodu.

Tab. 21 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 1000 mieszkańców [‰].

Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców	Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców
średnia gminy –17,93‰			
Skaryszew		Kłonowiec Koracz	5,05
JU-I	23,76	Kłonowiec Kurek	10,99
JU-II	14,29	Kobylany	27,43
JU-III	14,23	Magierów	25,21
Anielin	25,32	Makowiec	6,59
Antoniów	14,71	Maków Nowy	19,50
Bogusławice	0,00	Maków	14,59
Bujak	40,36	Miasteczko	0,00
Chomentów Puszczy	17,50	Modrzejowice	28,50
Chomentów Socha	17,44	Niwa Odechowska	44,12
Chomentów Szczygieł	9,52	Odechowiec	44,20
Dzierzkówek Nowy	20,00	Odechów	11,43
Dzierzkówek Stary	32,65	Podsuliszka	19,16
Edwardów	23,44	Sołtyków	22,15
Gębarzów Kolonia	0,00	Stanisławów	0,00
Gębarzów	15,92	Tomaszów	18,35
Grabina	9,62	Wilczna	31,01
Huta Skaryszewska	30,15	Wólka Twarogowa	14,85
Janów	13,92	Wymysłów	0,00
Kazimierówka	10,93	Zalesie	13,89

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skaryszewie.

Poziom bezrobocia w gminie (liczony jako udział bezrobotnych w ogóle mieszkańców gminy) nie jest bardzo wysoki i wynosi 9,47%. Wszystkie jednostki urbanistyczne miasta wykazują wskaźnik bezrobocia wyższy niż średnio w gminie, zaś na obszarach wiejskich poziom bezrobocia jest bardziej zbliżony do średniej gminnej, najgorzej wygląda sytuacja w Podsuliszce (18,77%).

Tab. 22 Udział osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców gminy [%].

Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców	Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców
średnia gminy – 9,47%			
Skaryszew		Kłonowiec Koracz	4,04
JU-I	12,10	Kłonowiec Kurek	7,69
JU-II	10,47	Kobylany	6,98
JU-III	11,38	Magierów	12,61
Anielin	10,13	Makowiec	6,37
Antoniów	4,41	Maków Nowy	12,81
Bogusławice	7,41	Maków	10,56
Bujak	9,87	Miasteczko	6,35
Chomentów Puszczy	9,50	Modrzejowice	8,08
Chomentów Socha	12,79	Niwa Odechowska	11,76
Chomentów Szczygieł	7,62	Odechowiec	9,12
Dzierzkówka Nowy	8,00	Odechów	6,48
Dzierzkówka Stary	8,16	Podsuliszka	18,77
Edwardów	11,72	Sołtyków	9,03
Gębarzów Kolonia	8,79	Stanisławów	6,67
Gębarzów	9,28	Tomaszów	6,42
Grabina	6,73	Wilczna	8,53
Huta Skaryszewska	9,55	Wólka Twarogowa	6,44
Janów	10,67	Wymysłów	4,46
Kazimierówka	3,83	Zalesie	8,33

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu.

Dodatkowym wyzwaniem są grupy bezrobotnych znajdujących się w sytuacji szczególnej, tzn. długotrwale bezrobotni, bezrobotni, którzy nie ukończyli 25 roku życia i bezrobotni po 50 roku życia. Wśród bezrobotnych z terenu gminy 64,12% osób stanowią osoby długotrwale bezrobotne, przy czym należy zauważyć, że w przypadku wsi Zalesie wszyscy bezrobotni mieszczą się w kategorii długotrwale bezrobotnych.

Tab. 23 Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogóle bezrobotnych z terenu gminy [%].

Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział osób bezrobotnych długotrwale w ogóle bezrobotnych	Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział osób bezrobotnych długotrwale w ogóle bezrobotnych
średnia gminy – 64,12%			
Skaryszew		Kłonowiec Koracz	62,50
JU-I	68,60	Kłonowiec Kurek	57,14

JU-II	61,59	Kobylany	53,57
JU-III	54,16	Magierów	46,67
Anielin	87,50	Makowiec	56,32
Antoniów	33,33	Maków Nowy	76,09
Bogusławice	83,33	Maków	58,54
Bujak	81,82	Miasteczko	62,50
Chomentów Puszczy	50,00	Modrzejowice	85,29
Chomentów Socha	68,18	Niwa Odechowska	75,00
Chomentów Szczygieł	50,00	Odechowiec	66,67
Dzierzków Nowy	41,67	Odechów	52,94
Dzierzków Stary	85,00	Podsuliszka	65,31
Edwardów	60,00	Sołtyków	69,81
Gębarzów Kolonia	50,00	Stanisławów	0,00
Gębarzów	68,57	Tomaszów	71,43
Grabina	57,14	Wilczna	81,82
Huta Skaryszewska	73,68	Wólka Twarogowa	84,62
Janów	60,87	Wymysłów	20,00
Kazimierówka	57,14	Zalesie	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu.

Na podobnym poziomie utrzymuje się bezrobocie wśród osób, które nie ukończyły 25 lat oraz tych powyżej 50 roku życia. W tym pierwszym przypadku 19,44% bezrobotnych mieszkańców gminy przed 25 rokiem życia pozostaje bez pracy. Gorzej wypada obszar JU-II w Skaryszewie, gdzie ponad 20% bezrobotnych stanowią osoby młode, do 25 lat, a także Odechowiec, w którym ponad połowa bezrobotnych jest w tym wieku. Z kolei osoby bezrobotne po 50 roku życia stanowią 21,42% ogółu bezrobotnych. W mieście na obszarze JU-I prawie 22% bezrobotnych skończyło 50 lat. Z kolei spośród miejscowości wiejskich najgorzej sytuacja wygląda w Podsuliszce (38,78%) i Modrzejowicach (32,35%).

Tab. 24 Udział bezrobotnych do 25 r.ż. w ogóle bezrobotnych z terenu gminy [%].

Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział osób bezrobotnych do 25 r.ż. w ogóle bezrobotnych	Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział osób bezrobotnych do 25 r.ż. w ogóle bezrobotnych
średnia gminy – 19,44%			
Skaryszew		Kłonowiec Koracz	0,00
JU-I	11,83	Kłonowiec Kurek	14,29
JU-II	22,38	Kobylany	17,86
JU-III	15,28	Magierów	46,67
Anielin	0,00	Makowiec	20,69
Antoniów	0,00	Maków Nowy	36,96
Bogusławice	33,33	Maków	23,58

Bujak	9,09	Miasteczko	12,50
Chomentów Puszczy	28,95	Modrzejowice	8,82
Chomentów Socha	31,82	Niwa Odechowska	12,50
Chomentów Szczygieł	25,00	Odechowiec	51,52
Dzierzków Nowy	41,67	Odechów	26,47
Dzierzków Stary	20,00	Podsuliszka	10,20
Edwardów	40,00	Sołtyków	11,32
Gębarzów Kolonia	12,50	Stanisławów	0,00
Gębarzów	11,43	Tomaszów	14,29
Grabina	14,29	Wilczna	18,18
Huta Skaryszewska	26,32	Wólka Twarogowa	15,38
Janów	13,04	Wymysłów	40,00
Kazimierówka	0,00	Zalesie	3,24

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu.

Tab. 25 Udział bezrobotnych po 50 r.ż. w ogóle bezrobotnych z terenu gminy [%].

Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział osób bezrobotnych po 50 r.ż. w ogóle bezrobotnych	Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział osób bezrobotnych po 50 r.ż. w ogóle bezrobotnych
średnia gminy – 21,42%			
Skaryszew		Kłonowiec Koracz	0,00
JU-I	21,98	Kłonowiec Kurek	21,43
JU-II	17,49	Kobylany	25,00
JU-III	20,59	Magierów	26,67
Anielin	12,50	Makowiec	20,69
Antoniów	0,00	Maków Nowy	21,74
Bogusławice	25,00	Maków	21,14
Bujak	22,73	Miasteczko	25,00
Chomentów Puszczy	21,05	Modrzejowice	32,35
Chomentów Socha	9,09	Niwa Odechowska	12,50
Chomentów Szczygieł	0,00	Odechowiec	6,06
Dzierzków Nowy	8,33	Odechów	8,82
Dzierzków Stary	15,00	Podsuliszka	38,78
Edwardów	6,67	Sołtyków	24,53
Gębarzów Kolonia	25,00	Stanisławów	0,00
Gębarzów	22,86	Tomaszów	28,57
Grabina	28,57	Wilczna	9,09
Huta Skaryszewska	5,26	Wólka Twarogowa	15,38
Janów	17,39	Wymysłów	20,00
Kazimierówka	14,29	Zalesie	27,78

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu.

Poziom przemocy w rodzinie mierzony liczbą procedur Niebieskiej karty w przeliczeniu na 1000 mieszkańców nie jest w gminie wysoki i wynosi 3,41. W większości przypadków wskaźnik wynosi 0, co oznacza, że żaden z mieszkańców miejscowości nie posiada założonej Niebieskiej karty. Najwyższe wartości wskaźnik osiąga w przypadku JU-II w Skaryszewie (3,59 procedur na 1000 mieszkańców) oraz miejscowości Antoniów (prawie 15 procedur).

Tab. 26 Liczba Niebieskich kart na 1000 mieszkańców [‰].

Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Liczba Niebieskich kart na 1000 mieszkańców	Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Liczba Niebieskich kart na 1000 mieszkańców
średnia gminy – 3,41‰			
Skaryszew		Kłonowiec Koracz	5,05
JU-I	1,94	Kłonowiec Kurek	0,00
JU-II	3,59	Kobylany	4,99
JU-III	1,13	Magierów	0,00
Anielin	12,66	Makowiec	2,20
Antoniów	14,71	Maków Nowy	5,57
Bogusławice	0,00	Maków	4,29
Bujak	13,45	Miasteczko	0,00
Chomentów Puszcza	5,00	Modrzejowice	0,00
Chomentów Socha	0,00	Niwa Odechowska	0,00
Chomentów Szczygieł	0,00	Odechowiec	0,00
Dzierzkówek Nowy	0,00	Odechów	11,43
Dzierzkówek Stary	0,00	Podsuliszka	11,49
Edwardów	0,00	Sołtyków	3,41
Gębarzów Kolonia	0,00	Stanisławów	0,00
Gębarzów	10,61	Tomaszów	0,00
Grabina	0,00	Wilczna	0,00
Huta Skaryszewska	10,05	Wólka Twarogowa	0,00
Janów	2,32	Wymysłów	0,00
Kazimierówka	0,00	Zalesie	4,63

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skaryszewie.

Wskaźnik przestępczości powstaje poprzez przeliczenie liczby czynów karalnych na 1000 mieszkańców. W przypadku miasta i gminy Skaryszew wynosi o 7,37‰. Ponad 12 przestępstw na 1000 mieszkańców popełniono na obszarze JU-I. Z kolei w części wiejskiej gminy zdecydowanie wyróżnia się Stanisławów, gdzie stwierdzono 133 czyny karalne na 1000 mieszkańców.

Tab. 27 Liczba czynów karalnych na 1000 mieszkańców [‰].

Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Liczba czynów karalnych na 1000 mieszkańców	Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Liczba czynów karalnych na 1000 mieszkańców
średnia gminy – 7,37‰			
Skaryszew		Kłonowiec Koracz	10,10
JU-I	12,13	Kłonowiec Kurek	10,99
JU-II	4,53	Kobylany	7,48
JU-III	4,23	Magierów	8,40
Anielin	0,00	Makowiec	0,00
Antoniów	14,71	Maków Nowy	13,93
Bogusławice	6,17	Maków	6,87
Bujak	22,42	Miasteczko	15,87
Chomentów Puszczy	5,00	Modrzejowice	2,38
Chomentów Socha	5,81	Niwa Odechowska	0,00
Chomentów Szczygieł	0,00	Odechowiec	5,52
Dzierzkówka Nowy	0,00	Odechów	3,81
Dzierzkówka Stary	12,24	Podsuliszka	19,16
Edwardów	7,81	Sołtyków	6,81
Gębarzów Kolonia	0,00	Stanisławów	133,33
Gębarzów	18,57	Tomaszów	27,52
Grabina	9,62	Wilczna	0,00
Huta Skaryszewska	5,03	Wólka Twarogowa	0,00
Janów	2,32	Wymysłów	0,00
Kazimierówka	0,00	Zalesie	0,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Radomiu.

Jednym ze sposobów analizowania aktywności społecznej jest określenie liczby funkcjonujących organizacji pozarządowych. Na etapie wyznaczania obszaru zdegradowanego wykorzystano wskaźnik ich liczby na 1000 mieszkańców. Generalnie poziom nasycenia społeczności lokalnej podmiotami trzeciego sektora jest bardzo niewielki i na 1000 mieszkańców nie działa nawet 1 organizacja pozarządowa. W większości przypadków zaś wskaźnik wynosi 0.

Tab. 28 Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców [‰].

Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców	Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców
średnia gminy – 0,24‰			
Skaryszew		Kłonowiec Koracz	0,00
JU-I	0,30	Kłonowiec Kurek	0,00

JU-II	0,13	Kobylany	0,50
JU-III	0,15	Magierów	0,00
Anielin	0,00	Makowiec	0,22
Antoniów	0,00	Maków Nowy	0,00
Bogusławice	0,00	Maków	0,26
Bujak	0,00	Miasteczko	0,00
Chomentów Puszcza	0,75	Modrzejowice	0,48
Chomentów Socha	0,00	Niwa Odechowska	0,00
Chomentów Szczygieł	0,00	Odechowiec	0,00
Dzierzkówek Nowy	0,00	Odechów	0,38
Dzierzkówek Stary	1,22	Podsuliszka	0,00
Edwardów	0,00	Sołtyków	0,17
Gębarzów Kolonia	0,00	Stanisławów	0,00
Gębarzów	0,53	Tomaszów	0,00
Grabina	0,00	Wilczna	0,00
Huta Skaryszewska	0,50	Wólka Twarogowa	0,00
Janów	0,00	Wymysłów	0,00
Kazimierówka	0,00	Zalesie	0,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew.

Do analizy poziomu edukacji w gminie wykorzystano wyniki sprawdzianu szóstoklasisty oraz egzaminu gimnazjalnego z 2015 roku. Średni wynik, jaki uczniowie z terenu gminy osiągnęli na sprawdzianie kończącym naukę w szkole podstawowej wyniósł 65,6%. Poziomu 20% nie przekroczyli uczniowie z miejscowości Niwa Odechowska (19,7%).

Tab. 29 Średni wynik sprawdzianu szóstoklasisty w 2015 r. [%]⁷.

Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Średni wynik sprawdzianu szóstoklasisty	Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Średni wynik sprawdzianu szóstoklasisty
średnia gminy – 65,6%			
Skaryszew		Kłonowiec Koracz	
JU-I	69,7	Kłonowiec Kurek	
JU-II	68,4	Kobylany	70,4
JU-III	59,7	Magierów	85,0
Anielin	87,0	Makowiec	62,7
Antoniów	48,3	Maków Nowy	93,3
Bogusławice	75,7	Maków	65,2
Bujak	44,3	Miasteczko	84,3
Chomentów Puszcza	75,0	Modrzejowice	50,7
Chomentów Socha	81,7	Niwa Odechowska	19,7

⁷ W tabeli pozostawiono puste komórki w sytuacji, gdy żaden uczeń z danej miejscowości nie podchodził do sprawdzianu.

Chomentów Szczygieł	82,0	Odechowiec	48,9
Dzierzkówek Nowy	68,7	Odechów	65,3
Dzierzkówek Stary	48,7	Podsuliszka	53,7
Edwardów	30,7	Sołtyków	71,1
Gębarzów Kolonia	49,5	Stanisławów	
Gębarzów		Tomaszów	64,0
Grabina		Wilczna	
Huta Skaryszewska	53,6	Wólka Twarogowa	37,0
Janów		Wymysłów	50,3
Kazimierówka	90,0	Zalesie	79,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych dostarczonych przez szkoły podstawowe z terenu gminy Skaryszew.

Na poziomie gimnazjalnym średni wynik ze wszystkich zdawanych przedmiotów dla gminy to 54,38%. W mieście Skaryszew najniższy wynik wyniósł 41,33% w przypadku ul. Krasickiego, natomiast w części wiejskiej gminy w miejscowości Gębarzów Kolonia - 21,5%.

Tab. 30 Średni wynik egzaminu gimnazjalnego w 2015 r. [%]⁸.

Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Średni wynik egzaminu gimnazjalnego	Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Średni wynik egzaminu gimnazjalnego
średnia gminy – 54,38%			
Skaryszew		Kłonowiec Koracz	53,00
JU-I	60,74	Kłonowiec Kurek	58,58
JU-II	56,01	Kobylany	49,75
JU-III	63,73	Magierów	51,17
Anielin	44,50	Makowiec	51,25
Antoniów		Maków Nowy	62,33
Bogusławice		Maków	46,59
Bujak	35,00	Miasteczko	51,17
Chomentów Puszcza	59,50	Modrzejowice	59,33
Chomentów Socha	65,00	Niwa Odechowska	
Chomentów Szczygieł	51,00	Odechowiec	44,00
Dzierzkówek Nowy	37,83	Odechów	54,00
Dzierzkówek Stary	55,33	Podsuliszka	51,17
Edwardów	40,17	Sołtyków	58,17
Gębarzów Kolonia	21,50	Stanisławów	
Gębarzów	42,17	Tomaszów	53,00
Grabina		Wilczna	55,17
Huta Skaryszewska		Wólka Twarogowa	42,67
Janów		Wymysłów	41,17

⁸ W tabeli pozostawiono puste komórki w sytuacji, gdy żaden uczeń z danej miejscowości nie podchodził do sprawdzianu.

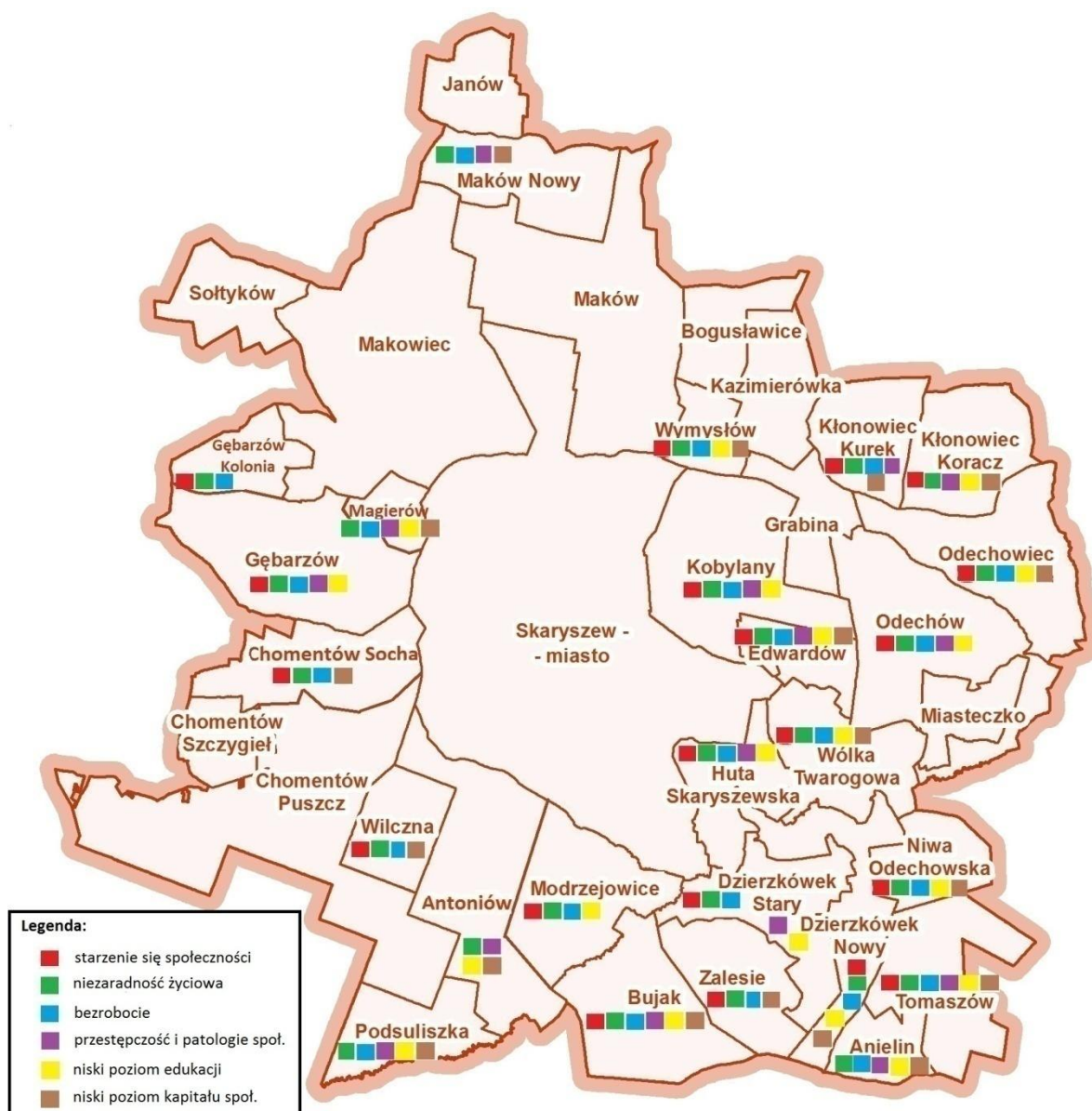
Kazimierówka	45,33	Zalesie	83,00
--------------	-------	---------	-------

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z gminnych gimnazjów.

Podsumowując należy stwierdzić, że kumulacja negatywnych zjawisk społecznych występuje w przypadku:

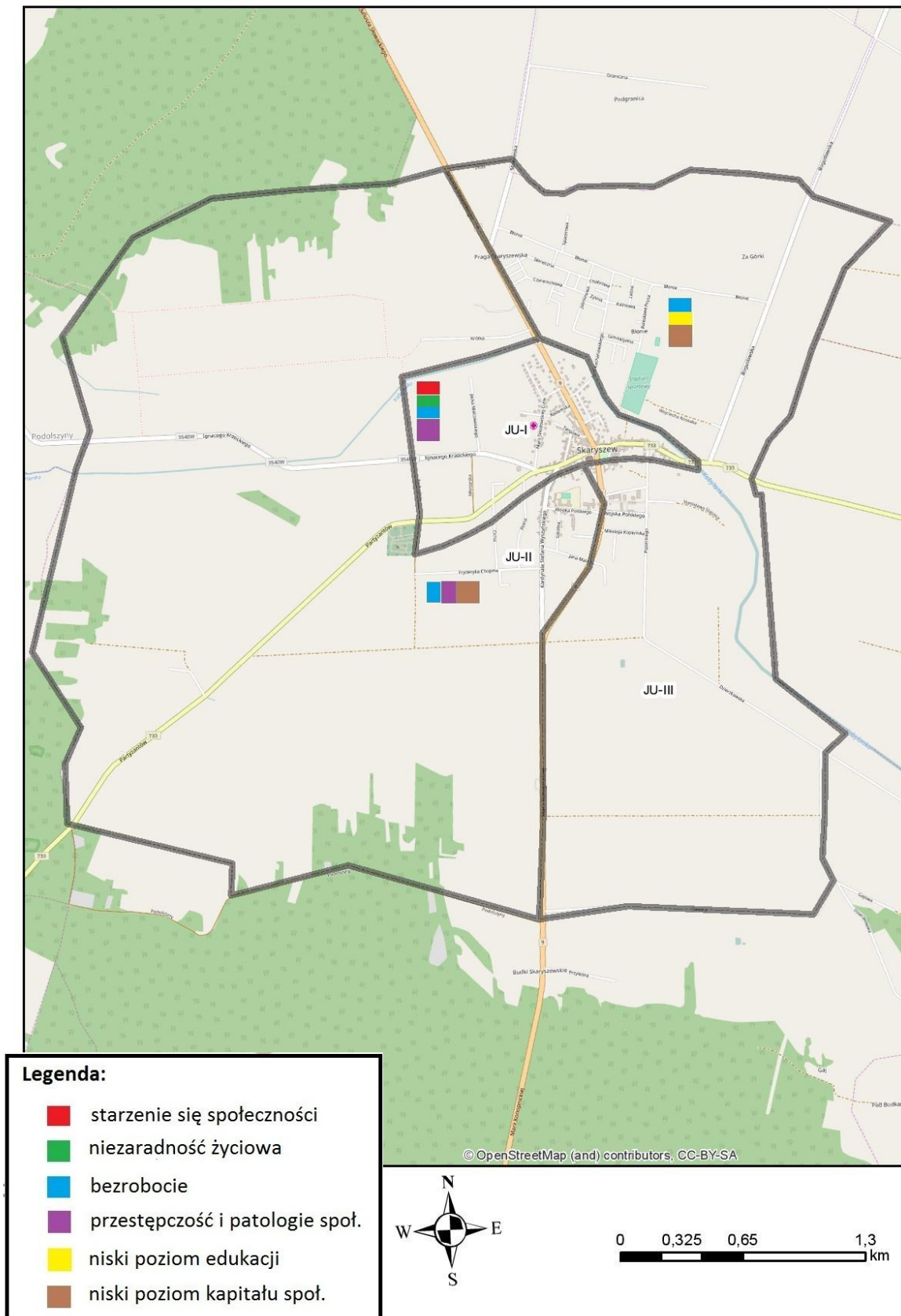
- jednostki urbanistycznej I w Skaryszewie,
- miejscowości wiejskich: Anielin, Antoniów, Bujak, Chomentów Socha, Dzierzków Nowy, Dzierzków Stary, Edwardów, Gębarzów Kolonia, Gębarzów, Huta Skaryszewska, Kłonowiec Kołacz, Kłonowiec Kurek, Kobylany, Magierów, Maków Nowy, Modrzejowice, Niwa Odechowska, Odechowiec, Odechów, Podsuliszka, Tomaszów, Wilczna, Wólka Twarogowa, Wymysłów, Zalesie.

Rys. 12 Kumulacja negatywnych zjawisk społecznych na obszarze wiejskim gminy.

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 13 Jednostki urbanistyczne w Skaryszewie z zestawieniem problemów społecznych.

Źródło: opracowanie własne.

2.6.2 Sfera gospodarcza

Jako wskaźnik określający rozwój gospodarczy gminy wybrano liczbę podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców. Ogólnie w gminie na 1000 osób przypada 98 przedsiębiorstw, co jest dość dobrym wynikiem, natomiast niższy poziom przedsiębiorczości występuje na obszarze wiejskim gminy.

Tab. 31 Wskaźnik przedsiębiorczości [‰].

Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców	Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców
średnia gminy – 98,57‰			
Skaryszew		Kłonowiec Koracz	35,35
JU-I	202,40	Kłonowiec Kurek	21,98
JU-II	504,75	Kobylany	59,85
JU-III	136,04	Magierów	75,63
Anielin	50,63	Makowiec	78,33
Antoniów	29,41	Maków Nowy	72,42
Bogusławice	18,52	Maków	72,10
Bujak	58,30	Miasteczko	23,81
Chomentów Puszczy	75,00	Modrzejowice	76,01
Chomentów Socha	87,21	Niwa Odechowska	117,65
Chomentów Szczygieł	19,05	Odechowiec	46,96
Dzierzkówek Nowy	100,00	Odechów	66,67
Dzierzkówek Stary	57,14	Podsuliszka	34,48
Edwardów	62,50	Sołtyków	85,18
Gębarzów Kolonia	32,97	Stanisławów	0,00
Gębarzów	61,01	Tomaszów	82,57
Grabina	76,92	Wilczna	31,01
Huta Skaryszewska	115,58	Wólka Twarogowa	44,55
Janów	48,72	Wymysłów	26,79
Kazimierówka	43,72	Zalesie	64,81

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew.

2.6.3 Sfera środowiskowa

Przede wszystkim problemy środowiskowe związane z zanieczyszczeniem powietrza spalinami czy hałasem komunikacyjnym występują w miejscowościach położonych wzdłuż drogi krajowej nr 9, czyli w Skaryszewie (centralna część), Makowcu, Modrzejowicach, Bujaku.

Do analizy sfery środowiskowej wykorzystano ponadto wskaźnik dotyczący liczby obiektów pokrytych lub izolowanych azbestem. W sumie w gminie znajduje się 5451 takich obiektów, a wartość wskaźnika to udział obiektów z danej miejscowości/ulicy w tej liczbie. Średnio w jednostkach urbanistycznych miasta i miejscowościach 0,97% wszystkich zlokalizowanych tam obiektów pokrytych jest azbestem. Spośród obszarów wiejskich wyróżnia się Makowiec i Maków z ponad 8% budynków pokrytych azbestem.

Tab. 32 Udział obiektów pokrytych azbestem w ogóle budynków [%].

Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział budynków pokrytych azbestem	Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział budynków pokrytych azbestem
średnia gminy – 0,97%			
Skaryszew		Kłonowiec Koracz	2,81
JU-I	0,35	Kłonowiec Kurek	1,83
JU-II	0,48	Kobylany	5,17
JU-III	0,23	Magierów	0,66
Anielin	1,08	Makowiec	8,24
Antoniów	0,81	Maków Nowy	1,67
Bogusławice	1,38	Maków	8,31
Bujak	1,85	Miasteczko	1,21
Chomentów Puszcza	2,73	Modrzejowice	3,47
Chomentów Socha	1,36	Niwa Odechowska	0,90
Chomentów Szczygieł	0,95	Odechowiec	3,94
Dzierzków Nowy	1,49	Odechów	5,23
Dzierzków Stary	2,24	Podsuliszka	2,77
Edwardów	1,03	Sołtyków	1,71
Gębarzów Kolonia	0,61	Stanisławów	0,48
Gębarzów	2,79	Tomaszów	1,76
Grabina	1,43	Wilczna	1,50
Huta Skaryszewska	2,07	Wólka Twarogowa	2,42
Janów	2,59	Wymysłów	1,49
Kazimierówka	1,85	Zalesie	2,77

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew.

2.6.4 Sfera przestrzenno-funkcjonalna

Sfera przestrzenno-funkcjonalna posiada nierozwalny związek ze sferą środowiskową, stąd też zastosowane tu wskaźniki można także odnieść do problemów środowiskowych. W niniejszej analizie uwzględniono udział budynków posiadających piece węglowe i wykorzystujących je do celów grzewczych. Średnio w gminie 58,51% budynków

zinwentaryzowanych wykorzystuje piece węglowe do produkcji ciepła. W przypadku jednostek urbanistycznych miasta w każdej występuje wyższy wskaźnik zinwentaryzowanych budynków wykorzystujących węgiel. Spośród wsi najwyższą wartość osiągnął w Dzierzkówku Starym (86,36%).

Tab. 33 Udział budynków opalanych węglem w ogóle budynków zinwentaryzowanych na potrzeby opracowania Planu Gospodarki Niskoemisyjnej [%]⁹.

Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział budynków opalanych węglem	Miejscowość / jednostka urbanistyczna	Udział budynków opalanych węglem
średnia gminy – 58,51%			
Skaryszew		Kłonowiec Koracz	
JU-I	66,28	Kłonowiec Kurek	80,00
JU-II	74,42	Kobylany	68,00
JU-III	61,60	Magierów	50,00
Anielin		Makowiec	54,26
Antoniów		Maków Nowy	52,94
Bogusławice	75,00	Maków	76,34
Bujak	64,29	Miasteczko	60,00
Chomentów Puszcza	37,50	Modrzejowice	64,71
Chomentów Socha	47,37	Niwa Odechowska	
Chomentów Szczygieł		Odechowiec	70,00
Dzierzkówek Nowy	57,14	Odechów	37,50
Dzierzkówek Stary	86,36	Podsuliszka	
Edwardów	75,00	Sołtyków	55,56
Gębarzów Kolonia		Stanisławów	
Gębarzów	31,25	Tomaszów	56,25
Grabina	0,00	Wilczna	57,14
Huta Skaryszewska	62,50	Wólka Twarogowa	76,92
Janów	60,00	Wymysłów	69,23
Kazimierówka	77,27	Zalesie	72,73

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew.

Jednym z aspektów rozwoju przestrzennego jest kwestia sieci kanalizacyjnej, której poziom rozwoju i obecność dodatkowo wpływają na jakość środowiska. W przypadku gminy Skaryszew podłączenie do sieci kanalizacyjnej posiadają jedynie fragmenty miasta oraz część miejscowości Kobylany.

⁹ W tabeli pozostawiono puste pola w przypadku gdy w Planie Gospodarki Niskoemisyjnej nie znalazły się dane dotyczące poszczególnych miejscowości.

2.6.5 Obszar zdegradowany

Na podstawie powyższej analizy wskaźnikowej dokonano określenia, które jednostki urbanistyczne w mieście Skaryszew oraz miejscowości wiejskie gminy można zakwalifikować jako zdegradowane, a więc o koncentracji problemów. Po określeniu średniej dla całej gminy w przypadku każdego wskaźnika określono, które jednostki/miejscowości przekraczają średnią wartość - są niższe w przypadku wyników egzaminów szkolnych, liczby organizacji pozarządowych, poziomu przedsiębiorczości lub są wyższe od średniej (w pozostałych przypadkach).

Tab. 34 Wskaźniki wykorzystane do wyznaczenia obszarów zdegradowanych w mieście i gminie Skaryszew.

Sfera	Zjawisko	Wskaźnik
Sfera społeczna	Indeks starości	Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców gminy
	Poziom niezaradności życiowej	Osoby korzystające z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców
	Poziom ubóstwa	Osoby korzystające z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców
	Zjawisko niepełnosprawności	Osoby korzystające z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców
	Poziom bezrobocia	Udział bezrobotnych w ogóle mieszkańców Osoby korzystające z pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 1000 mieszkańców
	Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy	Udział bezrobotnych długotrwale w ogóle bezrobotnych Udział bezrobotnych do 25 r.ż. w ogóle bezrobotnych Udział bezrobotnych powyżej 50 .ż. w ogóle bezrobotnych
	Poziom patologii społecznej	Liczba założonych Niebieskich kart na 1000 mieszkańców
	Poziom przestępczości	Czyny karalne na 1000 mieszkańców
	Poziom kapitału społecznego	Organizacje pozarządowe na 1000 mieszkańców
	Poziom edukacji	Średni wynik sprawdzianu szóstoklasisty Średni wynik egzaminu gimnazjalnego
Sfera gospodarcza	Poziom przedsiębiorczości	Podmioty gospodarcze na 1000 mieszkańców
Sfera środowiskowa	Odpady niebezpieczne	Udział obiektów pokrytych azbestem [%]
Sfera przestrzenno-funkcjonalna	Stan techniczny budynków	Udział budynków ogrzewanych węglem [%]

Źródło: opracowanie własne.

Warunkiem włączenia miejscowości bądź ulicy do obszaru zdegradowanego jest przede wszystkim fakt występowania kumulacji negatywnych zjawisk społecznych. Dopiero w dalszym etapie przeanalizowano, na których ulicach występuje przynajmniej jeden wskaźnik reprezentujący sferę inną niż społeczna, tj. gospodarczy, środowiskowy bądź przestrzenno-funkcjonalny.

W mieście Skaryszew tylko jednostka urbanistyczna I spełnia ten warunek.

Miejscowości wiejskie spełniające powyższy warunek i jednocześnie kwalifikujące się jako obszary zdegradowane to: Anielin, Antoniów, Bujak, Chomentów Socha, Dzierzkówek Nowy, Dzierzkówek Stary, Edwardów, Gębarzów Kolonia, Gębarzów, Huta Skaryszewska, Kłonowiec Koracz, Kłonowiec Kurek, Kobylany, Magierów, Maków Nowy, Modrzejowice, Niwa Odechowska, Odechowiec, Odechów, Podsuliszka, Tomaszów, Wilczna, Wólka Twarogowa, Wymysłów, Zalesie.

Tab. 35 Zestawienie wskaźników dla jednostek urbanistycznych miasta i miejscowości wiejskich gminy Skaryszew¹⁰.

	Liczba mieszkańców	Udział osób w wieku produkcyjnym [%]	Osoby korzystające z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców				Udział bezrobotnych w ogóle mieszkańców [%]	Udział długotrwale bezrobotnych	udział bezrobotnych do 25 r.ż.	udział bezrobotnych > 50 r.ż.	Liczba Niebieskich kart na 1000 mieszkańców [‰]	Liczba czynnych karalnych na 1000 mieszkańców [‰]	Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców	średni wynik [%]		Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 osób	Udział obiektów pokrytych azbestem	Udział budynków opalanych węglem	Sieć kanalizacyjna [x gdy jest, +/- gdy częściowo]
			ogółem	ubóstwa	niepełnosprawności	bezrobocia								sprawdzian u 6-klasy	egzaminu gimnazjalnego				
			w ogóle bezrobotnych [%]																
średnia gminy	14386 ¹¹	15,41	28,50	11,89	6,53	17,93	9,47	64,12	19,44	21,42	3,41	7,37	0,24	65,6	54,38	98,57	0,97	58,51	
Skaryszew																			
JU-I	1853	20,01	27,82	12,13	5,62	23,76	12,10	68,60	11,83	21,98	1,94	12,13	0,30	69,7	60,74	202,40	0,35	66,28	+/-
JU-II	805	13,32	19,51	4,79	1,77	14,29	10,47	61,59	22,38	17,49	3,59	4,53	0,13	68,4	56,01	504,75	0,48	74,42	+/-
JU-III	1688	10,46	21,93	11,13	2,49	14,23	11,38	54,60	15,28	20,59	1,13	4,23	0,15	59,7	63,73	136,04	0,23	61,60	+/-
Obszar wiejski gminy																			
Anielin	79	12,66	37,97	12,66	12,66	25,32	10,13	87,50	0,00	12,50	12,66	0,00	0,00	87,0	44,50	50,63	1,08	0,00	
Antoniów	68	11,76	44,12	44,12	0,00	14,71	4,41	33,33	0,00	0,00	14,71	14,71	0,00	48,3		29,41	0,81	0,00	
Bogusławice	162	19,14	6,17	0,00	0,00	0,00	7,41	83,33	33,33	25,00	0,00	6,17	0,00	75,7		18,52	1,38	75,00	
Bujak	223	16,14	58,30	31,39	17,94	40,36	9,87	81,82	9,09	22,73	13,45	22,42	0,00	44,3	35,00	58,30	1,85	64,29	
Chomentów Puszczy	400	15,00	25,00	10,00	5,00	17,50	9,50	50,00	28,95	21,05	5,00	5,00	0,75	75,0	59,50	75,00	2,73	37,50	
Chomentów Socha	172	16,28	29,07	11,63	5,81	17,44	12,79	68,18	31,82	9,09	0,00	5,81	0,00	81,7	65,00	87,21	1,36	47,37	
Chomentów Szczygieł	105	11,43	19,05	19,05	0,00	9,52	7,62	50,00	25,00	0,00	0,00	0,00	0,00	82,0	51,00	19,05	0,95	0,00	
Dzierzkówek Nowy	150	19,33	26,67	13,33	0,00	20,00	8,00	41,67	41,67	8,33	0,00	0,00	0,00	68,7	37,83	100,00	1,49	57,14	
Dzierzkówek	245	19,18	44,90	28,57	4,08	32,65	8,16	85,00	20,00	15,00	0,00	12,24	1,22	48,7	55,33	57,14	2,24	86,36	

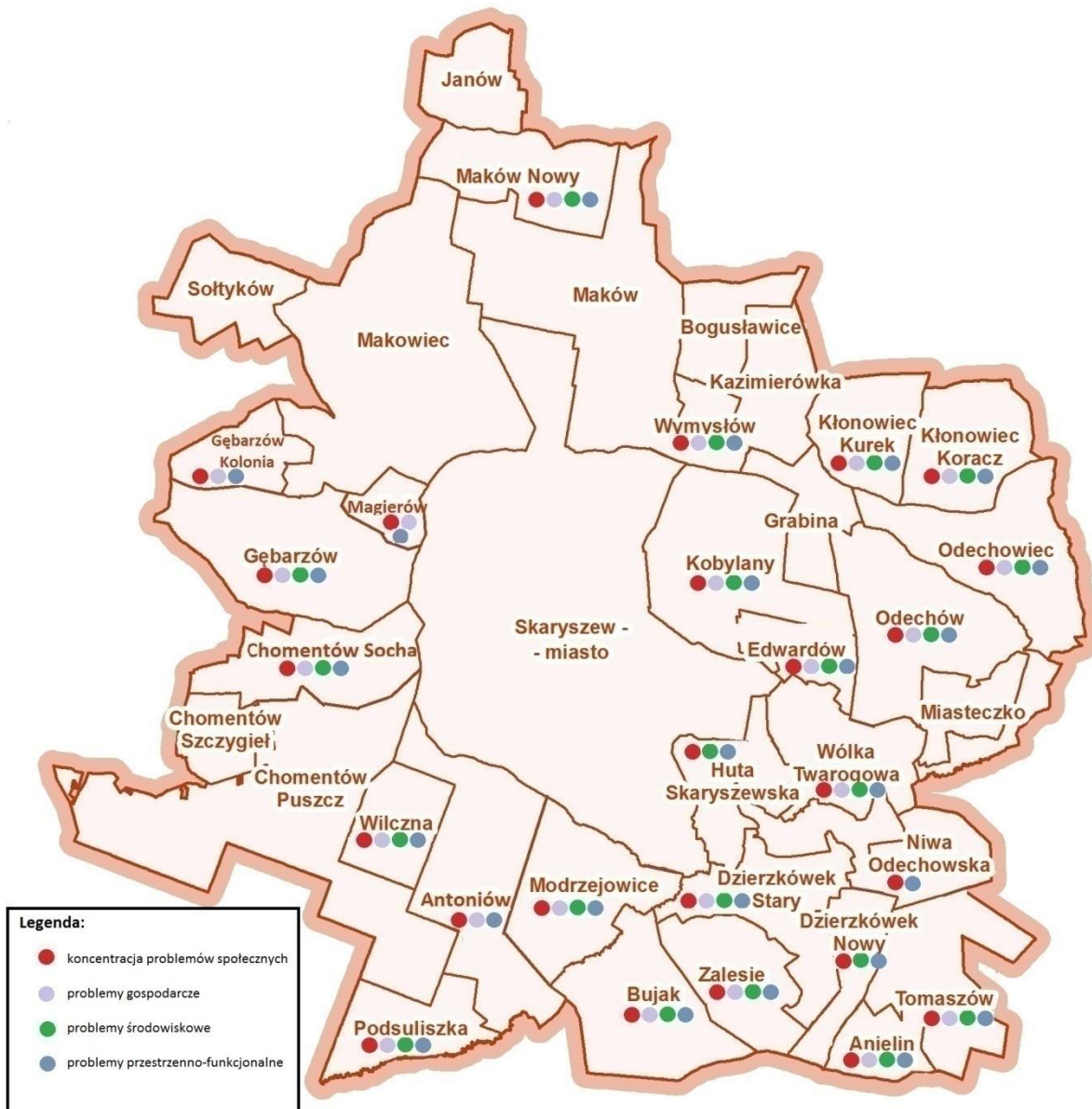
¹⁰ Kolorem czerwonym zaznaczono jednostki urbanistyczne/miejscowości będące obszarami zdegradowanymi.

¹¹ Liczba mieszkańców dotyczy całej gminy.

Stary																			
Edwardów	128	16,41	31,25	23,44	15,63	23,44	11,72	60,00	40,00	6,67	0,00	7,81	0,00	30,7	40,17	62,50	1,03	75,00	
Gębarzów Kolonia	91	9,89	32,97	0,00	21,98	0,00	8,79	50,00	12,50	25,00	0,00	0,00	0,00	49,5	21,50	32,97	0,61	0,00	
Gębarzów	368	17,77	37,14	21,22	13,26	15,92	9,28	68,57	11,43	22,86	10,61	18,57	0,53		42,17	61,01	2,79	31,25	
Grabina	104	17,31	19,23	0,00	9,62	9,62	6,73	57,14	14,29	28,57	0,00	9,62	0,00			76,92	1,43	0,00	
Huta Skaryszewska	199	20,10	75,38	5,03	25,13	30,15	9,55	73,68	26,32	5,26	10,05	5,03	0,50	53,6		115,58	2,07	62,50	
Janów	431	14,39	27,84	6,96	6,96	13,92	10,67	60,87	13,04	17,39	2,32	2,32	0,00			48,72	2,59	60,00	
Kazimierówka	183	14,21	21,86	10,93	10,93	10,93	3,83	57,14	0,00	14,29	0,00	0,00	0,00	90,0	45,33	43,72	1,85	77,27	
Kłonowiec Koracz	198	23,74	30,30	15,15	5,05	5,05	4,04	62,50	0,00	0,00	5,05	10,10	0,00		53,00	35,35	2,81	0,00	
Kłonowiec Kurek	182	17,58	27,47	16,48	10,99	10,99	7,69	57,14	14,29	21,43	0,00	10,99	0,00		58,58	21,98	1,83	80,00	
Kobylany	401	18,95	29,93	12,47	7,48	27,43	6,98	53,57	17,86	25,00	4,99	7,48	0,50	70,4	49,75	59,85	5,17	68,00	+
Magierów	119	8,40	42,02	16,81	8,40	25,21	12,61	46,67	46,67	26,67	0,00	8,40	0,00	85,0	51,17	75,63	0,66	50,00	
Makowiec	1366	14,20	11,71	1,46	2,93	6,59	6,37	56,32	20,69	20,69	2,20	0,00	0,22	62,7	51,25	78,33	8,24	54,26	
Maków Nowy	359	12,53	33,43	16,71	22,28	19,50	12,81	76,09	36,96	21,74	5,57	13,93	0,00	93,3	62,33	72,42	1,67	52,94	
Maków	1165	15,11	18,03	8,58	4,29	14,59	10,56	58,54	23,58	21,14	4,29	6,87	0,26	65,2	46,59	72,10	8,31	76,34	
Miasteczko	126	16,67	15,87	7,94	0,00	0,00	6,35	62,50	12,50	25,00	0,00	15,87	0,00	84,3	51,17	23,81	1,21	60,00	
Modrzejowice	421	15,44	38,00	2,38	7,13	28,50	8,08	85,29	8,82	32,35	0,00	2,38	0,48	50,7	59,33	76,01	3,47	64,71	
Niwa Odechowska	68	16,18	88,24	73,53	14,71	44,12	11,76	75,00	12,50	12,50	0,00	0,00	0,00	19,7		117,65	0,90	0,00	
Odechowiec	362	16,57	66,30	38,67	13,81	44,20	9,12	66,67	51,52	6,06	0,00	5,52	0,00	48,9	44,00	46,96	3,94	70,00	
Odechów	525	16,00	24,76	13,33	3,81	11,43	6,48	52,94	26,47	8,82	11,43	3,81	0,38	65,3	54,00	66,67	5,23	37,50	
Podsuliszka	261	15,33	38,31	19,16	7,66	19,16	18,77	65,31	10,20	38,78	11,49	19,16	0,00	53,7	51,17	34,48	2,77	0,00	
Sołtyków	587	13,63	27,26	5,11	5,11	22,15	9,03	69,81	11,32	24,53	3,41	6,81	0,17	71,1	58,17	85,18	1,71	55,56	
Stanisławów	15	13,33	0,00	0,00	0,00	0,00	6,67	0,00	0,00	0,00	0,00	133,33	0,00			0,00	0,48	0,00	
Tomaszów	109	20,18	45,87	36,70	0,00	18,35	6,42	71,43	14,29	28,57	0,00	27,52	0,00	64,0	53,00	82,57	1,76	56,25	
Wilczna	129	17,83	62,02	38,76	7,75	31,01	8,53	81,82	18,18	9,09	0,00	0,00	0,00		55,17	31,01	1,50	57,14	
Wólka Twarogowa	202	17,82	29,70	4,95	0,00	14,85	6,44	84,62	15,38	15,38	0,00	0,00	0,00	37,0	42,67	44,55	2,42	76,92	
Wymysłów	112	20,54	26,79	17,86	8,93	0,00	4,46	20,00	40,00	20,00	0,00	0,00	0,00	50,3	41,17	26,79	1,49	69,23	
Zalesie	216	18,98	23,15	13,89	4,63	13,89	8,33	100,00	3,24	27,78	4,63	0,00	0,00	79,0	83,00	64,81	2,77	72,73	

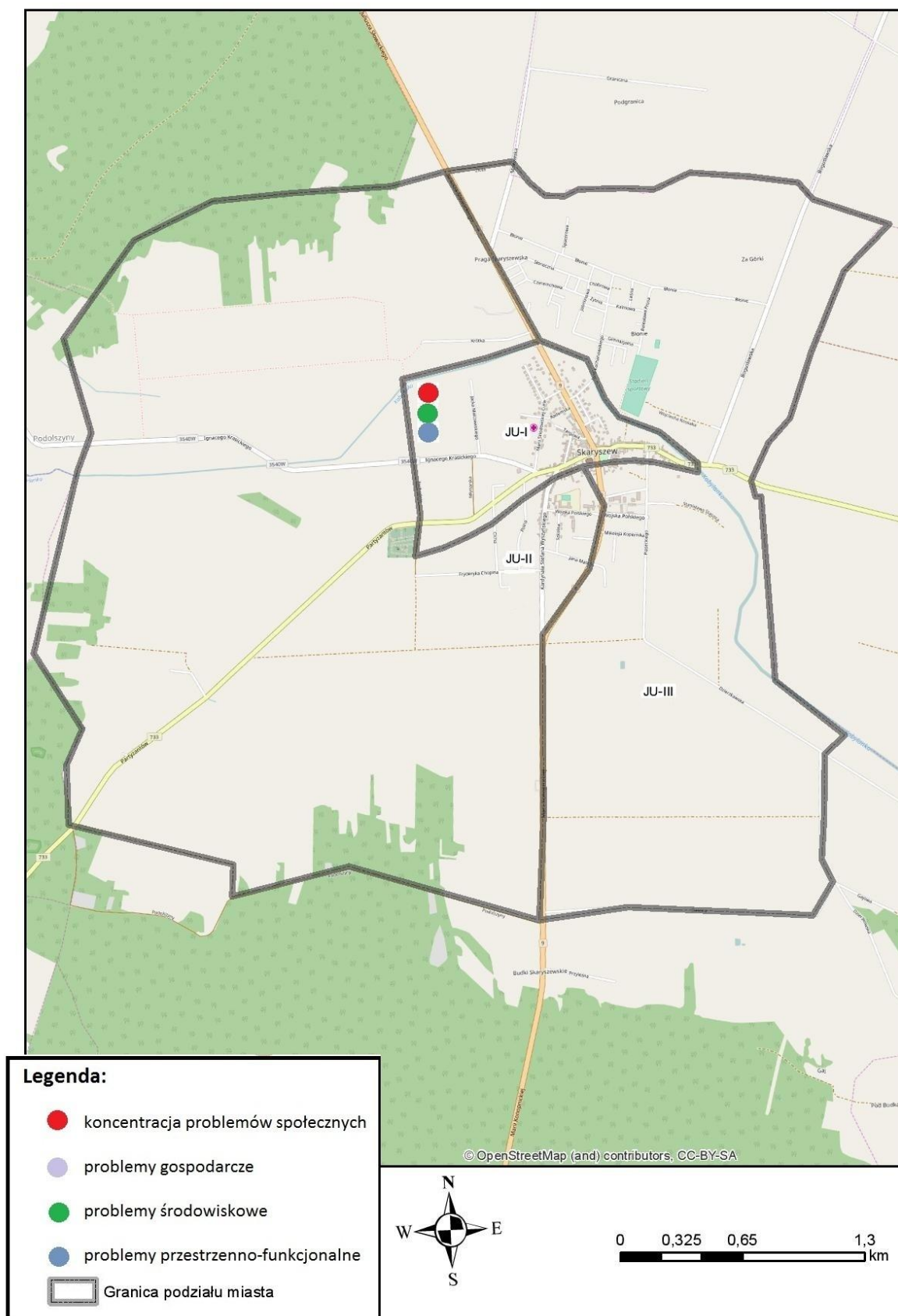
Źródło: opracowanie własne.

Rys. 14 Obszary zdegradowane w części wiejskiej gminy – z uwzględnieniem poszczególnych grup problemów.

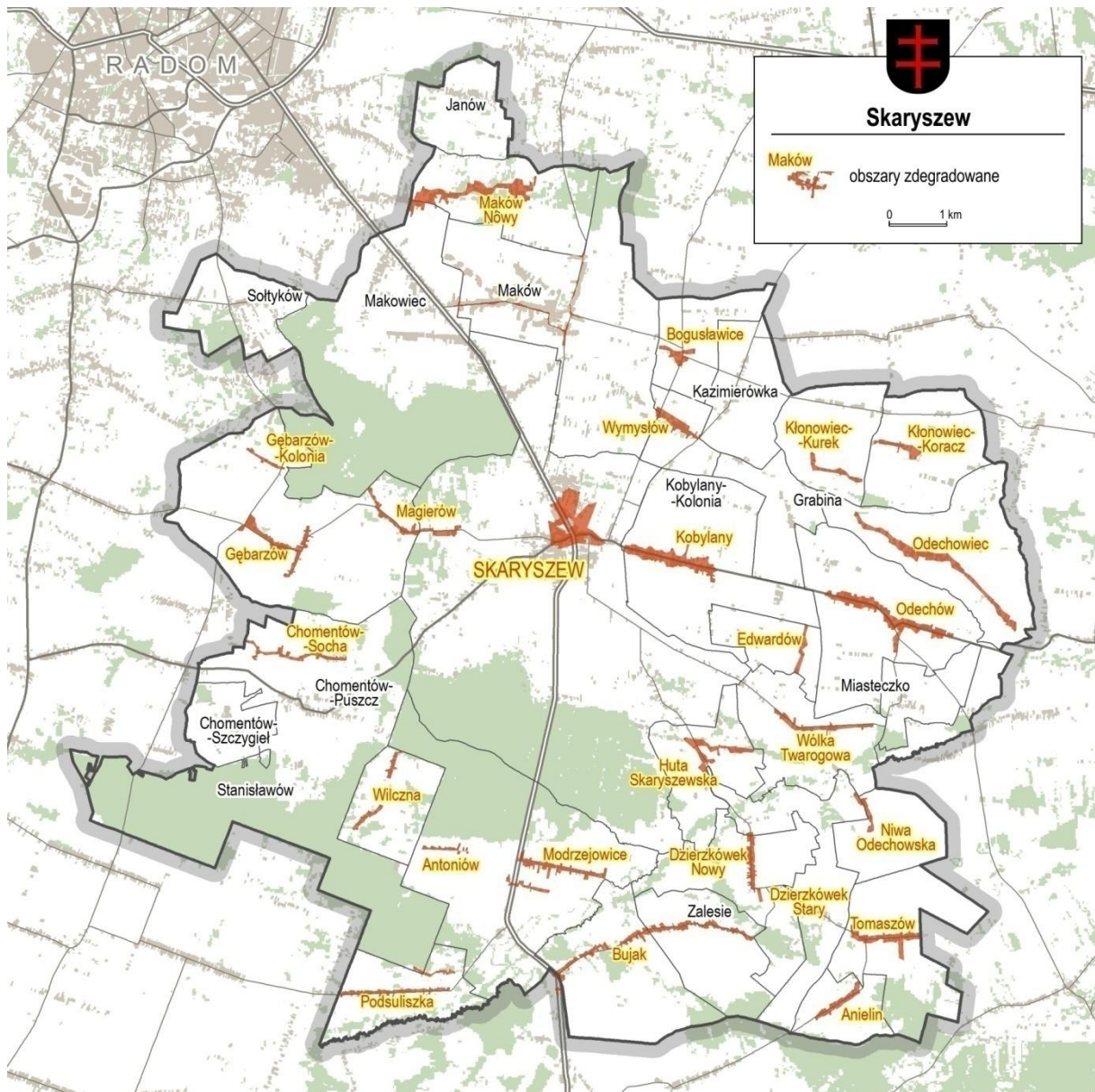
Źródło: opracowanie własne.

Rys. 15 Jednostki urbanistyczne w mieście Skaryszewie wykazujące cechy degradacji.

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 16 Obszary zdegradowane w gminie Skaryszew.

Źródło: opracowanie własne na podkładzie OpenStreetMap.

2.7 Określenie obszaru rewitalizacji

Zgodnie z Wytycznymi Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 oraz Ustawą o rewitalizacji, obszar rewitalizacji musi obejmować całość lub część obszaru zdegradowanego, na którym występuje koncentracja negatywnych zjawisk oraz posiadać istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego. Jednocześnie na obszar rewitalizacji nałożono ograniczenia dotyczące jego powierzchni oraz liczby mieszkańców: maksymalnie 20% powierzchni gminy oraz maksymalnie 30% mieszkańców gminy.

W przypadku gminy Skaryszew określono 5 podobszarów rewitalizacji – 1) fragment jednostki urbanistycznej I w mieście Skaryszew, 2) wieś Dzierzkówek Stary, 3) wieś Odechów, 4) wieś Kobylany, 5) wieś Gębarzów.

W przypadku miasta do rewitalizacji przyjęto część obszaru zdegradowanego, tj. część jednostki urbanistycznej I (JU-I) zamykającą się po stronie wschodniej rzeką Kobylanką do ul. Żeromskiego i Rynek, a od zachodu obejmującą tereny zamieszkane wzdłuż ulic: Chrobrego, Skłodowskiej-Curie i Mickiewicza w kierunku DK9¹². Do obszaru włączono teren stadionu sportowego (znajdującego się w jednostce urbanistycznej JU-III) ze względu na fakt złego stanu technicznego obiektu oraz potencjału, jaki niesie on w kontekście realizacji planowanych przedsięwzięć społecznych – kulturalnych czy sportowych.

W tym „wycinku” obszaru zdegradowanego JU-I występuje koncentracja negatywnych problemów społecznych, których nasilenie jest większe niż w całej jednostce urbanistycznej I. Ponadto jest to teren o największej gęstości zaludnienia, posiadający potencjał wynikający z obecności licznych instytucji publicznych, w tym pełniących funkcje administracyjne, związane z ochroną zdrowia, usługami kulturalnymi czy społecznymi. Z tego też względu miejski podobszar rewitalizacji jest istotny i korzystają z niego wszyscy mieszkańcy gminy oraz podmioty zewnętrzne zainteresowane np. prowadzeniem w gminie inwestycji.

Obszary te zostały wybrane ze względu na występującą w nich koncentrację problemów społecznych, tj. przede wszystkim bezrobocia, niezaradności życiowej (rozumianej jako wysoki poziom korzystania z pomocy społecznej przez mieszkańców tych obszarów), wysokiego poziomu przestępczości, niższego poziomu edukacji (zwłaszcza w podobszarach rewitalizacji stanowiących część wiejską gminy). Ponadto współwystępują tam

---

¹² W podobszarze rewitalizacji na terenie miasta Skaryszew znajdują się następujące ulice: Chrobrego, Kochanowskiego (na odcinku między rzeką Kobylanką a DK9), Kossaka (na odcinku od ul. Żeromskiego do rzeki Kobylanki), Kościuszki, Kunegundy, Mickiewicza, Radomska, Rynek, Skłodowskiej-Curie, Słowackiego (na odcinku od skrzyżowania z ul. Mickiewicza do rzeki Kobylanki), Żeromskiego (na odcinku między DK9 a rzeką Kobylanką).

negatywne problemy ze sfer innych niż społeczna, zwłaszcza niezagospodarowane tereny zielone, brak podłączenia do sieci kanalizacyjnej, wysoka liczba budynków opalanych węglem oraz w przypadku miejskiego podobszaru rewitalizacji – hałas komunikacyjny i zanieczyszczenie powietrza ze źródeł liniowych.

Wskazane do rewitalizacji miejscowości wiejskie należą do najbardziej zaludnionych na terenie gminy. W związku z tym przeprowadzone tam działania rewitalizacyjne będą oddziaływały na większą grupę osób. We wskazanych wsiach znajdują się również obiekty typu szkoły, remizy czy świetlice wiejskie, stanowiące infrastrukturę, w której przeprowadzać można przedsięwzięcia miękkie. W przypadku Gębarzowa ze świetlicy korzystają chętnie także mieszkańcy innych miejscowości, zatem również oni będą mogli brać aktywny udział w zaplanowanych przedsięwzięciach rewitalizacyjnych.

Podsumowując potencjały wskazanych podobszarów rewitalizacji, należy wymienić:

- dziedzictwo historyczne, zwłaszcza zabytkowy park w Gębarzowie, kościół parafialny w Odechowie oraz zespół kościelny w Skaryszewie,
- obecność instytucji, które mogą generować impulsy do aktywizacji i integracji mieszkańców (organizacje pozarządowe, Urząd Miasta i Gminy w Skaryszewie, Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Skaryszewie, Ochotnicza Straż Pożarna w Skaryszewie, Gębarzowie i Kobylanach, Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Skaryszewie, Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Skaryszewie, Biblioteka Publiczno-Szkolna w Odechowie, Publiczna Szkoła Podstawowa w Dzierzkówku Starym, Publiczna Szkoła Podstawowa im. Wł. St. Reymonta w Odechowie),
- obecność funkcji usługowych i handlowych zwłaszcza w podobszarze rewitalizacji w Skaryszewie,
- dostęp do tzw. wolnych przestrzeni publicznych i obiektów infrastruktury społecznej, które są słabo zagospodarowane i gotowe do wzmocnienia ich prawidłowej funkcji, jak świetlice wiejskie w Kobylanach, Odechowie i Dzierkówku Starym, stadion miejski w Skaryszewie, tereny zielone nad rzeką Kobylanką w Skaryszewie, tereny zielone (należące do gminy) w podobszarach rewitalizacji w części wiejskiej gminy,
- obecność aktywnych liderów lokalnych, którzy przy odpowiednim wsparciu mogą kreować działania angażujące mieszkańców w rozwój lokalny.

Dodatkowo zgodnie z *Instrukcją dotyczącą przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020...*, „istnieje konieczność włączenia mieszkańców właściwie na każdym etapie tworzenia oraz zmian programów rewitalizacji oraz realizacji projektów rewitalizacyjnych. Niezbędne jest do tego właściwe przygotowanie, w tym poznanie potrzeb i oczekiwań interesariuszy

oraz dążenie do spójności planowanych działań z tymi potrzebami i oczekiwaniami". Z tego względu w gminie powstał Zespół ds. Rewitalizacji - jako stały element procesu partycypacji społecznej i składał się z radnych, przedsiębiorców, przedstawicieli jednostek organizacyjnych gminy zajmujących się oświatą, kulturą oraz sołtysów i aktywnych mieszkańców. Wybór obszarów, które podlegać będą procesom rewitalizacyjnym przeprowadzony został w czasie konsultacji społecznych, które miały miejsce w sierpniu 2016 r., przy udziale członków Zespołu ds. Rewitalizacji oraz obecnych mieszkańców. Ich zdanie było istotne, bowiem znają oni lokalne problemy.

Należy tu nadmienić, że w przypadku miejscowości wiejskich wskazanych do rewitalizacji, obszarami rewitalizacji są ich części zamieszkałe.

Obszary rewitalizowane zamieszkuje łącznie **2821 osób¹³, co stanowi 19,61% mieszkańców gminy.** Powierzchnia obszarów rewitalizowanych to **1,66 km, czyli 0,97% powierzchni całej gminy.**

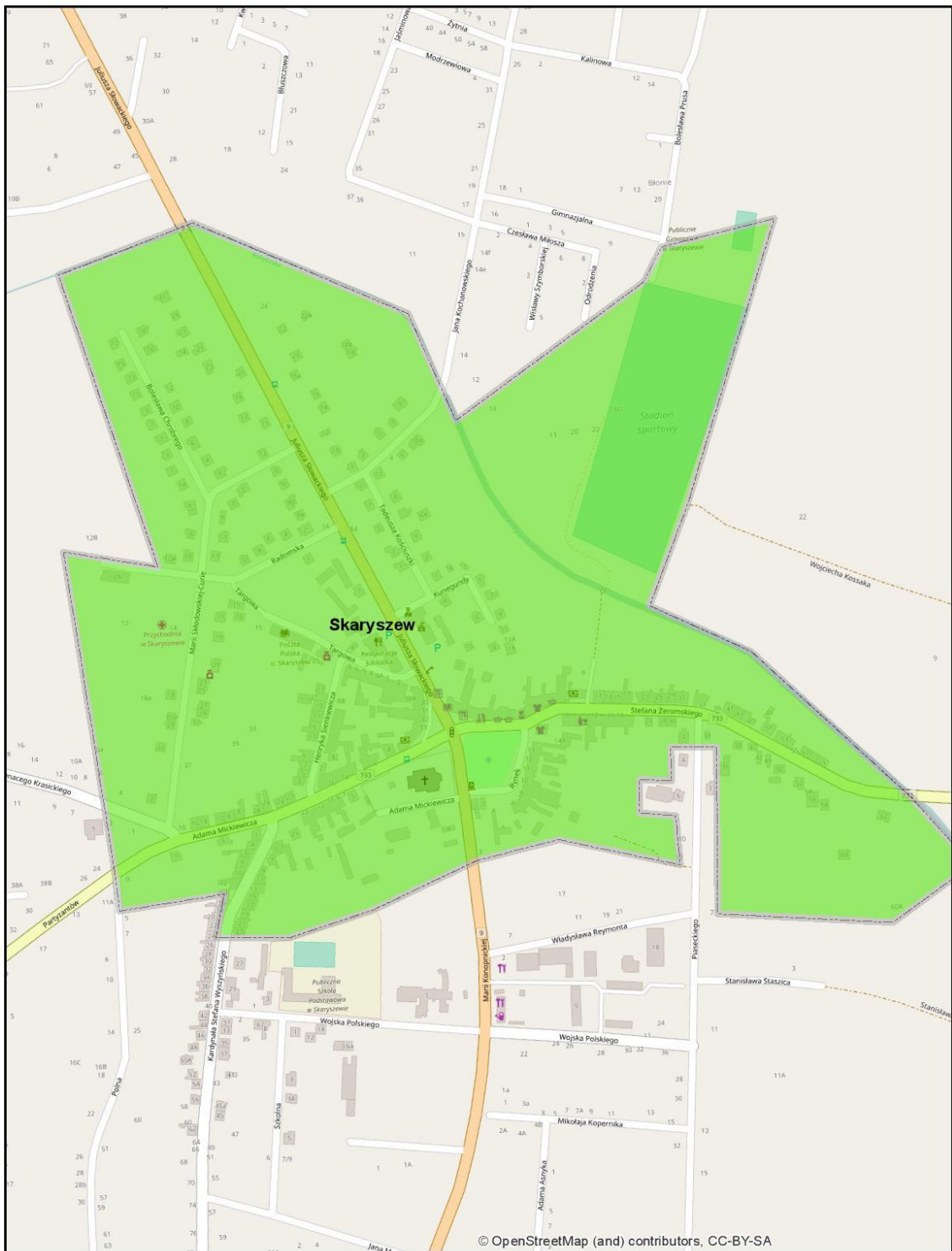
¹³ W tym: podobszar rewitalizacji w Skaryszewie – 1209 mieszkańców, podobszar rewitalizacji Dzierzkówki Stary – 245 mieszkańców, podobszar rewitalizacji Gębarzów – 368 mieszkańców, podobszar rewitalizacji Kobylany – 401 mieszkańców oraz podobszar rewitalizacji Odechów – 525 mieszkańców.

Tab. 36 Tabela podsumowująca wskaźniki delimitacyjne dla podobszarów rewitalizacji.

	Udział osób w wieku produkcyjnym [%]	Osoby korzystające z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców				Udział bezrobotnych w ogóle mieszkańców [%]	Udział długotrwale bezrobotnych	udział bezrobotnych do 25 r.ż.	udział bezrobotnych > 50 r.ż.	Liczba Niebieskich kart na 1000 mieszkańców [%]	Liczba czynów karalnych na 1000 mieszkańców [%]	Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców	średni wynik [%]		Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 osób	Udział obiektów pokrytych azbestem	Udział budynków opalanych węglem	Sieć kanalizacyjna [- gdy nie występuje, + gdy jest
		ogółem	ubóstwa	niepełnosprawności	bezrobocia		w ogóle bezrobotnych [%]						sprawdzian u 6-klasisty	egzaminu gimnazjalnego				
średnia gminy	15,41	28,50	11,89	6,53	17,93	9,47	64,12	19,44	21,42	3,41	7,37	0,24	65,6	54,38	98,57	0,97	58,51	
podobszar rewitalizacji Skaryszew	21,62	29,58	14,27	5,36	29,27	11,48	62,92	16,35	17,15	2,37	17,57	0,44	70,7	64,18	195,03	0,37	76,28	-
podobszar rewitalizacji Dzierzkówek Stary	19,18	44,90	28,57	4,08	32,65	8,16	85,00	20,00	15,00	0,00	12,24	1,22	48,7	55,33	57,14	2,24	86,36	-
podobszar rewitalizacji Gębarzów	17,77	37,14	21,22	13,26	15,92	9,28	68,57	11,43	22,86	10,61	18,57	0,53		42,17	61,01	2,79	31,25	-
podobszar rewitalizacji Kobyłany	18,95	29,93	12,47	7,48	27,43	6,98	53,57	17,86	25,00	4,99	7,48	0,50	70,4	49,75	59,85	5,17	68,00	-
podobszar rewitalizacji Odechów	16,00	24,76	13,33	3,81	11,43	6,48	52,94	26,47	8,82	11,43	3,81	0,38	65,3	54,00	66,67	5,23	37,50	-

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 17 Podobszar rewitalizacji Skaryszew.

Legenda:

 Obszar rewitalizacji

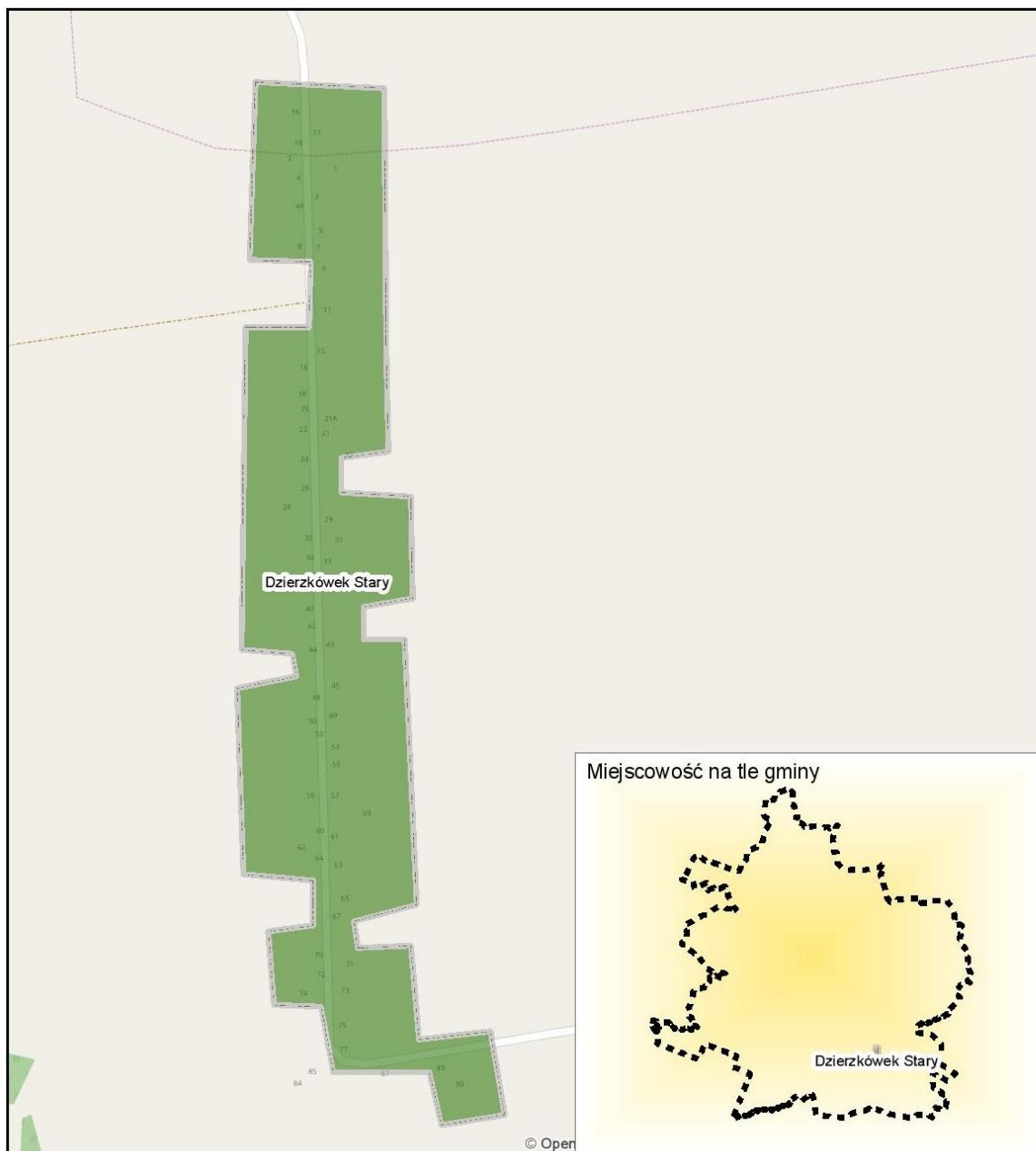
0 0,075 0,15 0,3 km

Źródło: opracowanie własne na podkładzie OpenStreetMap.

Cechy podobszaru rewitalizacji Skaryszew:

- wyższy niż średnio w gminie udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców – 21,62% wobec 15,41%,
- większa liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców – 29,58‰ wobec 28,5‰, w tym z powodu ubóstwa (14,27‰ wobec 11,89‰),
- wyższy poziom bezrobocia (29,27‰ mieszkańców obszaru korzysta z pomocy społecznej z tytułu bezrobocia, podczas gdy w gminie 17,93‰; większy udział osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców - 11,48% wobec 9,47%),
- wyższy poziom przestępczości (18 czynów karalnych na 1000 mieszkańców wobec 7 w gminie),
- wysoki udział budynków opalanych węglem – 76,28% wobec 58,51%,
- przez centrum podobszaru rewitalizacji biegnie DK 9, co generuje zwiększony hałas komunikacyjny oraz zanieczyszczenie powietrza spalinami,
- brak podłączenia do kanalizacji gospodarstw domowych z podobszaru rewitalizacji,
- niezagospodarowane tereny zielone nad rzeką Kobylanką
- zły stan obiektów sportowych przy stadionie miejskim.

Rys. 18 Podobszar rewitalizacji Dzierzkówek Stary.

Legenda:

- Granica zabudowy
- Podobszar rewitalizacji
- Granica administracyjna gminy

0 0,15 0,3
km

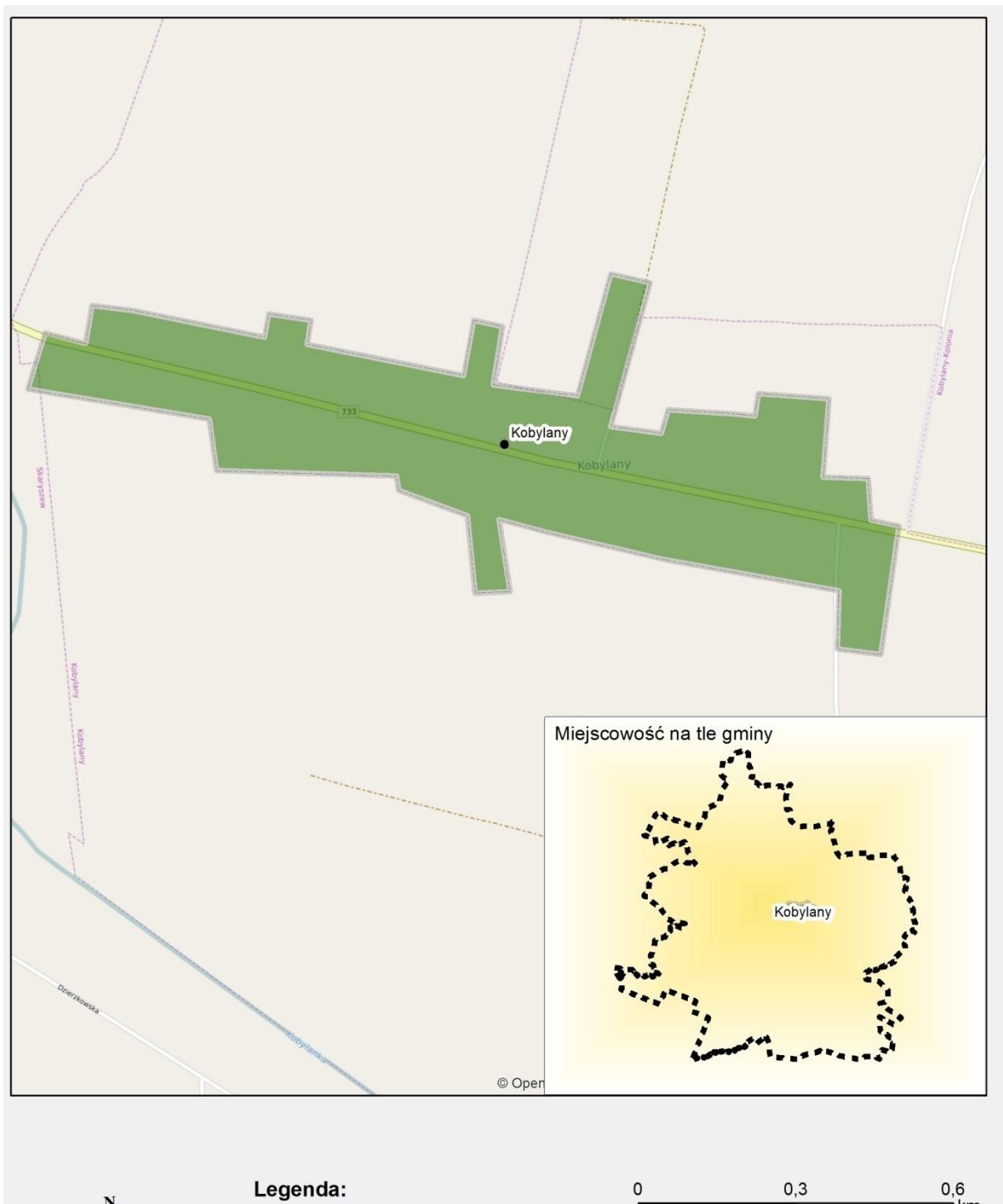
Źródło: opracowanie własne na podkładzie OpenStreetMap.

Cechy podobszaru rewitalizacji Dzierzkówek Stary:

- wyższy niż średnio w gminie udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców - 19,18% wobec 15,41%,
- większa liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców - 44,90‰ wobec 28,5‰; wysokie wskaźniki w przypadku osób otrzymujących pomoc z tytułu ubóstwa (25,57‰) i bezrobocia (32,65‰),
- wyższy poziom bezrobocia (większy udział osób długotrwale bezrobotnych w ogóle bezrobotnych - 85% wobec 64,12%; wysoki poziom osób bezrobotnych do 25 r.ż. - 20% wobec 19,44%),
- wyższy poziom przestępczości (12 czynów karalnych na 1000 mieszkańców wobec 7 w gminie),
- niższy poziom edukacji wyrażony słabszym niż w gminie średnim wynikiem uzyskanym przez uczniów na sprawdzianie szóstoklasisty - 48,7% wobec 65,6%,
- niski poziom przedsiębiorczości - 57 podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców wobec 99,
- wysoki udział obiektów pokrytych lub izolowanych eternitem - 2,24% wobec 0,97% w gminie,
- wysoki udział budynków opalanych węglem - 86,36% wobec 58,51%,
- brak sieci kanalizacyjnej.

Rys. 19 Podobszar rewitalizacji Kobylany.

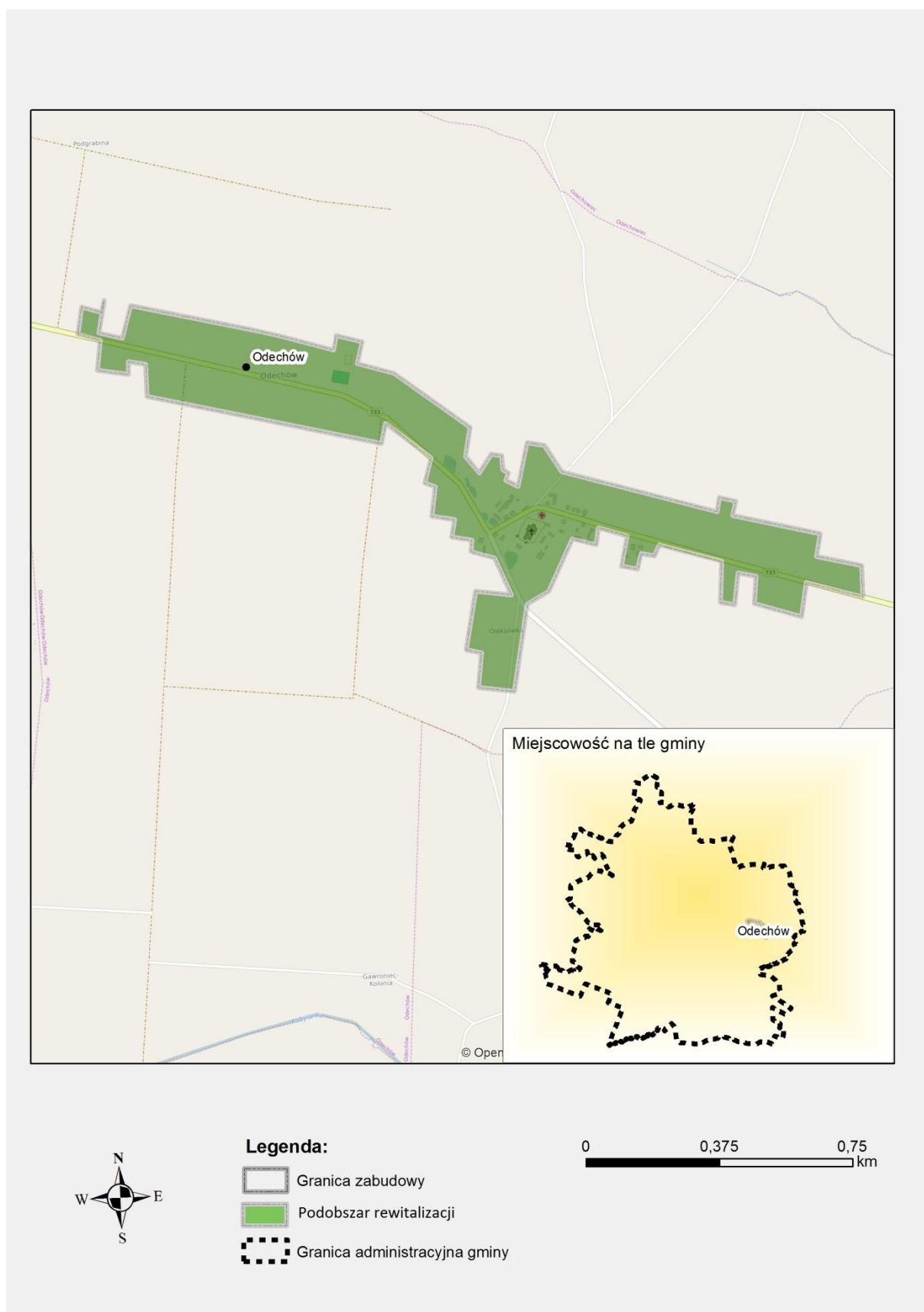

Źródło: opracowanie własne na podkładzie OpenStreetMap.

Cechy podobszaru rewitalizacji Kobylany:

- wyższy niż średnio w gminie udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców - 18,95% wobec 15,41%,
- większa liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców - 29,93‰ wobec 28,5‰; wysokie wskaźniki w przypadku osób otrzymujących pomoc z tytułu ubóstwa (12,47‰), niepełnosprawności (7,48‰) i bezrobocia (27,43‰),
- wyższy udział w ogólnej liczbie bezrobotnych wśród osób, które ukończyły 50 r.ż. - 25% wobec 21,42%,
- nieco wyższy poziom przestępczości (7,48‰wobec 7,37‰ w gminie),
- zjawisko przemocy w rodzinie - wyższa liczba Niebieskich kart na 1000 mieszkańców: 4,99‰ wobec 3,41‰ w gminie,
- niższy poziom edukacji wyrażony słabszym niż w gminie średnim wynikiem uzyskanym przez uczniów na egzaminie gimnazjalnym - 49,75% wobec 54,38%,
- niski poziom przedsiębiorczości - 60 podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców wobec 99,
- wysoki udział obiektów pokrytych lub izolowanych eternitem - 5,17% wobec 0,97% w gminie,
- wysoki udział budynków opalanych węglem - 68% wobec 58,51%,
- hałas komunikacyjny i zanieczyszczenie powietrza spalinami w związku z położeniem w ciągu drogi wojewódzkiej nr 733,
- brak sieci kanalizacyjnej,
- brak terenów rekreacyjno-wypoczynkowych,
- niefunkcjonalny budynek szkolny (brak sali gimnastycznej).

Rys. 20 Podobszar rewitalizacji Odechów.

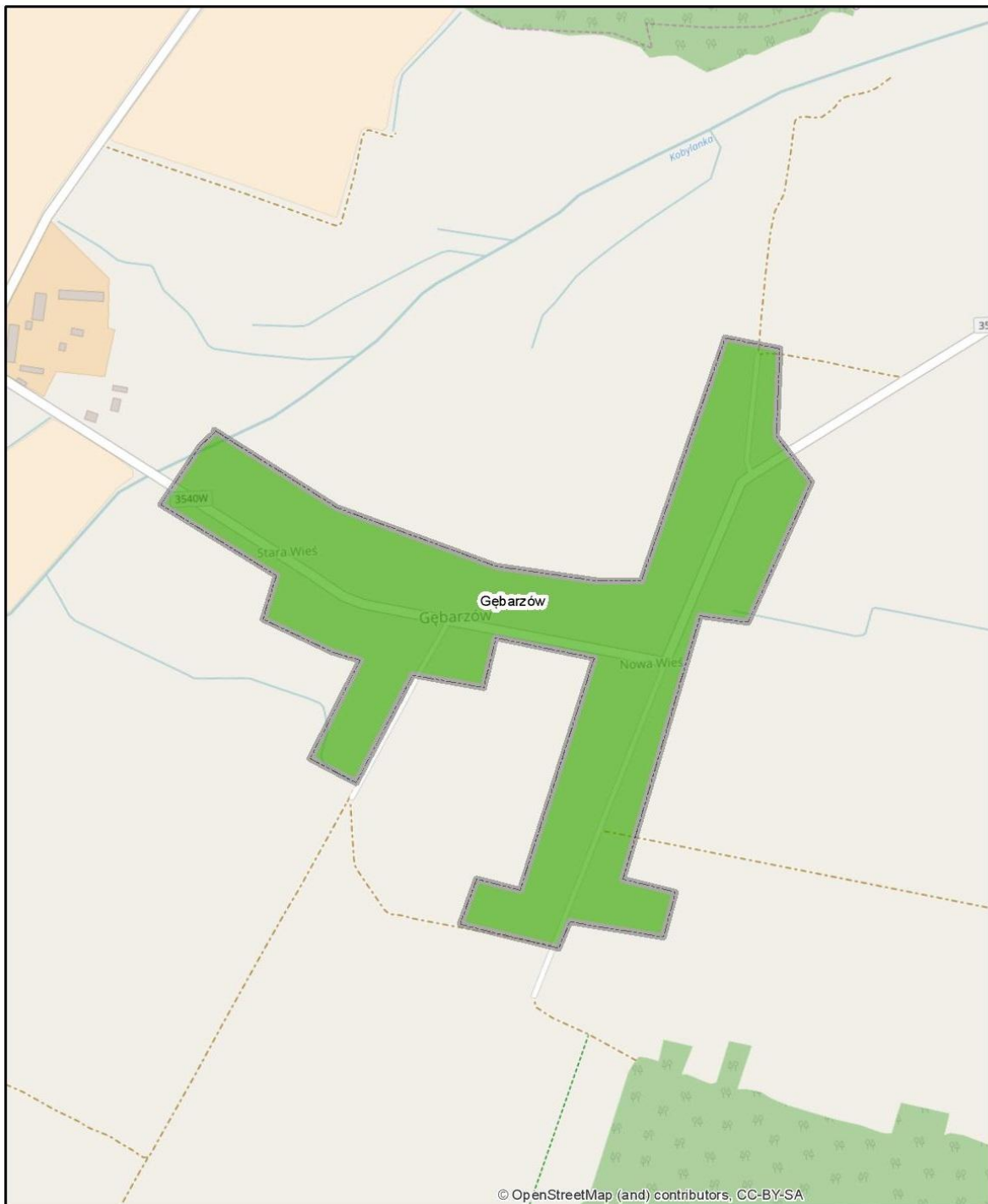

Źródło: opracowanie własne na podkładzie OpenStreetMap.

Cechy podobszaru rewitalizacji Odechów:

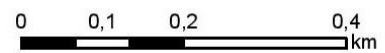
- nieco wyższy niż średnio w gminie udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców - 16% wobec 15,41%,
- wyższy poziom ubóstwa mierzony liczbą osób korzystających z pomocy społecznej z tego powodu na 1000 mieszkańców - 13,33‰ wobec 11,89‰,
- wyższy udział w ogólnej liczbie bezrobotnych wśród osób, które nie ukończyły 25 r.ż. - 26,47% wobec 19,44%,
- zjawisko przemocy w rodzinie - znacznie wyższa liczba Niebieskich kart na 1000 mieszkańców: 11,43‰ wobec 3,41‰ w gminie,
- nieco słabszy niż w gminie średnim wynikiem uzyskanym przez uczniów na sprawdzianie szóstoklasisty (65,3% wobec 65,3%) i egzaminie gimnazjalnym (54% wobec 54,38%),
- niski poziom przedsiębiorczości - 67 podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców wobec 99,
- wysoki udział obiektów pokrytych lub izolowanych eternitem - 5,23% wobec 0,97% w gminie,
- hałas komunikacyjny i zanieczyszczenie powietrza spalinami w związku z położeniem w ciągu drogi wojewódzkiej nr 733,
- brak sieci kanalizacyjnej.

Rys. 21 Podobszar rewitalizacji Gębarzów.

Legenda:

- Podobszar rewitalizacji
- Granica administracyjna gminy

Źródło: opracowanie własne na podkładzie OpenStreetMap.

Cechy podobszaru rewitalizacji Gębarzów:

- wyższy niż średnio w gminie udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców – 17,77% wobec 15,41%,
- wyższy udział osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej ogółem (37,14‰ wobec 28,50‰) oraz z powodu ubóstwa (21,22‰ wobec 11,89‰) i niepełnosprawności (13,26‰ wobec 6,53‰),
- wyższy udział w ogólnej liczbie bezrobotnych osób, które ukończyły 50 r.ż. - 22,86% wobec 21,42%, a także osób długotrwale bezrobotnych – 68,57‰ wobec 64,12‰,
- zjawisko przemocy w rodzinie - znacznie wyższa liczba Niebieskich kart na 1000 mieszkańców: 10,61‰ wobec 3,41‰ w gminie,
- znacznie wyższy poziom przestępczości – 18,57‰ wobec 7,37‰,
- słabszy niż w gminie średnim wynikiem uzyskanym przez uczniów na egzaminie gimnazjalnym (42,17% wobec 54,38%),
- niski poziom przedsiębiorczości - 61 podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców wobec 99,
- wysoki udział obiektów pokrytych lub izolowanych eternitem – 2,79% wobec 0,97% w gminie,
- brak sieci kanalizacyjnej.

2.8 Identyfikacja potrzeb rewitalizacyjnych

Na obszarach przeznaczonych do rewitalizacji stwierdzono występowanie szeregu problemów społecznych, które stanowią przeszkodę dla dalszego rozwoju gminy Skaryszew. Wśród nich znalazła się kwestia starzejącego się społeczeństwa. Jest to problem dotyczący wszystkich społeczeństw rozwiniętych i stanowi spore wyzwanie, bowiem instytucje publiczne muszą się przygotować na świadczenie usług tej specyficznej grupie odbiorców. Największe wyzwanie stoi tu przez służbą zdrowia, na poziomie samorządów zaś chodzi o zapewnienie opieki i „zagospodarowanie czasu” tych osób. W czasie konsultacji społecznych mieszkańcy wskazywali np. na niewielką liczbę zajęć przeznaczonych dla seniorów, dlatego warto zadbać o takie zajęcia lub o większą integrację i zróżnicowanie grup wiekowych osób

uczestniczących w już realizowanych inicjatywach kulturalnych czy społecznych. Również tworzona infrastruktura rekreacyjna czy wypoczynkowa powinna dawać możliwość aktywnego i interesującego spędzania czasu wolnego przez tę grupę osób.

Drugi rodzaj problemów społecznych, które występują na obszarach rewitalizacji w gminie Skaryszew to bezrobocie i ubóstwo. Należy zatem podjąć działania, które zapobiegają będą zjawisku wykluczenia społecznego i przyczynią się do inkluzji społecznej osób wyłączonych z głównego nurtu życia społecznego w gminie. To też przełoży się na większą integrację wszystkich mieszkańców.

Na podobszarach rewitalizacji zlokalizowanych w części wiejskiej gminy Skaryszew zaobserwowano również nieco niższy poziom edukacji. Warto więc rozważyć organizację różnego rodzaju zajęć szkolnych pozalekcyjnych, które mogłyby rozwijać zainteresowania czy wspierać uczniów o słabszych wynikach w nauce. Takie zajęcia mogłyby być ponadto organizowane w świetlicach w poszczególnych miejscowościach. W tym kontekście ważna jest uwaga z warsztatu problemowego, dotycząca warunków lokalowych szkół w Odechowie i Dzierzkówku Starym. Obie są zbyt małe, nie posiadają sal umożliwiających realizację zajęć sportowych. Dlatego mieszkańcy zwracali uwagę na konieczność rozbudowy tych obiektów o dodatkowe pomieszczenia, w których po odpowiednim wyposażeniu, mogłyby być realizowane zajęcia z wykorzystaniem różnych pomocy, w tym multimedialnych. Ponadto dobudowane mogłyby zostać sale gimnastyczne, pozwalające na bezpieczne uprawianie różnych dyscyplin sportowych i organizację np. kółek sportowych w formie zajęć dodatkowych.

W sferze gospodarczej należy zaliczyć jako atut bliskość Radomia. Przy odpowiedniej analizie rynku zbytu oraz popytu, firmy działające w gminie mogą stać się podwykonawcami dla większych przedsiębiorstw działających w tym mieście.

Sporym wyzwaniem wydaje się kwestia ochrony środowiska. Analiza wskaźników odnoszących się do obecności azbestu i wykorzystania go do pokrycia lub izolacji obiektów budowlanych oraz opalania budynków węglem pokazała, że na podobszarach rewitalizacji oba te zagadnienia stanowią znaczny problem. Przede wszystkim zarówno obecność odpadów niebezpiecznych, do których zalicza się azbest, jak również zanieczyszczenie powietrza generowane przez opalanie budynków węglem ma negatywny wpływ na zdrowie mieszkańców. Wykorzystywanie węgla na dużą skalę powoduje ogromne uciążliwości dla mieszkańców i przejeżdżających przez miejscowości gminy zwłaszcza w sezonie grzewczym. Stopień zanieczyszczenia powietrza jest jeszcze większy ze względu na przebiegającą przez Skaryszew drogę krajową oraz dość ruchliwe drogi wojewódzkie przecinające inne obszary rewitalizacji. Dlatego zasadne wydaje się przeprowadzanie inwestycji, które przyczynią się do

ograniczania energochłonności (gdy energia produkowana jest przede wszystkim z węgla) oraz prowadzenia kampanii uświadamiających mieszkańców.

Na podobszarach rewitalizacji występują także problemy przestrzenno-funkcjonalne związane z brakiem sieci kanalizacyjnej. Poza uciążliwością związaną z posiadaniem przez mieszkańców zbiorników bezodpływowych, dochodzi tu problem zagrożenia dla stanu środowiska naturalnego. Ponadto brakuje obszarów rekreacyjno-wypoczynkowych lub ich poziom zagospodarowania jest niewystarczający. Mieszkańcy wskazywali w czasie konsultacji społecznych np. na brak parku w Skaryszewie. Warto więc zastanowić się nad możliwością poprawy zagospodarowania terenów zielonych i przeznaczania ich na skwery czy zieleńce, podnoszące atrakcyjność miejscowości i jednocześnie stanowiące miejsce spotkań i odpoczynku ich mieszkańców. Przez Skaryszew przepływa rzeka Kobylanka, która – po zagospodarowaniu jej brzegów – może stać się atrakcyjnym miejscem aktywnego wypoczynku mieszkańców. Wskazywano również, że chociaż w gminie bardzo duży nacisk kładzie się na rozwój sportu i oferty sportowej, to obiekty służące jego uprawianiu nie są niestety w pełni funkcjonalne. Tak na przykład bieżnia lekkoatletyczna na stadionie w Skaryszewie znajduje się w bardzo złym stanie technicznym, co sprawia, że nie można na nim uprawiać niektórych dyscyplin sportowych, a zwłaszcza nie gwarantuje bezpieczeństwa zawodników. Na obszarach rewitalizacji zwłaszcza w części wiejskiej gminy problemem są niewyposażone w sale gimnastyczne szkoły, co uniemożliwia bezpieczne uprawianie sportu przez uczniów (w czasie lub poza lekcjami). Dużą wadą jest również słabo rozwinięta infrastruktura rowerowa – zarówno jeśli chodzi o same ścieżki rowerowe, jak i np. stojaki na rowery czy miejsca odpoczynku dla rowerzystów.

W czasie konsultacji społecznych mieszkańcy bardzo szeroko koncentrowali się na tej sferze. Wspominano o braku budynków, w których możliwa byłaby integracja społeczna wokół różnego rodzaju wydarzeń kulturalnych, jak sala koncertowa. Niefunkcjonalny ich zdaniem jest z tego względu budynek Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury. Podkreślano zły stan techniczny budynku Ochotniczej Straży Pożarnej w Skaryszewie. Jako niewystarczającą wskazywali infrastrukturę sportowo-rekreacyjną w mieście, tj. niewystarczającą liczbę placów zabaw czy brak siłowni napowietrznych, z których coraz chętniej korzystają także starsze osoby. Jednocześnie podkreślali, że uboga jest oferta kulturalna czy szerzej - możliwości spędzania wolnego czasu dla mieszkańców w różnym wieku). Jedną z uwag dotyczyła oświetlenia ulicznego wzdłuż drogi krajowej nr 9. Jest to bardzo ważny szlak komunikacyjny o znaczeniu krajowym, a także lokalnym (trasa do Radomia). Uznano, że niezbędne jest dobre oświetlenie tej drogi, aby zapewnić bezpieczeństwo wszystkich uczestników ruchu,

jednak równie istotna jest modernizacja źródeł światła, aby były bardziej ekologiczne i energooszczędne.

Jednocześnie w sferze przestrzenno-funkcjonalnej oraz środowiskowej gmina Skaryszew, w tym wskazane podobszary rewitalizacji posiadają - jak widać z powyższej analizy - potencjał rozwojowy. Przez Skaryszew przepływa rzeka Kobylanka, której okolice mogą stać się dla mieszkańców atrakcyjnym miejscem odpoczynku. Korzystać z tego zresztą mogą nie tylko mieszkańcy miasta czy gminy, ale również przyjezdni. Właściwe zagospodarowanie tych terenów może sprawić, że mieszkańcy chętnie będą tam spędzać czas wolny. Dodatkowo mogą zostać wykorzystane jako tereny do organizacji różnych imprez dla rodzin czy dzieci i młodzieży, jak np. związane z questingiem. Również we wskazanych jako obszary rewitalizacji miejscowościach wiejskich znajdują się niezagospodarowane przestrzenie należące do gminy. Stworzenie w nich oaz zieleni - podobnie jak w przypadku Skaryszewa - przyczyni się do utworzenia przestrzeni zielonych, zachęcających do spotkań czy wspólnego wypoczynku mieszkańców, a tym samym ich integracji. Jednocześnie wykonanie nasadzeń zieleni wpłynie korzystnie na poprawę stanu środowiska i poprawę estetyki przestrzeni publicznej.

Generalnie wspomnieć też trzeba o ruchu turystycznym i rekreacyjno-wypoczynkowym, jaki na terenie gminy Skaryszew generują mieszkańcy Radomia, jak i o potencjalnych szansach związanych z przenoszeniem się przez poszukujących tańszego miejsca zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej radomian na teren gminy.

Miasto Skaryszew jest siedzibą władz, pełni rolę wielofunkcyjnego ośrodka obsługi ludności całej gminy, w którym znajdują się siedziby wszystkich instytucji i obiektów użyteczności publicznej na poziomie lokalnym. Jest to jeden z argumentów za włączeniem przynajmniej jego fragmentu do obszarów rewitalizowanych w gminie. W tym wypadku siła oddziaływania przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest największa, biorąc pod uwagę fakt, że większość mieszkańców korzysta z usług oferowanych przez miasto.

Z kolei w miejscowościach wiejskich wskazanych jako podobszary rewitalizacji, znajduje się infrastruktura typu świetlice wiejskie czy gminne szkoły. Obiekty te mogą zostać wykorzystane do organizacji przedsięwzięć społecznych, na których niewystarczającą liczbę wskazywali mieszkańcy w czasie warsztatu.

Gmina Skaryszew jest atrakcyjnym miejscem do życia i mieszkania, o czym świadczy rosnąca w kolejnych latach liczba mieszkańców. Z pewnością duży wpływ na decyzję o osiedlaniu się na tym terenie ma fakt bliskości Radomia, będącego znaczącym rynkiem pracy w regionie, ale również doskonałe połączenia komunikacyjne (gł. drogowe) pozwalające na dojeżdżanie do pracy nawet do bardziej odległych, większych aglomeracji.

Mieszkanie w gminie staje się atrakcyjne dla wielu ludzi z różnych grup społecznych i zawodowych, które często mają duże wymagania dotyczące komfortu życia. Dlatego też istotne wydaje się, aby gmina Skaryszew przeprowadzając procesy rewitalizacyjne, skupiała się na powiększaniu swojej innowacyjności, kreowała warunki do wygodnego i stabilnego życia, dzięki czemu nie stanie się jedynie „sypialnią” i przedmieściem. Jednocześnie dzięki programom skierowanym do mieszkańców, którzy z różnych przyczyn zostali dotknięci problemami przede wszystkim społecznymi, stanie się miejscem przyjaznym do życia dla każdego.

3. Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych

3.1 Wizja obszarów rewitalizacji

Wizja - w przypadku każdej organizacji czy jednostki - stanowi pożądaną obraz jednostki oraz warunków życia jej mieszkańców. Wszelkie wyznaczone w danym dokumencie kierunki działań powinny być tej wizji podporządkowane i przekładać się na jej realizację. Kształt wizji musi odpowiadać oczekiwaniom społeczności lokalnej - mieszkańców podmiotów społecznych, gospodarczych itp. Pozwala również na projektowanie kolejnych elementów dokumentu strategicznego w zakresie celów i kierunków działań oraz już konkretnych przedsięwzięć.

Podobszary rewitalizacji w gminie Skaryszew zostaną zagospodarowane w sposób tworzący warunki dla rozwoju mieszkańców - zarówno w zakresie oferty spędzania czasu wolnego, jak i podnoszenia swoich kompetencji czy umiejętności. Staną się one miejscami przyjaznymi dla mieszkańców, którzy chcą korzystać z oferty publicznej, jak i dla organizacji pozarządowych czy innych podmiotów, które te ofertę kreują.

Zagospodarowanie przestrzeni publicznych sprzyjać będzie wzrostowi estetyki i funkcjonalności. Nieatrakcyjne i niewykorzystywane dotychczas miejsca zyskają nowe walory dla mieszkańców i przyjezdnych.

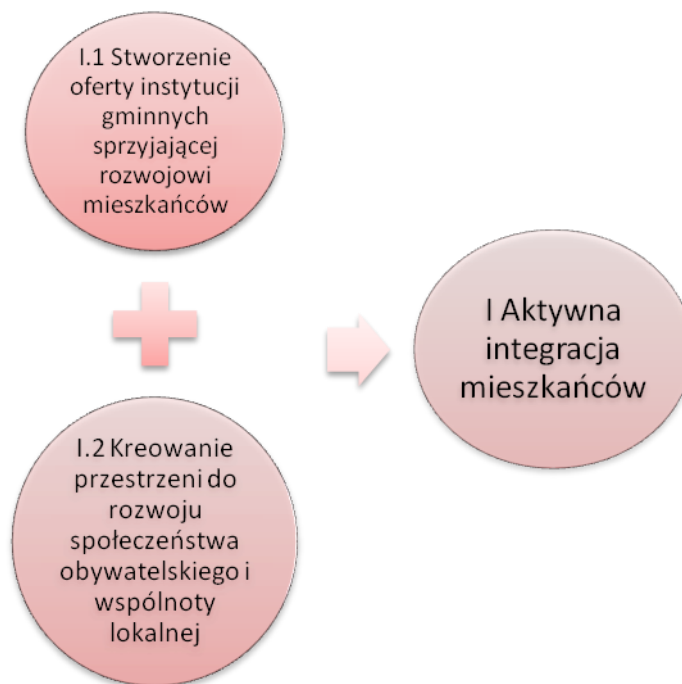
Modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej przełożą się na poprawę jakości świadczonych usług publicznych oraz ich oferty. Gmina będzie aktywnie działać na rzecz kreowania zachowań prośrodowiskowych wśród mieszkańców podobszarów rewitalizacji, aby również pod tym względem stały się one miejscami atrakcyjnymi i dobrymi do życia.

3.2. Cele i kierunki działań rewitalizacyjnych

Wizja rozwoju podobszarów rewitalizacji wyznaczonych w gminie Skaryszew znajduje swoje operacyjne odzwierciedlenie w wytyczonych celach rewitalizacji oraz precyzujących je kierunkach działania. Ze względu na to, że problemy obszarów rewitalizacji są zbieżne, wyznaczono wspólną wizję rozwoju oraz wspólne cele. Zakłada się, że w efekcie prowadzenia przedsięwzięć rewitalizacyjnych zrealizowane zostaną dwa cele strategiczne i 4 cele operacyjne (po 2 do każdego celu strategicznego). Ponadto do każdego celu strategicznego

zaproprowano zestaw kierunków działań, których realizacja powinna sprzyjać osiągnięciu projektowanych celów.

Rys. 22 Cel strategiczny I i odpowiadające mu cele operacyjne.

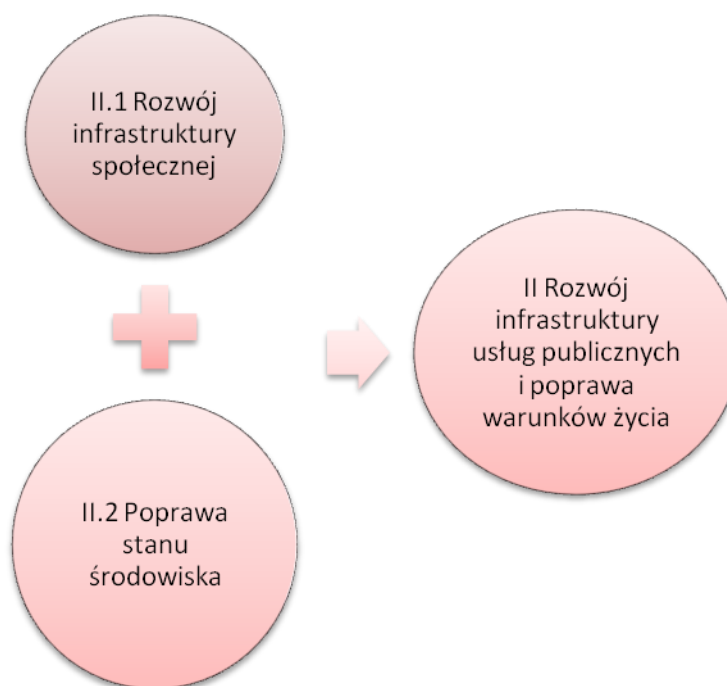

Źródło: opracowanie własne.

Kierunki działań:

- ❖ Stworzenie oferty szkoleń i różnego rodzaju zajęć podnoszących kompetencje czy rozwijających hobby mieszkańców obszarów rewitalizacji.
- ❖ Organizacja przedsięwzięć kulturalnych i sportowych odpowiadających na potrzeby mieszkańców obszarów rewitalizacji.
- ❖ Realizacja programów rozwiązujących problemy społeczne, w tym z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej.
- ❖ Tworzenie warunków (w tym określenie zasad) do współpracy między podmiotami realizującymi cele użyteczne społecznie.
- ❖ Wspieranie i promowanie inicjatyw społecznych.
- ❖ Tworzenie warunków do dialogu społecznego.

Rys. 23 Cel strategiczny II i odpowiadające mu cele operacyjne.

Źródło: opracowanie własne.

Kierunki działań:

- ❖ Atrakcyjne i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni publicznych.
- ❖ Modernizacja infrastruktury społecznej i obiektów użyteczności publicznej, sprzyjająca poprawie ich funkcjonalności i tworząca warunki do pełnienia nowych funkcji.
- ❖ Promowanie "zielonej energii" oraz postaw proekologicznych poprzez działania edukacyjne i inwestycje w istniejącą infrastrukturę.

3.3 Główne projekty rewitalizacyjne

Zbieranie propozycji projektów rewitalizacyjnych trwało od 8 do 22 września 2016 roku. Informacja o możliwości składania swoich pomysłów znalazła się na stronie internetowej gminy. Fiszki projektowe, na których należało opisać zakres proponowanego działania, można było wypełniać online oraz dostarczać do Urzędu Miasta i Gminy. Ostatecznie projekty zostały złożone przez Urząd oraz jednostki organizacyjne gminy.

1. Tworzenie ładu przestrzennego poprzez zagospodarowanie terenu wzdłuż brzegu rzeki Kobylanki					
Nr i nazwa projektu					
Podmiot realizujący	Gmina Skaryszew				
Lokalizacja projektu	tereny nad rzeką Kobylanką na podobszarze rewitalizacji Skaryszew				
Zakres realizowanych zadań	Zakres zadania dotyczy rewitalizacji terenu nadbrzeży rzeki Kobylanki poprzez stworzenie deptaku wraz oświetleniem terenu. W ramach prac zamierza się wybudować elementy małej architektury (ławki, altanki, łąki kwiatowe) i zagospodarować zieleni. Jednocześnie planuje się stworzyć ścieżkę edukacyjną promującą historię miasta, jego kulturę i mieszkańców.				
Szacowana wartość projektu	1.000.000,00 zł				
Szacowany okres realizacji	2023				
Źródła finansowania projektu	Środki własne	Środki UE (Działanie 6.2 RPO WM)	Środki budżetu państwa	Środki prywatne	Inne źródła
	%	20	80	0	0
Prognozowane produkty	Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją - 0,8 ha				
Prognozowane rezultaty	Liczba użytkowników korzystających z obszarów objętych rewitalizacją - 1000 os./rok * * *				
	Realizacja tego projektu stanowi odpowiedź na zgłaszany w ramach konsultacji społecznych problem niezagospodarowania terenów zielonych w Skaryszewie. Przez podobszar rewitalizacji Skaryszew przepływa rzeka Kobylanka, przy której położone są tereny zielone, jednak brak małej architektury czy chociażby wytyczonych ścieżek pieszo-rowerowych powoduje, że nie stanowi ona miejsca wypoczynku, rekreacji czy organizacji przedsięwzięć aktywizujących mieszkańców. Zadanie realizuje cel II Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia – II.1 Rozwój infrastruktury społecznej oraz II.2 Poprawa stanu środowiska. Pośrednio wpływa też na możliwość realizacji działań sprzyjających osiągnięciu celu I Aktywna integracja mieszkańców - I.2 Kreowanie przestrzeni do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i wspólnoty lokalnej.				
Sposób oceny	Dokumentacja projektowa Protokoły odbioru prac				

2. Modernizacja budynków mieszkalnych, w tym zabytkowych, wraz z ich termomodernizacją	
Nr i nazwa projektu	
Podmiot realizujący	wspólnoty mieszkaniowe, Gmina Skaryszew
Lokalizacja projektu	podobszar rewitalizacji Skaryszew
Zakres realizowanych zadań	Zakres zadania dotyczy wykonania pełnej modernizacji budynków (dachy, elewacje, stolarka okienna) wraz ze zmianą sposobu ogrzewania, co pozwoli na obniżenie zużycia paliw kopalnych, podniesie estetykę i zmniejszy presję na środowisko naturalne.
Szacowana wartość	1.200.000,00 zł

projektu					
Szacowany okres realizacji	2023				
Źródła finansowania projektu	Środki własne	Środki UE (Działanie 4.2 RPO WM)	Środki budżetu państwa	Środki prywatne	Inne źródła
%	15	80	0	5	0
Prognozowane produkty	Liczba zmodernizowanych budynków mieszkalnych - 10				
Prognozowane rezultaty	<p>Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych - 49412,00 kWh/rok * * *</p> <p>Na podobszarze rewitalizacji Skaryszew stwierdzono wysoki udział budynków opalanych węglem - 70,39% wobec 58,51%. Emisja powierzchniowa – z indywidualnych gospodarstw domowych stanowi największe źródło zanieczyszczeń powietrza. Modernizacja budynków oraz wymiana źródeł ciepła przyczyni się do zmniejszenia zużycia paliw kopalnych i presji na środowisko naturalne.</p> <p>Zadanie realizuje cel II Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia - II.2 Poprawa stanu środowiska</p>				
Sposób oceny	Dokumentacja projektowa Protokoły odbioru prac				

Nr i nazwa projektu	3. Przebudowa i rozbudowa infrastruktury sportowej oraz budynku administracyjno-socjalnego na Miejsko-Gminnym stadionie sportowym				
Podmiot realizujący	Gmina Skaryszew				
Lokalizacja projektu	Skaryszew, ul. Błonie 15 (podobszar rewitalizacji Skaryszew)				
Zakres realizowanych zadań	Realizacja zadania będzie dotyczyła: przebudowy płyty boiska wraz z przynależną infrastrukturą techniczną i otoczeniem (bieżnie), trybun, przebudowy i rozbudowy budynku administracyjno-socjalnego (sala ćwiczeń, siłownia, sauna, łazienki, pokoje socjalno-administracyjne, szatnie, magazyny) oraz stworzenie siłowni zewnętrznej.				
Szacowana wartość projektu	10.000.000,00 zł				
Szacowany okres realizacji	2020				
Źródła finansowania projektu	Środki własne	Środki UE	Środki budżetu państwa	Środki prywatne	Inne źródła
%	40	0	0	0	60
Prognozowane produkty	Liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarach rewitalizowanych - 4				
Prognozowane rezultaty	<p>Liczba użytkowników korzystających z obiektu -4000 os./rok * * *</p> <p>Projekt ma ograniczyć poziom degradacji obiektu sportowego i umożliwić bezpieczne oraz zróżnicowane korzystanie z niego mieszkańcom gminy. Poza organizacją imprez sportowych może</p>				

	być wykorzystywany do realizacji inicjatyw kulturalnych itp. Zadanie realizuje cel I Aktywna integracja mieszkańców - I.2 Kreowanie przestrzeni do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i wspólnoty lokalnej, a także II Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia - II.1 Rozwój infrastruktury społecznej.
Sposób oceny	Dokumentacja projektowa Protokoły odbioru prac Bilety na wydarzenia sportowe

Nr i nazwa projektu	4. Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w mieście Skaryszew				
Podmiot realizujący	Gmina Skaryszew				
Lokalizacja projektu	ul. Targowa, Mickiewicza, Słowackiego, Konopnickiej, Rynek - podobszar rewitalizacji Skaryszew				
Zakres realizowanych zadań	Zakres zadania dotyczy rewitalizacji terenów zielonych w mieście Skaryszew zwłaszcza zlokalizowanych przy ul. Targowej, Mickiewicza, słowackiego, Konopnickiej oraz Rynku. W ramach zadania zostaną wykonane nowe elementy małej architektury, zieleni (np. łąki kwietne).				
Szacowana wartość projektu	300.000,00 zł				
Szacowany okres realizacji	2017				
Źródła finansowania projektu	Środki własne	Środki UE	Środki budżetu państwa	Środki prywatne	Inne źródła
%	40	0	0	0	60
Prognozowane produkty	Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją – 1 ha				
Prognozowane rezultaty	Liczba użytkowników korzystających z obszarów zrewitalizowanych – 1000 os./rok * * * Realizacja tego projektu stanowi odpowiedź na zgłaszany w ramach konsultacji społecznych problem niewłaściwie i w niewystarczającym stopniu zagospodarowanych występujących w Skaryszewie przestrzeni publicznych. Zadanie realizuje cel II Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia – II.1 Rozwój infrastruktury społecznej. Pośrednio wpływa też na możliwość realizacji działań sprzyjających osiągnięciu celu I Aktywna integracja mieszkańców - I.2 Kreowanie przestrzeni do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i wspólnoty lokalnej.				
Sposób oceny	Dokumentacja projektowa Protokoły odbioru prac				

Nr i nazwa projektu	5. Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w miejscowościach Kobylany, Odechów, Dzierzkówki Stary
Podmiot realizujący	Gmina Skaryszew

Lokalizacja projektu	Dzierzkówek Stary (teren przy remizie OSP) - działki 31/1, 30/1, 29/1; Kobylany (teren przy remizo-świetlicy) - działka 215, Odechów (teren przy szkole podstawowej) - działka 128				
Zakres realizowanych zadań	Zakres zadania dotyczy rewitalizacji terenów zielonych w mieście Skaryszew zwłaszcza zlokalizowanych w centrach miejscowości Kobylany, Odechów i Dzierzkówek Stary. W ramach zadania będą wykonane nowe elementy małej architektury, zieleni (np. łąki kwietne), powstaną nowe place zabaw, siłownie zewnętrzne.				
Szacowana wartość projektu	500.000,00 zł				
Szacowany okres realizacji	2018				
Źródła finansowania projektu	Środki własne	Środki UE	Środki budżetu państwa	Środki prywatne	Inne źródła
%	40	0	0	0	60
Prognozowane produkty	Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją – 0,5 ha				
Prognozowane rezultaty	Liczba użytkowników korzystających z obiektu – 400 os./rok * * * Realizacja tego projektu stanowi odpowiedź na zgłaszany w ramach konsultacji społecznych problem niewłaściwie i w niewystarczającym stopniu zagospodarowanych występujących w Skaryszewie przestrzeni publicznych. Ponadto zwiększenie powierzchni terenów zielonych przyczyni się do ograniczania zanieczyszczenia środowiska – przede wszystkim powietrza – wynikającego z wysokiej emisji dwutlenku węgla w wyniku procesów grzewczych oraz zanieczyszczeń związanych z dużym ruchem pojazdów. Zadanie realizuje cel II Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia – II.1 Rozwój infrastruktury społecznej. Pośrednio wpływa też na możliwość realizacji działań sprzyjających osiągnięciu celu I Aktywna integracja mieszkańców - I.2 Kreowanie przestrzeni do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i wspólnoty lokalnej.				
Sposób oceny	Dokumentacja projektowa Protokoły odbioru prac				

Nr i nazwa projektu	6. Prowadzenie i organizacja zajęć integrujących społeczeństwo
Podmiot realizujący	Gmina Skaryszew, Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Skaryszewie
Lokalizacja projektu	MGOK, ul. Słowackiego 5, Skaryszew
Zakres realizowanych zadań	Projekt przewiduje poprawę jakości życia mieszkańców oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez integrację i realizację przedsięwzięć społecznych związanych z pomocą w nauce, warsztatami kulinarnymi, warsztatami rękodzieła ludowego czy promującymi tradycję lokalną.
Szacowana wartość projektu	50.000,00 zł
Szacowany okres realizacji	2018-2020

Źródła finansowania projektu	Środki własne	Środki UE	Środki budżetu państwa	Środki prywatne	Inne źródła
%	80	0	5		15
Prognozowane produkty	Liczba wydarzeń kulturalnych, integracyjnych, rekreacyjnych, itp. - 25				
Prognozowane rezultaty	Liczba beneficjentów - 500 os. * * * Zasadniczym celem przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest Aktywna integracja mieszkańców (cel I). W niniejszym projekcie przewidziano organizację różnego rodzaju działań integrujących społeczność lokalną. Wszystkie one sprzyjają inkluzji społecznej. Zadanie realizuje cel I - Aktywna integracja mieszkańców – I.1 Stworzenie oferty instytucji gminnych sprzyjającej rozwojowi mieszkańców				
Sposób oceny	Listy obecności na zajęciach Dzienniki zajęć				

7. Aktywizacja działań artystycznych, kulturalnych i edukacyjnych na obszarach rewitalizowanych					
Nr i nazwa projektu					
Podmiot realizujący	Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Skaryszewie				
Lokalizacja projektu	MGOK, ul. Słowackiego 5, Skaryszew				
Zakres realizowanych zadań	Projekt przewiduje wykorzystanie przyszłej bazy kulturalnej do realizacji działań związanych z projektami artystycznymi i edukacyjnymi. Działania te mają zmierzać do przybliżenia świata kultury mieszkańcom poprzez organizację festiwali, występów lokalnych muzyków, artystów czy włączenie ludności lokalnej do działań artystycznych poprzez organizację konkursów, wystaw				
Szacowana wartość projektu	200.000,00 zł				
Szacowany okres realizacji	2018-2020				
Źródła finansowania projektu	Środki własne	Środki UE	Środki budżetu państwa	Środki prywatne	Inne źródła
%	80	0	10	0	10
Prognozowane produkty	Liczba wydarzeń kulturalnych, integracyjnych, rekreacyjnych, itp. - 25				
Prognozowane rezultaty	Liczba beneficjentów - 500 os. * * * Zasadniczym celem przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest Aktywna integracja mieszkańców (cel I). W niniejszym projekcie przewidziano organizację różnego rodzaju działań integrujących społeczność lokalną poprzez działania o charakterze artystycznym i edukacyjnym. Wszystkie one sprzyjają inkluzji społecznej. Zadanie realizuje cel I - Aktywna integracja mieszkańców – I.1 Stworzenie oferty instytucji gminnych sprzyjającej rozwojowi mieszkańców oraz I.2 Kreowanie przestrzeni do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i wspólnoty lokalnej.				
Sposób oceny	Listy obecności na zajęciach Dzienniki zajęć				

Nr i nazwa projektu	8. Aktywizacja społeczno- zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarach rewitalizowanych				
Podmiot realizujący	Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Skaryszewie				
Lokalizacja projektu	MGOPS, ul. Słowackiego 6, Skaryszew				
Zakres realizowanych zadań	Program realizowany przez MGOPS adresowany jest do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, znajdujących się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym. Zakres działań obejmuje aktywne formy szkolenia, doradztwo z zakresu kompetencji i umiejętności społecznych oraz projekty związane ze stażami i praktykami zawodowymi czy kursami i szkoleniami zawodowymi.				
Szacowana wartość projektu	200.000,00 zł				
Szacowany okres realizacji	2018				
Źródła finansowania projektu	Środki własne	Środki UE (Działania 8.2 i 9.1 RPO WM)	Środki budżetu państwa	Środki prywatne	Inne źródła
%	15	80	5	0	0
Prognozowane produkty	Liczba wydarzeń aktywizacyjnych - 20				
Prognozowane rezultaty	Liczba beneficjentów - 500 os. * * * Zasadniczym celem przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest Aktywna integracja mieszkańców (cel I). W niniejszym projekcie przewidziano organizację różnego rodzaju działań aktywizujących mieszkańców podobszarów rewitalizacji w zakresie życia zawodowego, społecznego, a także wspierających w rozwiązywaniu problemów rodzinnych. Wszystkie one sprzyjają inkluzji społecznej. Zadanie realizuje cel I - Aktywna integracja mieszkańców – I.1 Stworzenie oferty instytucji gminnych sprzyjającej rozwojowi mieszkańców oraz I.2 Kreowanie przestrzeni do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i wspólnoty lokalnej				
Sposób oceny	Listy obecności na zajęciach Dzienniki zajęć				

3.4 Przedsięwzięcia rewitalizacyjne o charakterze uzupełniającym

Zaproponowane przedsięwzięcia o charakterze uzupełniającym są również istotne z punktu widzenia przeprowadzania procesów rewitalizacyjnych w gminie Skaryszew. Mają jednak charakter niejako „dodatkowych” inicjatyw, które wzmocnią pozytywne efekty rewitalizacji. Ich celem jest eliminacja lub co najmniej ograniczenie negatywnych zjawisk powodujących sytuację kryzysową. Obejmują one kategorie projektów, które zgłoszono do realizacji w ramach procesu przygotowania rewitalizacji (włączanie na etapie opracowania) oraz nie zostały uznane przez Zespół ds. opracowania Programu Rewitalizacji jako zadania kluczowe. Ich oddziaływanie obejmuje cztery obszary tematyczne istotne z punktu widzenia rewitalizacji. Obszary te to: Aktywna społeczność lokalna, Rozwój infrastruktury oraz Środowisko.

Obszar tematyczny „Aktywna społeczność lokalna” ma na celu poprawę istotnej z punktu widzenia rewitalizacji sfery społecznej. Koncentruje się na działaniach związanych z osobami w trudnej sytuacji życiowej spowodowanej bezrobociem czy ubóstwem.

Obszar tematyczny „Rozwój infrastruktury” skupia się na przedsięwzięciach związanych z budową lub modernizacją obiektów, które służyć będą realizacji przedsięwzięć społecznych skierowanych do osób w trudnej sytuacji oraz poszerzających ofertę gminy w zakresie sportu, rekreacji, wypoczynku, kultury itp.

Obszar tematyczny „Środowisko” koncentruje się na przedsięwzięciach skupionych wokół poprawy jakości środowiska naturalnego, zwłaszcza jakości powietrza na obszarach rewitalizacji. Poprawa ma nastąpić dzięki m.in. termomodernizacji budynków.

Wszystkie działania i przedsięwzięcia mają jednocześnie wymiar horyzontalny i wzajemnie się uzupełniają, sprzyjając realizacji innych obszarów tematycznych.

Tab. 37 Lista przedsięwzięć uzupełniających.

Nr	Projekty możliwe do realizacji	Podmiot realizujący	Obszar tematyczny
1	Rozbudowa Publicznej Szkoły Podstawowej o dodatkowe pomieszczenia oraz salę gimnastyczną w miejscowości Odechów Zakłada się, że w szkole powstanie sala gimnastyczna oraz dodatkowe pomieszczenia do nauki. Koszt tych prac to ok. 4,4 mln zł. Projekt przyczyni się do powstania zaplecza lokalowego umożliwiającego organizację zajęć sportowo-rekreacyjnych, z których korzystać będą mogli także mieszkańcy gminy (w tym przede wszystkim podobszaru rewitalizacji Odechów). Poprawią się także warunki nauczania w szkole.	Gmina Skaryszew	Rozwój infrastruktury, Aktywna społeczność lokalna

	<p>Cel II. Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia II.1 Rozwój infrastruktury społecznej</p>		
2	<p>Rozbudowa Publicznej Szkoły Podstawowej o dodatkowe pomieszczenia oraz salę gimnastyczną w miejscowości Dzierzkówek Stary</p> <p>Zakłada się, że w szkole powstanie sala gimnastyczna oraz dodatkowe pomieszczenia do nauki. Koszt tych prac to ok. 2 mln zł. Projekt przyczyni się do powstania zaplecza lokalowego umożliwiającego organizację zajęć sportowo-rekreacyjnych, z których korzystać będą mogli także mieszkańcy gminy (w tym przede wszystkim podobszaru rewitalizacji Dzierzkówek Stary). Poprawią się także warunki nauczania w szkole.</p> <p>Cel II. Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia II.1 Rozwój infrastruktury społecznej</p>	Gmina Skaryszew	Rozwój infrastruktury, Aktywna społeczność lokalna
3	<p>Drzewo mocy - solarna ładowarka</p> <p>Projekt zakłada budowę solarnego drzewa w Rynku w Skaryszewie z możliwością dostępu do darmowej energii np. w celu naładowania baterii telefonu oraz budowę ławek wokół drzewa. Koszt projektu to ok. 100 000 zł. W ramach realizacji projektu powstanie możliwość ogólnodostępnego korzystania z darmowej i ekologicznej energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych. Ma to znaczenie edukacyjne i promocyjne, a jest istotne ze względu na problemy środowiskowe na tym podobszarze.</p> <p>Cel II. Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia II.2 Poprawa stanu środowiska</p>	Gmina Skaryszew	Rozwój infrastruktury, Środowisko
4	<p>Organizacja kiermaszów na obszarze rewitalizowanym</p> <p>W projekcie założono zróżnicowanie funkcjonalne targowiska poprzez organizację okazjonalnych i targów i kiermaszów, "pchlích targów", własnoręcznie wykonanych przez mieszkańców prac oraz kiermasz książek. Dzięki temu powstanie nowa przestrzeń do integracji, ogólnodostępna i zróżnicowana. Odpowiada to na problem niedostatecznej i mało zróżnicowanej oferty kulturalnej w gminie, o której mowa była na warsztatach. Miejsce realizacji to place przy Rynku i ul. Mickiewicza w Skaryszewie, a szacunkowy koszt - 200.000 zł. Zakłada się jednak, że tego typu kiermasze mogą być organizowane również np. w świetlicach</p>	Gmina Skaryszew/MGOPS/ NGO's	Rozwój infrastruktury, Aktywna społeczność lokalna

	<p>wiejskich na pozostałych podobszarach rewitalizacji, a dodatkową atrakcją mogą tam być targi kulinarne współorganizowane przez Koła Gospodyń Wiejskich.</p> <p>Cel I. Aktywna integracja mieszkańców I.2. Kreowanie przestrzeni do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i wspólnoty lokalnej</p>		
5	<p>Rewitalizacja wraz z przebudową budynku OSP w Skaryszewie</p> <p>Projekt zakłada remont i odnowę remizy przy ul. Słowackiego 6 w Skaryszewie oraz dostosowanie istniejących pomieszczeń na potrzeby działalności dętej orkiestry strażackiej oraz strażaków. Zadanie jest istotne, ponieważ strażacy włączają się w aktywną organizację lokalnego życia kulturalnego, zapraszając mieszkańców np. na koncerty orkiestry czy też współorganizują festyny i lokalne imprezy. W czasie warsztatów mieszkańcy zwracali uwagę na zły stan techniczny obiektu.</p> <p>Cel I. Aktywna integracja mieszkańców I.2. Kreowanie przestrzeni do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i wspólnoty lokalnej Cel II. Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia II.1 Rozwój infrastruktury społecznej</p>	Gmina Skaryszew	Rozwój infrastruktury
6	<p>Budowa nowej siedziby Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury w Skaryszewie</p> <p>Dotychczas wykorzystywany budynek MGOK nie nadaje się do przebudowy ani rozbudowy. Nowo wybudowany wyposażony byłby w salę widowiskową, salę zajęć plastycznych, muzycznych, komputerową, konferencyjną, bufet, sanitariaty pokoje socjalno-administracyjne, garderoby i magazyny. Dzięki temu Ośrodek mógłby zwiększyć ofertę zajęć. Szacunkowy koszt to 10 mln zł.</p> <p>Cel II. Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia II.1 Rozwój infrastruktury społecznej Cel I. Aktywna integracja mieszkańców I.1 Stworzenie oferty instytucji gminnych sprzyjającej rozwojowi mieszkańców</p>	Gmina Skaryszew	Rozwój infrastruktury, Aktywna społeczność lokalna
7	<p>Przebudowa i rozbudowa budynku Urzędu Miasta i Gminy w Skaryszewie</p>	Gmina Skaryszew	Rozwój infrastruktury,

	<p>Projekt zakłada przebudowę siedziby Urzędu przy ul. Słowackiego 6 (podobszar rewitalizacji Skaryszew), dobudowanie windy, modernizację pomieszczeń archiwum urzędowego, termomodernizację (w tym wymianę stolarki drzwiowej i okiennej, remont dachu, montaż solarów) oraz wymianę oświetlenia na energooszczędne. Projekt przyczyni się do ograniczenia koszty- i energochłonności obiektu, co jest istotne ze względu na problemy środowiskowe na tym podobszarze rewitalizacji. Budynek stanie się dostępny dla osób niepełnosprawnych lub mających trudności z poruszaniem się, a więc także starszych, których wysoki udział stwierdzono na terenach rewitalizowanych. Koszt szacunkowy to 1 mln zł.</p> <p>Cel II. Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia II.1 Rozwój infrastruktury społecznej</p>		Aktywna społeczność lokalna, Środowisko
8	<p>Uporządkowanie przestrzeni publicznych związanych z ulicami</p> <p>Zakres działań obejmuje budowę oświetlenia ulicznego i przebudowę już istniejącego oświetlenia na LEDowe, wymianę oświetlenia na energooszczędne ora budowę parkingu przy zabytkowym kościele przy ul. Mickiewicza w Skaryszewie. Projekt przyczynia się do poprawy estetyki miasta oraz zwiększenia poziomu bezpieczeństwa drogowego. Dzięki większej energooszczędności przekłada się na poprawę stanu środowiska na podobszarze rewitalizacji Skaryszew. Jednocześnie odpowiada na problemy zidentyfikowane w badaniach ankietowych, tj. niedostateczną liczbę miejsc parkingowych oraz zły stan infrastruktury drogowej. Szacunkowy koszt wynosi 1,1 mln zł.</p> <p>Cel II. Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia II.1 Rozwój infrastruktury społecznej II.2 Poprawa stanu środowiska</p>	Gmina Skaryszew	Rozwój infrastruktury, Środowisko
9	<p>Rozbudowa drogi powiatowej DP 3539W Radom–Gębarzów–Polany wraz z budową ścieżki rowerowej na odcinku Radom–Gębarzów</p> <p>W odniesieniu tylko do gm. Skaryszew projekt obejmuje rozbudowę drogi powiatowej 3539W Radom–Gębarzów–Polany wraz z budową ścieżki rowerowej na odcinku Radom–Gębarzów o długości ok. 5,3 km. Obecnie ruch rowerowy na drodze powiatowej odbywa się po nawierzchni drogi oraz częściowo pobocznymi, co nie służy względem bezpieczeństwa. Droga pozbawiona jest zupełnie infrastruktury liniowej dedykowanej rowerzystom. Istniejący stan w tym</p>	Powiat Radomski	Rozwój infrastruktury, Środowisko

<p>zakresie nie sprzyja więc ani też nie zachęca do korzystania z roweru w celach komunikacyjnych. Poprzez budowę ścieżek rowerowych, które pełnić będą głównie funkcję komunikacyjną, projekt realizować będzie cele polegające na zmniejszeniu emisji zanieczyszczeń powietrza ze źródeł liniowych, zwiększeniu dostępności infrastruktury rowerowej (jej niedostatek zgłaszany jako problem w czasie konsultacji społecznych) oraz wzroście poziomu bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego. Szacunkowy koszt to 8 mln zł.</p> <p>Cel II. Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia II.1 Rozwój infrastruktury społecznej II.2 Poprawa stanu środowiska</p>		
--	--	--

Źródło: opracowanie własne.

3.5 Komplementarność przedsięwzięć rewitalizacyjnych

W nowym programowaniu podkreśla się konieczność integracji realizowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz zapewnienia ich kompleksowości. Przepisy nakazują, aby zadania były spójne i nie powodowały "rozgraniczenia" rewitalizacji na osobne sfery społeczne, gospodarcze, itd., ale aby one wzajemnie się uzupełniały. Zagwarantowaniu tego służą mechanizmy komplementarności, o których mowa bardzo szczegółowo w Wytocznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020.

Tab. 38 Rodzaje komplementarności przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Rodzaj komplementarności	Charakterystyka
Przestrzenna	Projekty realizowane w ramach rewitalizacji muszą oddziaływać na obszar rewitalizacji, nawet jeśli w wyjątkowych przypadkach realizowane są poza nim. Nie można doprowadzić do sytuacji, w której nastąpi rozprzestrzenienie się jakiegoś problemu poza obszar rewitalizacji.
Problemowa	Realizowane w ramach procesów rewitalizacyjnych projekty powinny się przenikać i wzajemnie uzupełniać. Komplementarność ta wymaga koordynacji na wyższym poziomie, przy uwzględnieniu strategicznych decyzji wynikających często z innych dokumentów, a odnoszących się również do obszaru rewitalizacji.
Proceduralno-instytucjonalna	Służy stworzeniu spójnego systemu realizacji, rozumianego jako połączenie sprawnych procedur oraz podmiotów odpowiedzialnych za wdrażanie konkretnych projektów.

Międzyokresowa	Odnosi się do spójności przedsięwzięć wdrażanych w poprzednim programowaniu, a tych projektowanych obecnie.
Źródło finansowania	Oznacza łączenie różnych rodzajów środków do realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020.

W niniejszym dokumencie uwzględniona została komplementarność przestrzenna, bowiem wszystkie projekty realizowane są na podobszarach rewitalizacji, aby mogły silnie oddziaływać na tutejszych mieszkańców oraz rozwiązywać realne problemy tego obszaru. Mimo to jednak uwzględniono, że w wielu projektach miękkich - aby wzmacniać realizację celu odnoszącego się do spójności społecznej - muszą brać udział osoby spoza obszaru rewitalizacji. Nie można bowiem dopuścić do rozprzestrzeniania się zjawiska wykluczenia społecznego i pogłębiania go przez działania rewitalizacyjne.

Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych gwarantuje też zapewnienie komplementarności problemowej. Występowanie tej komplementarności możliwe będzie również poprzez połączenie efektów oddziaływań przedsięwzięć podstawowych i uzupełniających. Zaproponowane przedsięwzięcia rewitalizacyjne odpowiadają również na zdiagnozowane problemy na podobszarach rewitalizacji. W ramach przedsięwzięć z listy podstawowej przewidziano szereg projektów aktywizacyjnych – dotyczących sfery kulturalnej, edukacyjnej czy zawodowej mieszkańców obszarów rewitalizacji. Będą one prowadzone w istniejącej już infrastrukturze, na obszarach wiejskich – w świetlicach, a w Skaryszewie – w siedzibie Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury. Jednak budowa nowej siedziby Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury pozwoli na prowadzenie tego rodzaju zajęć w lepiej przystosowanych i wyposażonych pomieszczeniach. Pozwoli również na zwiększenie ich oferty - zarówno pod względem rodzajów organizowanych zajęć, jak również w zakresie częstotliwości ich realizowania. Uwzględnienie w projekcie budynku sali konferencyjnej sprawi, że możliwa będzie organizacja szkoleń aktywizujących zawodowo mieszkańców podobszarów rewitalizacji. W pomieszczeniach MGOK będą się odbywać również targi i kiermasze, pod które przewidziano stworzenie specjalnej przestrzeni w mieście Skaryszewie. Jednak w okresie zimowym czy w przypadku złej pogody możliwe będzie przeniesienie ich realizacji. Zagospodarowanie przestrzeni publicznych przyczyni się do stworzenia terenów rekreacyjno-wypoczynkowych, które również będą mogły być później wykorzystywane do organizacji przedsięwzięć kulturalnych czy sportowych, aktywizujących i integrujących mieszkańców podobszarów rewitalizacji. Zajęcia artystyczne, które zostały wpisane na główną listę przedsięwzięć rewitalizacyjnych nie muszą się bowiem odbywać jedynie w pomieszczeniach. Zwłaszcza dla najmłodszych uczestników atrakcyjne może być wyjście na

tereny zielone. Wśród organizowanych na tych terenach przedsięwzięć znajdują się prelekcje, pogadanki czy niektóre warsztaty. Modernizacja budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej, w tym zabytkowych, przekłada się na ograniczenie ich energochłonności, a co za tym idzie pozwoli na poprawę środowiska, zwłaszcza jakości powietrza. Jednocześnie polepszeniu ulegnie stan obiektów zabytkowych, stanowiących dziedzictwo kulturowe i historyczne. Rozbudowa szkół na podobszarach rewitalizacji w Dzierzkówku Starym i Odechowie z kolei poprawi warunki nauki uczniów oraz pozwoli (dzięki stworzeniu sal gimnastycznych) na organizację zajęć sportowych. Sposób, w jaki poszczególne projekty odpowiadają na zdiagnozowane problemy został także wskazany przy każdym przedsięwzięciu z listy uzupełniającej.

Komplementarność proceduralno-instytucjonalną uda się osiągnąć dzięki współpracy różnych podmiotów w ramach realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Większość projektów zainicjowała Gmina Skaryszew, jednak zwłaszcza w przypadku projektów miękkich niezbędna jest współpraca między Gminą a jednostkami organizacyjnymi, jak Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury czy Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy. Dodatkowo niezbędne jest współdziałanie z organizacjami pozarządowymi z terenu gminy. Ponadto działania modernizacyjne w budynkach mieszkalnych wymagają zaangażowania wspólnot mieszkaniowych.

Komplementarność międzyokresowa zapewniana jest przez utrzymanie spójności celów, jakie były realizowane przez dotychczasowe przedsięwzięcia finansowane ze środków unijnych. Gmina w poprzedniej perspektywie finansowej nie opracowała programu rewitalizacji. Jednak uzyskiwała wsparcie finansowe na różnego rodzaju inwestycje infrastrukturalne, jak budowa i przebudowa dróg lokalnych, sieci kanalizacyjnej, odnowa centrów miejscowości, budowa remiz i świetlic oraz tworzenia przedszkoli. Wiele z projektów miękkich dotyczyło poprawy jakości nauczania w gminie. Na terenach wiejskich wybudowano lub zmodernizowano place zabaw dla dzieci, tworząc bezpieczną przestrzeń dla wypoczynku. Stworzenie oaz zieleni oznacza nowe tereny również dla starszych osób. Inwestycyjne drogowe przyczyniły się do poprawy dostępności komunikacyjnej, dzięki czemu mieszkańcy mogą łatwiej dotrzeć do centrum gminy, czyli do Skaryszewa. Obecnie plany zagospodarowania na tereny zielone centrów miejscowości Dzierzkówki Stary, Odechów i Kobyłany będzie uzupełnieniem realizowanych wcześniej projektów z zakresu odnowy centrów miejscowości. W Programie zaplanowano szereg przedsięwzięć związanych z integracją społeczną lub aktywizacją zawodową mieszkańców podobszarów rewitalizacji, które - dzięki wspomnianej powyżej budowie remiz i świetlic (np. w Gębarzowie) - zyskały miejsca, w których mogą być organizowane. To szczególnie istotne, bowiem w wielu

gminach właśnie brak takich obiektów stanowi zasadniczą przeszkodę dla rozwoju społeczności lokalnych (gdy np. świetlice stanowią pomieszczenia w budynkach mieszkalnych). W wielu miejscowościach za środki unijne powstało oświetlenie uliczne, spełniające normy w zakresie energooszczędności. Obecnie kontynuuje się ten trend na wskazanych w Programie podobszarach rewitalizacji. W ramach przebudowy targowiska gminnego w Skaryszewie powstały także dodatkowe miejsca parkingowe, natomiast obecnie - ze względu na utrzymujący się problem z niedostatkiem parkingów (o czym była mowa na warsztatach oraz w ankietach) zdecydowano się zbudować je również w pobliżu zabytkowego kościoła w Skaryszewie.

W ramach komplementarności źródeł finansowania należy "uruchomić" zarówno środki publiczne pochodzące z budżetu gminy, ale i różnych programów ministerialnych (na poziomie krajowym), wojewódzkich czy wreszcie środki dostępne dzięki funduszom unijnym. Dokładnie możliwości uzyskania dofinansowania do poszczególnych projektów zostały przedstawione w podrozdziale dotyczącym ram finansowych Programu. Również przy poszczególnych zadaniach z listy podstawowej znalazła się informacja, czy środki unijne pochodzą z EFS czy EFRR.

Tab. 39 Matryca powiązań projektów rewitalizacyjnych oraz pakietów przedsięwzięć z potrzebami rewitalizacyjnymi i z wyznaczonymi celami strategicznymi oraz operacyjnymi.

L.p	Nazwa projektu	Potrzeby rewitalizacyjne	Powiązanie z celem rewitalizacji
1	Tworzenie ładu przestrzennego poprzez zagospodarowanie terenu wzdłuż brzegu rzeki Kobylanki	Uporządkowanie terenów publicznych Zagospodarowanie terenów przestrzeni publicznych na cele odpowiadające zapotrzebowaniu społecznemu	II Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia II.1 Rozwój infrastruktury społecznej
2	Modernizacja budynków mieszkalnych, w tym zabytkowych, wraz z ich termomodernizacją	Podjęcie działań ograniczających zużycie energii (np. wymiana źródeł ciepła, termomodernizacja)	II Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia II.1 Rozwój infrastruktury społecznej II.2 Poprawa stanu środowiska

3	Przebudowa i rozbudowa infrastruktury sportowej oraz budynku administracyjno-socjalnego na Miejsko-gminnym stadionie sportowym	Uporządkowanie terenów publicznych Zagospodarowanie terenów przestrzeni publicznych na cele odpowiadające zapotrzebowaniu społecznemu	II Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia II.1 Rozwój infrastruktury społecznej I Aktywna integracja mieszkańców I.1 Stworzenie oferty instytucji gminnych sprzyjającej rozwojowi mieszkańców
4	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w mieście Skaryszew	Uporządkowanie terenów publicznych Zagospodarowanie terenów przestrzeni publicznych na cele odpowiadające zapotrzebowaniu społecznemu	II Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia II.1 Rozwój infrastruktury społecznej
5	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w miejscowości Kobylany, Odechów, Dzierzków Stary, Gębarzów	Uporządkowanie terenów publicznych Zagospodarowanie terenów przestrzeni publicznych na cele odpowiadające zapotrzebowaniu społecznemu	II Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia II.1 Rozwój infrastruktury społecznej
6	Prowadzenie i organizacja zajęć integrujących społeczeństwo	Ograniczenie wykluczenia w sferze społecznej, zwłaszcza w kulturze	I Aktywna integracja mieszkańców I.1 Stworzenie oferty instytucji gminnych sprzyjającej rozwojowi mieszkańców I.2 Kreowanie przestrzeni do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i wspólnoty lokalnej
7	Aktywizacja działań artystycznych, kulturalnych i edukacyjnych na obszarach rewitalizowanych	Zwiększenie poziomu uczestnictwa w kulturze, ograniczenie wykluczenia w sferze społecznej, zwłaszcza w kulturze	I Aktywna integracja mieszkańców I.1 Stworzenie oferty instytucji gminnych sprzyjającej rozwojowi mieszkańców I.2 Kreowanie przestrzeni do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i wspólnoty lokalnej

8	Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarach rewitalizowanych	Rozwój systemu wsparcia zawodowego (zintegrowanego ze społecznym) osób pozostających poza rynkiem pracy	I Aktywna integracja mieszkańców I.1 Stworzenie oferty instytucji gminnych sprzyjającej rozwojowi mieszkańców I.2 Kreowanie przestrzeni do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i wspólnoty lokalnej
---	---	---	--

Źródło: opracowanie własne.

3.6 Indykatywne ramy finansowe

W ramach opracowywania Programu Rewitalizacji Miasta i Gminy Skaryszew przygotowano dwie listy przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Poniżej przedstawiono możliwości finansowania przedsięwzięć o charakterze podstawowym.

Tab. 40 Indykatywne ramy finansowe realizacji projektów głównych.

L.p.	Nazwa projektu	Szacowana wartość projektu[PLN]	Szacowany okres realizacji	Potencjalne źródła finansowania
1	Tworzenie ładu przestrzennego poprzez zagospodarowanie terenu wzdłuż brzegu rzeki Kobylanki	1 000 000,00	2023	RPOWM 2014-2020 Gmina Skaryszew
2	Modernizacja budynków mieszkalnych, w tym zabytkowych, wraz z ich termomodernizacją	1 200 000,00	2023	RPOWM 2014-2020, WFOŚ, Środki prywatne, Gmina Skaryszew
3	Przebudowa i rozbudowa infrastruktury sportowej oraz budynku administracyjno-socjalnego na Miejsko-gminnym stadionie sportowym	10 000 000,00	2020	RPOWM 2014-2020, PROW 2014-2020, NWFOŚ, Środki prywatne, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Gmina Skaryszew

4	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w mieście Skaryszew	300 000,00	2017	PROW 2014-2020, RPOWM 2014-2020, NWFOŚ, Gmina Skaryszew
5	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w miejscowości Kobylany, Odechów, Dzierzkówki Stary, Gębarzów	500 000,00	2018	RPOWM 2014-2020, PROW 2014-2020, NWFOŚ, Gmina Skaryszew
6	Prowadzenie i organizacja zajęć integrujących społeczeństwo	50 000,00	2018-2020	RPOWM 2014-2020, PROW 2014-2020, NWFOŚ, Gmina Skaryszew
7	Aktywizacja działań artystycznych, kulturalnych i edukacyjnych na obszarach rewitalizowanych	200 000,00	2018-2020	RPOWM 2014-2020, Gmina Skaryszew, PROW 2014-2020, LGD, Ministerstwo Kultury
8	Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarach rewitalizowanych	200 000,00	2018	RPOWM 2014-2020, EFS 2014-2020, Gmina Skaryszew
Suma		13 450 000,00		

Źródło: opracowanie własne.

3.7 System wdrażania Programu Rewitalizacji

Skuteczny monitoring wdrażania zapisów Programu Rewitalizacji (dalej: PR) oraz jego ewaluacja (ocena, na ile założone cele i ich realizacja przyczyniają się do poprawy jakości życia mieszkańców podobszarów rewitalizacji oraz ogólnie w gminie) wymaga

funkcjonowania podmiotu, który będzie koordynował i zarządzał tymi procesami: wdrażaniem zapisów PR, monitoringiem i ewaluacją. Na etapie prowadzenia prac nad opracowywaniem programu został powołany - w drodze zarządzenia Burmistrza - Zespół ds. opracowania Programu Rewitalizacji dla Gminy Skaryszew. Obrady Zespołu zwołuje i prowadzi Przewodniczący Zespołu.

W Zespole zasiadają przedstawiciele organu wykonawczego, stanowiącego, przedstawiciele kluczowych jednostek organizacyjnych gminy, jednostek pomocniczych oraz przedstawiciele strony społecznej – reprezentanci organizacji społecznych i przedsiębiorcy. Choć dotychczas funkcjonujący Zespół został powołany tylko w celu opracowania dokumentu, to jednak planowane jest stworzenie drugiego ciała, zajmującego się monitoringiem i ewaluacją realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Wskazane byłoby, aby przynajmniej część dotychczasowego składu przeszła do nowego ciała, bowiem taki skład zapewnia skuteczne zarządzanie wdrażaniem programu oraz pozwoli na zintegrowanie i zapewnienie spójności procesu planowania, wdrażania, monitorowania i ewaluacji lokalnych polityk publicznych w gminie, jak również przewiduje udział interesariuszy procesu rewitalizacji. Pozwoli to na możliwie szybkie reagowanie na zmiany oraz bariery w procesie wdrażania zapisów PR. Udział strony społecznej w pracach zespołu wzmocni na etapie zarządczym element partycypacji procesu. Spotkania Zespołu na etapie wdrażania zapisów dokumentu, zwoływane powinny być przez przewodniczącego nie rzadziej niż raz na rok¹⁴ oraz doraźnie w przypadkach istotnych zagadnień wymagających omówienia. Ta druga kategoria spotkań jest bardzo istotna, ponieważ wydaje się, że skoro Zespół posiada rolę opiniodawczą, to spotkania z nim mogą być organizowane również w celu uzgadniania przebiegu/zasięgu konkretnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

W cyklu rocznym Zespół będzie odpowiedzialny za opracowanie do końca pierwszego kwartału każdego roku raportu z postępów we wdrażaniu zapisów PR, uwzględniając przy tym ewentualne bariery w realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, powody ich wystąpienia oraz rekomendowane środki zaradcze. Powinien zawierać także ogólną ocenę realizacji zapisów PR pod kątem skuteczności (czy udało się osiągnąć wyznaczone cele), efektywności (proporcji nakładów ludzkich, finansowych, rzeczowych do osiągniętych rezultatów) oraz trafności (czy dobór celów operacyjnych przełożył się na realizację celów strategicznych). Treść raportu należy publikować na stronie internetowej gminy, w tym w Biuletynie Informacji Publicznej. Monitoring i ewaluacja powinny wykorzystywać różnego rodzaju wskaźniki sytuacji gminy, w tym te, na podstawie których opracowano pogłębioną diagnozę

---

¹⁴ Na etapie opracowywania programu rewitalizacji Zespół spotykał się w cyklu kwartalnym.

obszarów zdegradowanych (aby zapewnić spójność i zachować logikę procesu rewitalizacji). Pierwszy raport należy sporządzić w marcu 2018 roku.

Dane do tworzenia wskaźników pochodzić będą - tak jak na etapie wykonywania pogłębionej diagnozy obszarów zdegradowanych - z Urzędu Miasta i Gminy, gminnych jednostek organizacyjnych, Komisarzatu Policji, Powiatowego Urzędu Pracy. Jednocześnie część danych pochodzić może z Urzędu Statystycznego. Zebrane w ten sposób dane o charakterze ilościowym pozwolą na stworzenie obiektywnych i dających się porównywać wskaźników. Należy je jednak uzupełnić o dane jakościowe, uzyskiwane np. dzięki ankietom czy wywiadom pogłębionym z interesariuszami rewitalizacji.

Tab. 41 Lista wskaźników realizacji programu rewitalizacji.

	Nazwa wskaźnika	Powiązanie z celem rewitalizacji	Wartość początkowa (2015)	Wartość docelowa (2023)	Źródło pozyskiwania danych
Wskaźniki produktu	Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją [ha]	II	0	2,3	Dane Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew
	Liczba zmodernizowanych budynków mieszkalnych [szt.]	II	0	10	Dane Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew
	Liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarach rewitalizowanych [szt.]	II	0	4	Dane Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew
	Liczba wydarzeń aktywizujących/integrujących mieszkańców miasta [szt.]	I	30	70	Dane Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury i Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skaryszewie
Wskaźniki rezultatu	Liczba użytkowników korzystających z obszarów objętych rewitalizacją [os./rok]	II	5000	6400	Dane Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew
	Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych	II		49412,00	Dane Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew
	Liczba uczestników wydarzeń aktywizujących/integrujących [os.]	I	500	1500	Dane Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury i Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skaryszewie

Wskaźniki oddziaływania	Udział osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców [%o]	I	33,09	27,30	Dane Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skaryszewie
	Udział bezrobotnych w ogóle mieszkańców [%]	I	8,57	7,90	Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu
	Liczba Niebieskich kart na 1000 mieszkańców [%o]	I	5,68	4,95	Dane Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skaryszewie
	Liczba czynów karalnych na 1000 mieszkańców [%o]	I	10,11	9,50	Dane Komisariatu Policji w Skaryszewie
	Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 osób [%o]	I	94,96	103,00	Dane Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew
	Udział budynków opalanych węglem [%]	II	58,70	50,00	Dane Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew

Źródło: opracowanie własne.

Obsługę administracyjną Zespołu pracującego nad dokumentem zapewnia Referat Inwestycji, Funduszy Unijnych, Planowana Przestrzennego i Gospodarowania Mieniem Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew. Po powołaniu Zespołu ds. Rewitalizacji Referat pełniłby nadal tę samą funkcję. Dodatkowo Rada Miejska przyjmowałaby roczny raport z wdrażania Programu Rewitalizacji, wszelkie zmiany w dokumencie oraz podejmowałaby uchwały warunkujące możliwości wdrażania przedsięwzięć rewitalizacyjnych (np. budżetowe). Burmistrz z kolei odpowiadałby za przygotowanie harmonogramu prac nad Programem, koordynował wdrażanie przedsięwzięć oraz prowadził procesy decyzyjne warunkujące możliwości realizacji Programu. Zespół ds. Rewitalizacji nie powinien się ograniczać jedynie do funkcji opiniotwórczej. Wydaje się, że na jego członków spada również konieczność promowania (rozumianego m.in. jako informowanie) idei rewitalizacji oraz zapisów Programu Rewitalizacji. Chodzi tu zarówno o poznanie dokumentu i potencjalnych jego efektów przez mieszkańców, ale i zainteresowanie ich nim oraz zaangażowanie do realizacji konkretnych działań. Zespół pełni w tym zakresie rolę niejako "społecznego eksperta ds. rewitalizacji" i w związku z tym musi upowszechniać wiedzę o tym zagadnieniu.

Spis tabel

Tab. 1 Zestawienie problemów gminy na podstawie pracy warsztatowej.	6
Tab. 2 Zestawienie najistotniejszych problemów podobszarów rewitalizacji według respondentów badania ankietowego.	7
Tab. 3 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w ogólnej liczbie mieszkańców [%].	14
Tab. 4 Wskaźnik obciążenia demograficznego w latach 2013-2015 dla województwa mazowieckiego, powiatu radomskiego i gminy Skaryszew [%].	14
Tab. 5 Pracujący na 1000 ludności w latach 2013-2015.	16
Tab. 6 Poziom bezrobocia w gminach powiatu radomskiego w latach 2013-2015 [%].	17
Tab. 7 Przestępstwa stwierdzone przez Policję w latach 2013-2015.	17
Tab. 8 Wskaźnik przestępczości [‰].	18
Tab. 9 Współczynnik skolaryzacji brutto w latach 2013 - 2015 [%].	20
Tab. 10 Wyniki sprawdzianu szóstoklasisty w powiecie radomskim oraz województwie mazowieckim w 2015 roku [%].	20
Tab. 11 Wyniki egzaminu gimnazjalnego w powiecie radomskim oraz województwie mazowieckim w 2015 roku [%].	21
Tab. 12 Nowo zarejestrowane podmioty gospodarcze w rejestrze REGON w latach 2013 – 2015.	23
Tab. 13 Wykreślone podmioty gospodarcze w rejestrze REGON.	23
Tab. 14 Przekroczenia poziomów dopuszczalnych wybranych substancji w obrębie strefy mazowieckiej.	24
Tab. 15 Mieszkania wyposażone w instalacje w stosunku do ogółu mieszkań [%].	27
Tab. 16 Obiekty zabytkowe w gminie Skaryszew.	27
Tab. 17 Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców [%].	32
Tab. 18 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców [‰].	33
Tab. 19 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców [‰].	34
Tab. 20 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców [‰].	35
Tab. 21 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 1000 mieszkańców [‰].	36
Tab. 22 Udział osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców gminy [%].	37
Tab. 23 Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogóle bezrobotnych z terenu gminy [%].	37
Tab. 24 Udział bezrobotnych do 25 r.ż. w ogóle bezrobotnych z terenu gminy [%].	38
Tab. 25 Udział bezrobotnych po 50 r.ż. w ogóle bezrobotnych z terenu gminy [%].	39
Tab. 26 Liczba Niebieskich kart na 1000 mieszkańców [‰].	40
Tab. 27 Liczba czynów karalnych na 1000 mieszkańców [‰].	41
Tab. 28 Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców [‰].	41
Tab. 29 Średni wynik sprawdzianu szóstoklasisty w 2015 r. [%].	42
Tab. 30 Średni wynik egzaminu gimnazjalnego w 2015 r. [%].	43
Tab. 31 Wskaźnik przedsiębiorczości [‰].	47
Tab. 32 Udział obiektów pokrytych azbestem w ogóle budynków [%].	48
Tab. 33 Udział budynków opalanych węglem w ogóle budynków zinwentaryzowanych na potrzeby opracowania Planu Gospodarki Niskoemisyjnej [%].	49

Tab. 34	Wskaźniki wykorzystane do wyznaczenia obszarów zdegradowanych w mieście i gminie Skaryszew.	50
Tab. 35	Zestawienie wskaźników dla jednostek urbanistycznych miasta i miejscowości wiejskich gminy Skaryszew.	52
Tab. 36	Tabela podsumowująca wskaźniki delimitacyjne dla podobszarów rewitalizacji.	60
Tab. 37	Lista przedsięwzięć uzupełniających.	84
Tab. 38	Rodzaje komplementarności przedsięwzięć rewitalizacyjnych.	88
Tab. 39	Matryca powiązań projektów rewitalizacyjnych oraz pakietów przedsięwzięć z potrzebami rewitalizacyjnymi i z wyznaczonymi celami strategicznymi oraz operacyjnymi. ..	91
Tab. 40	Indykatywne ramy finansowe realizacji projektów głównych.	93
Tab. 41	Lista wskaźników realizacji programu rewitalizacji.	96

Spis rysunków

Rys. 1 Zmiany liczby ludności w latach 2013-2015 w gminie Skaryszew na tle gmin powiatu radomskiego i województwa mazowieckiego.....	12
Rys. 2 Ludność według płci i wieku w gminie Skaryszew w 2015 roku.....	13
Rys. 3 Osoby korzystające z pomocy społecznej w gminie Skaryszew z poszczególnych powodów w latach 2013-2015.	15
Rys. 4 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców z powodu niepełnosprawności, bezrobocia i ubóstwa w 2015 roku.....	16
Rys. 5 Kategorie przestępstw stwierdzonych przez Policję w powiecie radomskim w 2015 roku.....	18
Rys. 6 Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców.....	22
Rys. 7 Korzystający z sieci wodociągowej w % ogółu ludności.....	25
Rys. 8 Korzystający z sieci kanalizacyjnej w % ogółu ludności.	26
Rys. 9 Korzystający z sieci gazowej w % ogółu ludności.	26
Rys. 10 Podział gminy na jednostki przestrzenne – miejscowości.....	30
Rys. 11 Podział miasta na jednostki urbanistyczne.....	31
Rys. 12 Kumulacja negatywnych zjawisk społecznych na obszarze wiejskim gminy.	45
Rys. 13 Jednostki urbanistyczne w Skaryszewie z zestawieniem problemów społecznych. ..	46
Rys. 14 Obszary zdegradowane w części wiejskiej gminy – z uwzględnieniem poszczególnych grup problemów.	54
Rys. 15 Jednostki urbanistyczne w mieście Skaryszewie wykazujące cechy degradacji.....	55
Rys. 16 Obszary zdegradowane w gminie Skaryszew.	56
Rys. 17 Podobszar rewitalizacji Skaryszew.	61
Rys. 18 Podobszar rewitalizacji Dzierzkówek Stary.....	63
Rys. 19 Podobszar rewitalizacji Kobyłany.	65
Rys. 20 Podobszar rewitalizacji Odechów.....	67
Rys. 21 Podobszar rewitalizacji Gębarzów.....	69
Rys. 22 Cel strategiczny I i odpowiadające mu cele operacyjne.	76
Rys. 23 Cel strategiczny II i odpowiadające mu cele operacyjne.	77

Spis fotografii

Fot. 1 Debata nad projektem Programu Rewitalizacji.	8
--	---